

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM
2016–2019**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Markéta Holasová

**Český periodický tisk v období Protektorátu Čechy
a Morava – cenzura, kolaborace a nacistická propaganda**

Praha 2019

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Hugo Schreiber

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR PART-TIME STUDIES

2016–2019

BACHELOR THESIS

Markéta Holasová

**Czech Periodical Printing in the Period of Protectorate
Bohemia and Moravia – Censorship, Collaboration
and Nazi Propaganda**

Prague 2019

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Hugo Schreiber

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

.....
Markéta Holasová

Poděkování

Děkuji za odborné vedení, pomoc a připomínky při zpracování této bakalářské práce panu PhDr. Hugo Schreiberovi.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá českým periodickým tiskem v Protektorátu Čechy a Morava (1939–1945) z hlediska cenzury, kolaborace a nacistické propagandy. Práce popisuje mechanismy a nástroje řízení německé okupační správy a jejich dopad na fungování periodického tisku a práci novinářů v Protektorátu Čechy a Morava. Na základě vybraných periodik *Národní politika*, *Lidové noviny* a *Vlajka* analyzuje šíření nacistických a antisemitských postojů v českém tisku. Pomocí komparace archivních materiálů a dobového tisku popisuje život židovské části obyvatel společnosti s tím, jak docházelo k přetváření reality u ostatního obyvatelstva okupovaného území. Práce také popisuje vznik a činnost odboje v tisku a uvádí příklady odbojové novinářské činnosti v legálním, ilegálním a exilovém tisku v období Protektorátu Čechy a Morava.

Klíčová slova

Cenzura, kolaborace, *Lidové noviny*, média, *Národní politika*, novináři, odboj, propaganda, Protektorát Čechy a Morava, *Vlajka*, tisk, židovská otázka.

Annotation

Bachelor thesis deals with Czech periodical press in Protectorate Bohemia and Moravia (1939–1945) in terms of censorship, collaboration and Nazi propaganda. The thesis describes the mechanisms and tools of control of the German occupation administration and their impact on the operation of periodical printing and the work of journalists in the Protectorate of Bohemia and Moravia. Based on selected periodicals, the national Policy, the popular newspaper and the flag analyses the spread of Nazi and anti-Semitic attitudes in the Czech press. Using comparison archival materials and period press describes the life of the Jewish part of the population of society, as the reality of the rest of the occupied territory has been transformed. The thesis also describes the emergence and operation of the resistance in the press and presents examples of resistance journalistic activity in the legal, illegal and exile press in the period of Protectorate Bohemia and Moravia.

Keywords

Censorship, collaboration, Flag, press, journalists, media, national politics, propaganda, Protectorate Bohemia and Moravia, resistance, the Jewish question, the People's Newspaper.

OBSAH

ÚVOD	8
1 IDEOLOGICKÉ A POLITICKÉ ASPEKTY VZNIKU PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA, VZNIK A ZÁNİK DRUHÉ REPUBLIKY, TISK JAKO NÁSTROJ K PROSAZOVÁNÍ STÁTNÍ POLITIKY	10
1.1 Politická situace v Německu ve třicátých letech 20. století	11
1.2 Politická situace v Československu ve třicátých letech 20. století.....	12
1.2.1 Mnichov 1938.....	14
1.3 Vznik a zánik druhé republiky – cesta k Protektorátu Čechy a Morava	15
2 SYSTÉM SPRÁVY MÉDIÍ V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA – TISK, ČTK, ROZHLAS	19
2.1 Správa tisku	20
2.2 Správa České tiskové kanceláře	24
2.3 Správa rozhlasového vysílání	26
3 TIŠTĚNÁ LEGÁLNÍ MÉDIA V ÉŘE PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA	29
3.1 Národní politika.....	33
3.2 Lidové noviny.....	42
3.3 Vlajka	50
4 ŽIVOT ŽIDOVSKÉHO OBYVATELSTVA A TISK V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA	56
4.1 Židovské obyvatelstvo v protektorátním tisku	58
4.2 Reálný život židovského obyvatelstva v Protektorátu Čechy a Morava	62
5 VZNIK ODBOJE V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA V LEGÁLNÍM, ILEGÁLNÍM A EXILOVÉM TISKU	65
5.1 Ilegální tisk	67
5.2 Exilový tisk a zahraniční rozhlas.....	71
6 STRUČNÝ NÁSTIN VÝVOJE TISKU PO ROCE 1945	74
ZÁVĚR	78
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	84
SEZNAM ZKRATEK	89
SEZNAM PŘÍLOH	90

ÚVOD

Protektorát Čechy a Morava byl šest let trvající státní útvar (1939–1945), který pro českou společnost znamenal období nesvobody, obětí na životech, rozpad a okupaci Československa a také počátek germanizace nacistickým Německem. Tisk a rozhlas patřily v první polovině dvacátého století k hlavním zdrojům informací z oblasti politiky, hospodářství, kultury a sportu a měly vliv na nejširší vrstvy obyvatelstva.

Cílem bakalářské práce je popsat vznik Protektorátu Čechy a Morava a protektorátních úřadů a souvisejících právních předpisů, které vedly k omezení vydávání periodického tisku a k následné cenzuře a na základě vybraných periodik analyzovat šíření nacistických a antisemitských postojů a nacistické propagandy v českém tisku. Pomocí komparace archivních materiálů a dobového tisku popsat realitu části obyvatel společnosti s tím, jak docházelo k přetváření reality u ostatního obyvatelstva okupovaného území.

První kapitola je zaměřena především na popis historických událostí, které předcházely vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Popisuje vývoj politické situace v Německu ve 30. letech 20. století, Mnichov 1938, vznik a zánik druhé Československé republiky a vznik Protektorátu Čechy a Morava a počínající regulační zásahy v mediální oblasti, které se staly později prostředkem k výkonu a udržení politické moci.

Média se v Protektorátu Čechy a Morava ihned dostala pod kontrolu okupačních orgánů. Ve Výnosu vůdce a říšského kancléře Adolfa Hitlera o Protektorátu Čechy a Morava byla českému národu zaručena autonomní a samostatná správa. Právním předpisům, říšským úřadům a správním odborům, které následně vznikly a upravovaly řízení tisku na území Protektorátu Čechy a Morava a jejich vlivu na přislíbenou národní autonomii českého národa je věnována druhá kapitola. Popsány jsou změny, které se nevyhnuly ani novinářským spolkům a také změny ve struktuře uspořádání a propracovaný cenzurní dohled německé okupační správy týkající se Československé tiskové kanceláře a rozhlasového vysílání. Pozornost je v této kapitole také věnována pořádání tiskových konferencí, které se staly jedním z prostředků řízení tisku a sloužily k předávání pokynů redakcím prostřednictvím zúčastněných prověřených šéfredaktorů a novinářů. Dalším nástrojem k řízení tisku, kterému se věnuje tato kapitola, byly cesty

novinářů a kulturních pracovníků do Německa a na obsazená území, jejich cílem bylo především informovat o vojenských, hospodářských a kulturních úspěších Německé říše.

Předchozí kapitoly sloužily jako teoretický základ pro následující třetí kapitolu, v které je analyzována role vybraných periodik a novinářů, kteří se podíleli na šíření nacistické propagandy a jak se nacistické vyhlášky, nařízení a pokyny odrazily v propagandě a práci novinářů Lidových novin, Národní Politiky a Vlajky. Sledované období zahrnuje celých šest let Protektorátu Čechy a Morava, ale důraz je kladen zejména na počáteční období Protektorátu a jeho konec v květnu 1945, u periodika Vlajka je období omezeno ukončením jeho vydávání v roce 1942. Po obsahové stránce je analýza zaměřena zejména na ukázky úvodníků a komentářů, ale nejsou vynechány ani rubriky nepolitické, kulturní a inzertní.

Rasová a židovská otázka byla součástí nacistické okupační politiky. Tisk měl v protizidovské propagandě důležitou roli. Čtvrtá kapitola srovnává reálný život židovského obyvatelstva s antisemitskou propagandou v protektorátním tisku, například v periodiku Arijský boj. Pro ukázkou života židovského obyvatelstva byly důležitým pramenem archivní materiály z Národního archivu v Praze, které se staly podkladem pro rekonstrukci reálného osudu židovské rodiny v Protektorátu Čechy a Morava.

Vzrůstající tlak německé moci, projevující se přísnou kontrolou a cenzurními opatřeními, vedl k vytvoření domácího i zahraničního odboje působícího v tisku. Odboj působil zejména v počátečním období Protektorátu také v legálním tisku, k významným zdrojům odporu proti nacistické moci pak patřil zejména ilegální a exilový tisk, jeho struktuře a obsahu je věnována pátá kapitola.

Poslední šestá kapitola stručně popisuje vývoj tisku v znovuobnoveném Československu po roce 1945, programové prohlášení nové vlády – Košický vládní program z 5. května 1945 týkající se oblasti tisku a základní restrukturalizaci tisku z něho vyplývající a proces personální očisty médií od kolaborujících novinářů.

1 IDEOLOGICKÉ A POLITICKÉ ASPEKTY VZNIKU PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA, VZNIK A ZÁNİK DRUHÉ REPUBLIKY, TISK JAKO NÁSTROJ K PROSAZOVÁNÍ STÁTNÍ POLITIKY

Vytvoření samostatného státu Československo v roce 1918 bylo součástí změn ve střední a východní Evropě po skončení 1. světové války. Nově vzniklá Československá republika byla demokratickým státem, kde občané disponovali stejnými a rovnými právy. Jejím prezidentem byl sedmnáct let Tomáš Garrigue Masaryk, který prosazoval ideu moderní politiky. Hlavními základy demokracie podle Masaryka bylo osvícenské myšlení, humanitní idea, věda a objektivní kritika.¹

Média v první Československé republice hrála důležitou roli. Tištěná média byla důležitým dostupným zdrojem informací, o čemž svědčí fakt, že v roce 1930 vycházelo téměř 4 000 titulů. Podobu tištěné mediální produkce zásadně utvářel stranický tisk provázaný s velkým množstvím politických stran.² Do mezinárodní výměny informací byla od 28. října 1918 zapojena i státní zpravodajská agentura – Československá tisková kancelář. Důležitou roli sehrálo i objevení nových médií v podobě rozhlasu a filmu. Zejména rozhlas se ve 30. letech 20. století prosazoval jako masové médium, nejprve jako nástroj osvěty, později se stal mocnou zbraní jako nástroj propagandy.³

Po dvaceti letech liberální demokracie první republiky však nastalo období, které nejen pro Československo, ale i pro většinu Evropy znamenalo nástup autoritářských, antisemitských a antidemokratických principů vládnutí. Většina evropských států se ve třicátých letech 20. století nacházela ve složité ekonomické a politické situaci. Zcela zásadní vliv na ekonomický a politický vývoj v Evropě třicátých let měl krach na newyorské burze ve Spojených státech Amerických v roce 1929.

¹ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *T. G. Masaryk – politický myslitel*. Praha: ARSCI, 2011, s. 105. ISBN 978-80-7420-023-6.

² KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 40. ISBN 978-80-7367-698-8.

³ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 68-69. ISBN 978-80-7367-698-8.

Rok 1932 byl považován za dno světové krize, kdy průmyslová výroba v USA, Velké Británii, Francii a Německu dosáhla nejnižší úrovně. V případě Německa byla velká hospodářská krize příčinou radikálních politických změn, které měly zásadní dopad na politickou situaci nejen v Československu a které vedly k vypuknutí největšího válečného konfliktu v dějinách lidstva – druhé světové války.

1.1 Politická situace v Německu ve třicátých letech 20. století

Německo bylo velkou hospodářskou krizí na Wall Street v roce 1929 citelně zasaženo. Stále se potýkalo s důsledky Versailleské mírové smlouvy z roku 1919. V této mírové smlouvě bylo Německo označeno za jediného viníka války, muselo platit tzv. reparace za způsobené škody. Krach newyorské burzy měl za důsledek obrovské politické a ekonomické dopady, zejména velký nárůst nezaměstnanosti. Ve třicátých letech 20. století bylo v Německu přes 6 milionů nezaměstnaných. S rostoucí krizí posilovala Národně socialistická německá dělnická strana – NSDAP a s ní i její hlavní představitel Adolf Hitler. Hitler sliboval práci, potraviny a revizi Versailleské smlouvy. Za neštěstí Německa podle něho byli odpovědní Židé, parlamentní zřízení a komunisté a tvrdil, že pouze on může Německu vrátit sílu a moc. Své politické názory a cíle veřejně vyjádřil v roce 1924 ve své knize *Mein Kampf* (Můj boj). Němci podle něho měli právo na svůj životní prostor a měli právo si ho rozšiřovat podle libosti. Tyto názory měly u německého obyvatelstva volební odezvu. V roce 1932 získala NSDAP 44 % hlasů s volebním programem, který obsahoval především požadavek sjednocení všech Němců a německojazyčných a německých historických území a vystěhování všech osob (zejména Židů), které nemají německý původ z nově vytvořeného Velkého Německa.⁴ 30. ledna 1933 se Adolf Hitler stává říšskoněmeckým kancléřem. Německo se v tomto roce oficiálně přejmenovalo na Německou říši, o deset let později v roce 1943 na říši Velkoněmeckou. Neoficiálně se stát také označoval jako Třetí říše.

Veřejné mínění v Německé říši utvářelo Ministerstvo pro lidovou osvětu a propagandu vedené říšským ministrem Josephem Goebbelsem. K ovlivňování lidí byl

⁴ EMMERT, František. *Německá okupace českých zemí*. Praha: Mladá fronta, 2016, s. 17. ISBN 978-80-4-222-2.

využíván tisk, rozhlas a film. Adolf Hitler byl vykreslován jako vůdce německého lidu a do rukou mu byla předávána veškerá výkonná moc, takže získal diktátorské pravomoci. Média se stala součástí vojenské strategie a propagandy. Ve vládě nemohl být nikdo, kdo nebyl členem strany NSDAP. V trestních zákonech z roku 1934 se objevují trestné činy, jimiž je Národně socialistická německá strana dělnická (NSDAP) chráněna, například trestný čin hanobení NSDAP, ochrana stejnokrojů NSDAP, útoky na Vůdce a říšského kancléře atd. Nacistická ideologie se stala oficiální ideologií Německé říše. Adolf Hitler si získal obrovskou podporu také tím, že zlepšil ekonomickou situaci Německa pomocí rozsáhlých zbrojních investic, které vedly k rozvoji válečného průmyslu. Vzrostla zaměstnanost zejména díky stavebnímu průmyslu. Na stavbách dálnic bylo zaměstnáno 130 tisíc lidí a dalších čtvrt milionu získalo práci na veřejných stavbách.⁵

Německo stupňovalo své dobovatelské plány i navenek, a když Hitler ve svém projevu v berlínském Říšském sněmu 20. února 1938 označil přebudování a převýchovu německého národa za ukončenou a usoudil, že je čas, aby Německá říše převzala odpovědnost za deset milionů Němců ve dvou státech a již 13. března 1938 bylo sousední Rakousko připojeno bez výrazného odporu k Německu, byla odstartována tragédie netušených rozměrů.⁶

1.2 Politická situace v Československu ve třicátých letech 20. století

Po anexi Rakouska k Německu v roce 1938 docházelo ke změně rozložení sil v Evropě. Československá republika se nacházela v přímém ohrožení v podstatě od nástupu Adolfa Hitlera k moci. Od jara 1938 Německo začalo politicko-diplomatický nápor proti Československu, kterému se snažila vláda, a především prezident Edvard Beneš, vzdorovat. Hitler v přípravě na zabránění Československa intenzivně využíval silnou národnostní menšinu, která v ČSR žila. Jejím nejvýraznějším představitelem bylo Sudetoněmecké nacionalistické hnutí, označované později jako Sudetoněmecká strana

⁵ RÁKOSNÍK, Jakub a Jiří NOHA. *Kapitalismus na kolenou: dopad velké hospodářské krize na evropskou společnost v letech 1929-1934*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2012, s. 207-208. ISBN 978-80-87284-29-2.

⁶ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002, s. 102. ISBN 80-86010-60-0.

(Sudetendeutsche Partei – SdP, tento název hnutí přijalo v dubnu 1935). Sudetoněmeckou stranu vedl Konrad Henlein. Karlovarský sjezd byl zakončen jeho projevem, ve kterém požadoval úplnou rovnoprávnost německé národní skupiny s československým lidem, uznání sudetoněmecké národnostní skupiny jako právní osobnosti, autonomii území osídleného Němci a vybudování německé samosprávy, odstranění bezpráví učiněného na sudetoněmeckém obyvatelstvu od r. 1918, možnost svobodně se přiznat k německému národu a německému světovému názoru.⁷ Sudetoněmeckou stranou tak bylo zformulováno tzv. osm karlovarských požadavků. Tyto požadavky však byly pro československou vládu nepřijatelné.

Prezident Edvard Beneš a československá vláda se obracela o pomoc na své spojence, především na Velkou Británii a Francii, jejich představitelé ovšem v revizi hranic s Německem neviděli nic strašného. Nezasáhli ani v případě anexe Rakouska a dostatečně si vlády těchto států neuvědomovaly, že Německo usiluje o nadvládu nad celou Evropou. Nacistické Německo se připravovalo na válku již od roku 1935, kdy byla znovu zavedena branná povinnost, i když Versailleská mírová smlouva mu výstavbu silnějšího vojska schopného expanze do sousedních zemí zakazovala.

Ve snaze dosáhnout kompromisu vyšla československá vláda sudetským Němcům vstříc. Po dlouhých jednáních předložila 5. září 1938 návrh, který v podstatě vyhovoval všem požadavkům, jak byly formulovány v karlovarském programu, byl to tzv. čtvrtý plán. Na jeho uskutečnění neměla SdP již žádný zájem. Sudetoněmecká strana byla návrhem zaskočena a hledala záminku, aby mohla návrhy, které v podstatě sama formulovala, odmítnout. Záminka se brzy našla: během celého léta probíhaly v sudetoněmeckých městech demonstrace. 7. září 1938 došlo v Ostravě ke srážce demonstrantů s policií a tento incident, prezentovaný jako „policejní brutalita proti sudetoněmeckému obyvatelstvu“ si vedení SdP vzalo jako záminku odmítnutí čtvrtého plánu.⁸

V Československé republice se již od května 1938 zvyšovala obranná opatření v pohraničí. Ve dnech 21. a 22. září 1938 se po celé republice zvedla vlna všeobecného odporu. 22. září 1938 se před parlamentem (nynější budova Rudolfiny) v Praze konala

⁷ Henlein ostře žádá územní autonomii a svobodu přiznání se k nacismu. *Národní politika*. 25. 4. 1938, roč. 56, č. 113, s. 1.

⁸ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002, s. 103-106. ISBN 80-86010-60-0.

masová demonstrace. Byla jmenována nová vláda v čele s armádním generálem Janem Syrovým a vyhlášena mobilizace 18 ročníků 1. zálohy a náhradní zálohy. To bylo obecně chápáno jako výraz jasného odhodlání k obraně státu. Dne 23. září 1938 vyhlásila vláda na základě paragrafu 57 odst. 1 a odst. 3 branného zákona všeobecnou mobilizaci československé branné moci. Československá republika se usilovně připravovala na obranu své nezávislosti. Zároveň sílil diplomatický tlak ze zahraničí, aby Československo vydalo pohraničí Německu.

1.2.1 Mnichov 1938

Západní mocnosti, zejména Velká Británie, nechtěly připustit novou evropskou válku kvůli Československu. Premiér britské vlády Neville Chamberlain navštívil Adolfa Hitlera 22. září 1938 v Bad Godesbergu a výsledkem bylo pověření italského premiéra Benita Mussoliniho zorganizováním konference čtyř evropských mocností. Ta se uskutečnila 29. září 1938 v Mnichově. Představitelé čtyř států, britský premiér Neville Chamberlain, francouzský ministerský předseda Édouard Daladier, říšskoněmecký kancléř Adolf Hitler a italský premiér Benito Mussolini, 30. září 1938 podepsali dokument, který vstoupil do historie jako Mnichovská dohoda o formě postoupení československého pohraničí nacistickému Německu.⁹

Československo ztratilo ve prospěch Německa třetinu svého území, kde se nacházelo 97 % zdrojů hnědého uhlí, 50 % zdrojů kamenného uhlí a 40 % průmyslových podniků předmnichovské republiky. To představovalo silné oslabení jeho mezinárodního i hospodářského postavení.¹⁰

Následky Mnichovské dohody měly pro Československou republiku dopad ve všech oblastech politického, hospodářského a společenského života, média nevyjímaje. Možnost omezit svobodu projevu na tři měsíce v době nepokojů se objevila v zákoně o mimořádných opatřeních č. 300/1920, který vstoupil v platnost vyhlášením branné pohotovosti státu dne 23. září 1938.

⁹ EMMERT, František. *Německá okupace českých zemí*. Praha: Mladá fronta, 2016, s. 32-33. ISBN 978-80-4-222-2.

¹⁰ EMMERT, František. *Německá okupace českých zemí*. Praha: Mladá fronta, 2016, s. 46. ISBN 978-80-4-222-2.

Na základě tohoto zákona byla zřízena Ústřední cenzurní komise při ministerstvu vnitra, která mimo jiné cenzurovala tisk, zásilky, telegrafní rozhovory aj. 6. prosince 1938 byla dále zřízena Ústřední tisková dozorčí služba a v tisku bylo zakázáno publikovat kritiku vlády a také jakoukoliv kritiku Německé říše. Přestaly vycházet české tituly např. Národní osvobození nebo Prager Presse, v období od října 1938 do ledna 1939 zaniklo 1900 titulů periodického tisku.¹¹

1.3 Vznik a zánik druhé republiky – cesta k Protektorátu Čechy a Morava

Vznik druhé Česko-Slovenské republiky je velmi krátkým historickým obdobím. 164 dnů trvání tzv. druhé republiky se datuje vznikem 1. října 1938 a koncem 14. března 1939 a je důsledkem mnichovského diktátu, který způsobil změnu státního a národnostního uspořádání republiky. 5. října 1938 abdikoval dosavadní prezident Československa Edvard Beneš a opustil republiku. Na území Slovenska a Podkarpatské Rusi využily situaci nacionalistické strany a dne 22. listopadu 1938 Národní shromáždění Československé republiky schválilo ústavní zákon o autonomii Slovenské krajiny a ústavní zákon o autonomii Podkarpatské Rusi.

Všechny tyto zásadní změny se uskutečňovaly v době, kdy československý stát neměl prezidenta republiky. Až na konci listopadu 1938 byl Národním shromážděním zvolen prezidentem Česko-Slovenské (tzv. druhé) republiky dosavadní prezident Nejvyššího soudu Emil Hácha.¹² Předsedou vlády Česko-Slovenské republiky byl jmenován 1. prosince 1938 poslanec Rudolf Beran, dosavadní předseda Strany národní jednoty, která byla vytvořena z občanských stran a částečně částí strany národně socialistické, ke které se přidaly krajní pravicové strany. Jeho vláda přijala neplnoprávné postavení Česko-Slovenska, o čemž svědčí například jedno z prohlášení člena vlády

¹¹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 193-194. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

¹² BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002, s. 111. ISBN 80-86010-60-0.

a ministra školství a národní osvěty Jana Kaprase: „Byli jsme již v takových situacích pod cizí vládou, umíme v tom chodit a víme též, že nic netrvá věčně!“¹³

Již od poloviny listopadu 1938 připravoval Adolf Hitler konečnou likvidaci pomnichovského Česko-Slovenska, jím nazývaného Res-Tschechei (zbytek Česka), aby o 4 měsíce později, 15. března 1939, prezident Emil Hácha pod tlakem podepsal dokument Prohlášení německé a česko-slovenské vlády, kde bylo mimo jiné řečeno, že osud českého národa a země vkládá s plnou důvěrou do rukou vůdce Německé říše. Tento dokument přetiskly všechny noviny a nacisté jej dokázali vzápětí propagandisticky využít. Říšská vojska, 15. března 1939 v šest hodin ráno, překročila se souhlasem vlády hranice Česko-Slovenska. Výnosem vůdce a říšského kancléře z 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava se části bývalé Česko-Slovenské republiky, připojily k území Německé říše a vstupují jako Protektorát Čechy a Morava pod její ochranu.¹⁴

Ve Výnosu vůdce a říšského kancléře o Protektorátu Čechy a Morava byla českému národu zaručena autonomní a samostatná správa, ale v článku XI. se uvádí:

„1) Říše může vydávati právní předpisy s platností pro Protektorát, pokud toho vyžaduje společný zájem.

2) Pokud je dána společná potřeba, může Říše převzít do vlastní správy správní obory a zřídit potřebné pro ně vlastní říšské úřady.

3) Říšská vláda může učiniti opatření, potřebná k udržení bezpečnosti a pořádku.“¹⁵

Již za období trvání tzv. druhé republiky byla zastavena činnost všech tradičních politických stran. Byly vytvořeny dvě náhradní strany Strana národní jednoty a Národní strana práce sdružující většinu pravicových stran v čele s agrárníky vedenými předsedou vlády Rudolfem Beranem a s tím souvisel i zánik mnoha stranických tiskovin, zejména regionálních. Nejdříve v souvislosti se zastavením činnosti Komunistické strany Československa bylo na konci roku 1938 ukončeno vydávání veškerého komunistického tisku např. Rudého práva, Tvorby nebo Haló novin. Rudé právo pak vycházelo dál jako

¹³ RATAJ, Jan. O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939. Praha: Karolinum, 1997, s. 171. ISBN 80-7184-516-7.

¹⁴ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002, s. 115-116. ISBN 80-86010-60-0.

¹⁵ Výnos Vůdce a říšského kancléře o Protektorátu Čechy a Morava ze dne 16. března 1939. *Holocaust* [online]. ©2007-2011 [cit. 2018-09-05] Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/zdroje/dokumenty/protektorat-cechy-a-morava/vynos-vudce-a-riiskeho-kanclere-o-protektoratu-cechy-a-morava-ze-dne-16-brezna-1939/>.

ilegální časopis během celé války. V lednu 1939 bylo ukončeno vydávání řady dalších tiskovin např. legionářského deníku Národní osvobození nebo vládního deníku Pražské noviny. Po rozpuštění sociálně demokratické strany a zániku jejího listu Právo lidu, vycházel od ledna 1939 list Národní práce, názorově inklinující k nově vzniklé Národní straně práce. Listem Strany národní jednoty se stal agrární deník Venkov pod vedením Rudolfa Halíka. Zachovány zůstaly jen některé ústřední listy např. České slovo, Lidové listy, A-Zet, Večerní české slovo a hlavní představitelé tehdejšího nepoliticky chápaného tisku jako bylo periodikum Národní politika nebo Lidové noviny, které se později staly součástí tisku Národního souručenství. Zanikaly také německé noviny např. deník Bohemia.¹⁶ Od dubna 1939 se pak ústředním listem říšského protektora v Čechách a na Moravě stal deník Der neue Tag, z kterého čerpal český tisk po celou dobu války. Večerní vydání deníku mělo název Prager Abend.¹⁷

Mezi nejvýznamnější tiskárenské, nakladatelské a grafické podniky té doby patřil Melantrich, který byl vydavatelem zejména denních listů České slovo, Večerní České slovo, A-Zet a Telegraf. Významným ředitelem Melantrichu byl Jaroslav Šalda, jehož zásluhou bylo také to, že Melantrich vedle novin začal vydávat i knihy. Dalším tiskárenským podnikem byly Pražské akciové tiskárny (PAT) vydávající Národní listy, které se staly hlavním orgánem pozdějšího Národního souručenství, byly však v roce 1941 pro nedostatek papíru zastaveny. Významný byl i tiskový podnik Novina, vydavatelský a nakladatelský orgán agrární strany, vydával např. Venkov, Večer nebo revue Brázda.¹⁸ Dalšími tiskovými podniky byla např. Československá akciová tiskárna (ČAT), Čechie, Tempo, Globus a proněmecky orientované pražské nakladatelství Orbis.¹⁹

Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava došlo k zákazu všech politických stran a vzniklo jediné politické uskupení podporující protektorátní vládu – politická organizace Národní souručenství, která měla za cíl, stát se masovou

¹⁶ VERNER, Pavel. *Historie mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013, s. 116-117. ISBN 978-80-7452-027-3.

¹⁷ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 202. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

¹⁸ VERNER, Pavel. *Historie mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013, s. 106-107. ISBN 978-80-7452-027-3.

¹⁹ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 36. ISBN 978-80-7367-698-8.

organizací. U všech českých deníků se poté uvádělo, až do roku 1943 kdy bylo Národní souručenství zrušeno, na titulní straně listu označení „List Národního souručenství“.

Legislativní předpisy, nově vzniklé říšské úřady a bezpečnostní a cenzurní opatření týkající se mediální oblasti v Protektorátu Čechy a Morava jsou popsány v následující kapitole.

2 SYSTÉM SPRÁVY MÉDIÍ V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA – TISK, ČTK, ROZHLAS

V Prohlášení německé a česko-slovenské vlády z 15. března 1939 bylo jako jeden z požadavků německé říšské vlády uvedeno „*ve veřejných projevech, v tisku, divadle, rozhlase bude zachována plná zdrženlivost.*“²⁰ Co si pod pojmem „plná zdrženlivost“ a jak jí docílit a následně kontrolovat v tehdejších masových médiích tisku a rozhlase představovala německá říšská vláda?

Protektorát Čechy a Morava byl podřízen Úřadu říšského protektora pod vedením Konstantina von Neuratha, ve funkcích byli ve smyslu formální politické autonomie ponecháni prezident, vláda a úředníci druhé republiky. Fakticky ovšem dohled a kontrolu nad Protektorátem Čechy a Morava a protektorátními médii převzala německá protektorátní správa.²¹ 5. července 1939 vyšel v německých novinách *Der neue Tag* článek s názvem „*Kejklíři při práci*“, kde autor von Eschenbach vytýkal českému tisku: „*Některé české listy se snaží proplouti mezi národem, který byl po dvacet let chybně veden, a mezi censurou. Nevědí zřejmě, co si počítí, jak se svobodou, která jim byla velkoryse ponechána, tak s úlohou, před níž je postavila nová situace. My pozorujeme s otevřenými očima selhání českého tisku stejně pozorně, jako umíme čísti mezi řádky.*“²² Zájmem nacistického Německa bylo dostat mediální produkci pod svoji kontrolu.

Nejobávanějším nástrojem teroru v Německé a později Velkoněmecké říši byla německá tajná státní policie *Geheime Staatspolizei* zkráceně *gestapo*. Příslušníci *gestapa* pronásledovali a likvidovali všechny odpůrce režimu zpočátku v Německu, později také na území okupované Evropy. Teror byl zaměřen na socialisty, komunisty, homosexuály nebo asociály – do této skupiny byli zařazeni i Cikáni, určení nacistickým režimem podle něho jako rasově méněcenná skupina k likvidaci, ale především proti úhlavním nepřítelům – Židům. *Gestapo* na území Protektorátu Čech a Moravy vykonávalo svoji činnost prakticky hned od 15. března 1939.

²⁰ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, s. 26. ISBN 80-85809-88-5.

²¹ GEBHART, Jan, Barbara KÖPPOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. V Praze: Karolinum, 2010, s. 70. ISBN 978-80-246-1632-2.

²² *Tři roky v Říši: Protektorát Čechy a Morava*. Praha: Orbis, 1942, s. 17. Knihnice Úřadu lidové osvěty.

Jednotky bezpečnostní policie zatkly do 5. května 1939 přes 10 000 lidí a přibližně 1 500 lidí odvezlo gestapo do koncentračních táborů. Po ukončení akce byly vytvořeny služebny státní policie. Pro území Čech byla v Praze zřízena Pražská řídicí úřadovna, která sídlila v Petschkově paláci. Moravské gestapo sídlilo v Brně a více než dvacet podřízených služeben bylo rozmístěno v dalších českých a moravských městech. Nad všemi represivními složkami dohlížel Karl Hermann Frank. Gestapo bylo pověstné svými brutálními výslechy a během šestiletého trvání Protektorátu Čechy a Morava zatkl více než 100 000 lidí, mezi nimi řadu i novinářů, redaktorů a tiskových pracovníků.²³ V roce 1947 byl objeven seznam popravených nebo umučených novinářů. Seznam obsahoval 112 jmen, mezi nimi například Milenu Jesenskou, Karla Zdeňka Klímu, Karla Poláčka, Václava Königa, Julia Fučíka a další.²⁴

2.1 Správa tisku

17. března 1939 byl vydán výnos o nové organizaci tiskové služby a bylo vytvořeno Ústředí tiskové služby při tiskovém odboru předsednictva ministerské rady v Praze a zřízena prozatímní pražská služebna Říšského tiskového úřadu, která měla za úkol usnadnit tisku přechod do poměrů Protektorátu Čechy a Morava.

Konrád Henlein, šéf civilní správy při protektorátním vrchním velitelství 3. skupiny armád vydal 24. března 1939 výnos „o zajištění pořádku v tisku“. Výnos zakazoval prodávat nakladatelství novin, týdeníků, časopisů atd. a každá změna stavu tisku musela být schválena představiteli německé civilní správy.²⁵ 1. prosince 1939 také nabyla účinnost vyhláška Nejvyššího úřadu cenového, která zvyšovala prodejní ceny českého periodického tisku.²⁶

Správu nad médii převzalo oddělení kulturně politických záležitostí Úřadu říšského protektora (ÚŘP), vedené Karlem von Gregorym, a následně v tomto oddělení

²³ *Protektorát 1939-1945: okupace, odboj, denní život*. Vydání první. Brno: Extra Publishing, s. r.o., 2017, s. 28-29. ISBN 978-80-7525-113-8.

²⁴ *Protektorát 1939-1945: okupace, odboj, denní život*. Vydání první. Brno: Extra Publishing, s. r.o., 2017, s. 97. ISBN 978-80-7525-113-8.

²⁵ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, s. 65-66. ISBN 80-85809-88-5.

²⁶ GEBHART, Jan, Barbara KÖPPOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. V Praze: Karolinum, 2010, s. 109. ISBN 978-80-246-1632-2.

byla zřízena skupina Tisk (Gruppe Presse), jejímž vedením byl pověřen důstojník SS Wolfgang Wolfram von Wolmar, v říjnu 1943 byl nahrazen Arthurem Söhnelem.

Tiskový odbor Předsednictva ministerské rady (TO PMR) vydal 17. září 1939 Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku, kde byly šéfredaktorům určeny způsoby, jak referovat v protektorátním tisku, politika měla zasahovat do všech novinových rubrik včetně sportu, literárních a kulturních příloh, ale i rébusů a křížovek. K provádění cenzury bylo určeno Ústředí tiskové dozorcí služby (ÚTDS) při TO PMR. Cenzura se týkala článků, fotografií a inzerátů a hodnocen byl nejen obsah, ale i forma. Nejprve kontrolu prováděl domácí cenzor spolu s šéfredaktorem v redakci, dále výtisk schvalovalo ÚTDS a při nejasnostech byl tisk ještě konzultován se skupinou Tisk, která některé články přímo připravovala. TO PMR a jeho oddělení pro kulturně politické záležitosti dále konalo pravidelné týdenní tiskové konference, které se staly nástrojem řízení tisku formou doporučení témat, pokynů a zároveň výtek za uveřejnění zpráv, které nebyly v souladu s politickým směřováním Německa. V tisku se také nesměla objevovat bílá místa po zásahu cenzury.²⁷ Na pravidelné tiskové konferenci dne 26. 1. 1940 Wolfgang Wolfram von Wolmar uváděl příklady zpráv nevhodných k uveřejnění: „*Katolický časopis chtěl přinést článek: Rok 1940 bude rokem jistých hospodářských potíží. Listy Národního souručenství přinášely kolem Nového roku novoroční blahopřání osazenstva židovských firem šéfům i blahopřání k narozeninám židovského šéfa. To ze ziskuchtivosti. [...] Divadelní společnost nemohla přijet včas, poněvadž firma měla jen jediný autobus a druhý je vyřazen. To dopadne tak, že takovým pisatelům budou zastaveny noviny a oni přestanou být novináři po dobu války.*“²⁸

Wolfgang Wolfram von Wolmar upozorňoval na možnost provádění cenzury již cenzurovaných věcí, protože cenzura je nutná, jak bylo vidět z výše uvedených příkladů. To dokazovalo podle von Wolmara, že někteří redaktori nepochopili novou situaci vytvořenou po 15. březnu 1939 a ti kteří se neosvědčili za války, tak po válce toho budou

²⁷ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 197-198. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

²⁸ *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Editor Jakub KONČELÍK, editor Barbara KÖPPLOVÁ, editor Jitka KRYŠPÍNOVÁ. V Praze: Karolinum, 2003, s. 42-43. ISBN 80-246-0591-0.

dle von Wolmara litovat.²⁹ Tento Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku, platil až do konce Protektorátu Čechy a Morava v roce 1945.

Změny se nevyhnuly ani novinářským spolkům, kterých v první republice působilo pět. 11. června 1939 došlo ke sloučení čtyř nejvýznamnějších novinářských spolků do Národního svazu novinářů. Národní svaz novinářů (NSN) v čele s Františkem Bauerem, redaktorem Národní politiky, ze začátku aktivně obhajoval a podporoval nezaměstnané a perzekvované novináře. František Bauer, který aktivně působil i v odboji byl v červnu 1941 nahrazen redaktorem České tiskové kanceláře (ČTK) Františkem Hellerem. V únoru 1942 ministr školství a vedoucí Úřadu lidové osvěty Emanuel Moravec jmenoval do vedení Vladimíra Krychtálka, šéfredaktora pražského deníku Večer. Ten zavedl ve Svazu řadu opatření vedoucích k odstranění nepohodlných novinářů. Členem NSN se mohl stát jenom novinář s prokazatelným německým původem do třetí generace a znalostí německého jazyka. Novinář neprokazující dostatečnou loajální novinářskou činnost byl vyloučen a hrozilo mu totální nasazení na nucené práce v Německé říši.³⁰ Prověřeným novinářům a dalším pracovníkům podílejícím se na výrobě novin pak měly podle nařízení Ministerstva sociální péče ze dne 3. 7. 1941, se zpětnou platností od 1. 2. 1941, vzrůst platy průměrně o 30 až 40 %.³¹ Národní svaz novinářů byl až do konce války pod vlivem oddělení kulturně politických záležitostí Úřadu říšského protektora a stal se tak další protektorátní organizací, jejímž prostřednictvím nacisté ovládali česká protektorátní média.

Vládním nařízením ze dne 4. května 1941 č. 175/1941 Sb. „*O úpravě poměrů v českém tisku*“ pak byl legislativně potvrzen zánik svobody slova, vydavatelům tiskovin v něm bylo uloženo, aby o každé tiskovině vedli přesné záznamy. Všechny změny v nákladu tisku, změny v obsazení redaktorů a šéfredaktorů atd. bylo nutné uskutečňovat se souhlasem TO PMR.

Nástupem Reinharda Heydricha jako zastupujícího protektora Protektorátu Čechy a Morava, zatčením a popravou předsedy protektorátní vlády Aloise Eliáše a prvním stanným právem ke konci roku 1941 začínala nová etapa, která měla další vliv na

²⁹ *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolmara von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941.* Editor Jakub KONČELÍK, editor Barbara KÖPPLOVÁ, editor Jitka KRYŠPÍNOVÁ. V Praze: Karolinum, 2003, s. 42-43. ISBN 80-246-0591-0.

³⁰ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti.* Praha: Grada, 2011, s. 205-207. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

³¹ *Tři roky v Říši: Protektorát Čechy a Morava.* Praha: Orbis, 1942, s. 25. Knihnice Úřadu lidové osvěty.

zabezpečení řízení a kontroly tisku. 19. ledna 1942 byla jmenována nová vláda, které předcházelo vládní nařízení z 15. ledna o nové organizaci některých ústředních orgánů. Zanikl tiskový odbor Předsednictva ministerské rady a jeho agendu převzala nová instituce Úřad lidové osvěty. Do čela úřadu byl jmenován publicista Emanuel Moravec, který se také stal ministrem školství a národní osvěty v nové vládě vedené Jaroslavem Krejčím.³² Emanuel Moravec po svém jmenování uspořádal konferenci protektorátního tisku. V jeho projevu k shromážděným novinářům z 26. ledna 1942 mimo jiné zaznělo: „*Prosím, abyste vzali na vědomí, že od 19. ledna český žurnalista-aktivista není už žádným opuštěncem, nýbrž že za ním uprostřed českého národa s celou vahou své moci a autority stojí nová vláda. 19. leden byl nesporně vítězstvím českého aktivismu nad plouživými chytráky. Značnou zásluhu má o to česká žurnalistika, která nevybočila ze šiku.*“³³

Emanuel Moravec byl za první Československé republiky plukovníkem generálního štábu československé armády, vojenským odborníkem a publicistou. V období Protektorátu Čechy a Morava se stal nejvíce nenáviděným mužem a dodnes je uváděn jako ukázkový příklad kolaborace.³⁴

Jeho názorový zlom podporující Německo byl poprvé prezentován v komentáři v Lidových novinách „*Účtování a co dále*“ 5. října 1938.³⁵ V komentáři napsaném pod pseudonymem Stanislav Yester dával za vzor politiku Německa po roce 1918 a doporučoval respektování Německa: „*Náš stát v nových hranicích nebude představovat už žádnou vojenskou moc vůči Německu, a proto nikdy už nemůže tvořit součást nějaké koalice namířené proti Německu. Podle této skutečnosti musí být také zařízena naše budoucí opravdu realistická politika.*“³⁶ V říjnu 1939 se zúčastnil zájezdu novinářů do Německa a vrátil se nadšen poměry v Německé říši. Emanuel Moravec zde navázal spolupráci s aktivistickými novináři a pomáhal Němcům tuto skupinu organizovat a ideologicky podporovat.³⁷ Politickou demonstrací spolupráce s Němci se po

³² GEBHART, Jan, Barbara KÖPPLOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. V Praze: Karolinum, 2010, s. 72. ISBN 978-80-246-1632-2.

³³ *Tři roky v Říši: Protektorát Čechy a Morava*. Praha: Orbis, 1942, s. 24. Knižnice Úřadu lidové osvěty.

³⁴ PERNES, Jiří. *Až na dno zrady: Emanuel Moravec*. Praha: Themis, 1997, s. 6. ISBN 80-85821-51-6.

³⁵ PERNES, Jiří. *Až na dno zrady: Emanuel Moravec*. Praha: Themis, 1997, s. 144. ISBN 80-85821-51-6.

³⁶ YESTER, Stanislav. *Účtování a co dále. Lidové noviny*. 5. 10. 1938, roč. 46, č. 500, s. 1.

³⁷ PERNES, Jiří. *Až na dno zrady: Emanuel Moravec*. Praha: Themis, 1997, s. 163. ISBN 80-85821-51-6.

tzv. chlebičkové aféry stal i pro Emanuela Moravce, jako jednoho z řečníků nad rakví, pohřeb aktivistického novináře šéfredaktora deníku České slovo Karla Lažnovského.³⁸

Emanuel Moravec našel výrazného zastánce pro svoje další politické působení v zastupujícím říšském protektorovi Reinhardu Heydrichovi, který se 28. září 1941 ujal moci v Protektorátu Čechy a Morava. Emanuel Moravec podporoval Heydrichův plán na uzavření vysokých škol a sám požádal Heydricha, aby do jeho ministerstva přidělil německého úředníka, který bude kontrolovat jeho loajalitu.³⁹

Po atentátu na Reinharda Heydricha 27. května 1942 se z Moravce stal hlavní iniciátor a řečník na veřejných shromážděních, kde jako člen protektorátní vlády ujistoval nacistické okupační orgány o loajalitě a upřímné vůli spolupracovat.⁴⁰

15. června 1942 byl Úřad lidové osvěty sloučen s Ministerstvem školství a národní osvěty a Emanuel Moravec byl jmenován ministrem nově vzniklého Ministerstva školství a lidové osvěty, jehož II. Sekce, rozdělená na redakční službu (úkolování) a tiskovou dozorčí službu (cenzuru), měla na starosti řízení tisku až do května 1945 pod vedením Ctibora Melče.⁴¹ Emanuel Moravec byl v čele Ministerstva školství a lidové osvěty až do 5. května 1945, do vypuknutí Pražského povstání, kdy se zastřelil.

2.2 Správa České tiskové kanceláře

Nejvýznamnějším zdrojem informací pro tisk i rozhlas byla Československá tisková kancelář (ČTK), která první tiskové zprávy vydala již v den svého vzniku, 28. října 1918. ČTK vedle zahraničního zpravodajství, kdy zejména v období první republiky měla dohody o výměně informací se všemi významnými světovými agenturami té doby (např. britskou Reuters, americkou AP nebo německou agenturou Wolff), poskytovala také vnitropolitické, parlamentní, sportovní nebo obrazové zpravodajství.

³⁸ PERNES, Jiří. *Až na dno zrady: Emanuel Moravec*. Praha: Themis, 1997, s. 173. ISBN 80-85821-51-6.

³⁹ PERNES, Jiří. *Až na dno zrady: Emanuel Moravec*. Praha: Themis, 1997, s. 179-180. ISBN 80-85821-51-6.

⁴⁰ PERNES, Jiří. *Až na dno zrady: Emanuel Moravec*. Praha: Themis, 1997, s. 233. ISBN 80-85821-51-6.

⁴¹ GEBHART, Jan, Barbara KÖPPLOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. V Praze: Karolinum, 2010, s. 72. ISBN 978-80-246-1632-2.

Měla rozsáhlou síť poboček nejen v Čechách a na Moravě, ale i na Slovensku v Bratislavě, Košicích či na Zakarpatské Ukrajině v Užhorodu.⁴²

Působení ČTK se v letech 1939–1945 po vzniku nového státního útvaru, Protektorátu Čechy a Morava, výrazně snížilo, vzhledem k zabranému území, menšímu množství obyvatel a správě německých protektorátních úřadů. 15. 3. 1939 byla zřízena okupační prozatímní služebna pro tisk přímo v Československé tiskové kanceláři, která se přejmenovala na Českou tiskovou kancelář. Česká tisková kancelář spadala pod tiskový odbor Předsednictva ministerské rady v čele se spisovatelem a novinářem Zdeňkem Schmoranzem zapojeným do činnosti ilegální zpravodajské skupiny, která předávala informace do rukou domácího i zahraničního odboje. Skupina byla v srpnu 1939 odhalena a Zdeněk Schmoranz v roce 1942 popraven.

25. 8. 1939 byla ČTK obsazena vojenskou policií a podřízena přímo tiskovému odboru úřadu říšského protektora, přestala vysílat do zahraničí, připravovat zprávy pro rozhlasové vysílání a stala se dalším nástrojem propagandy protektorátních úřadů. Zprávy ze zahraničí byly přijímány jen od německé říšské zpravodajské agentury Deutsches Nachrichtenbüro (DNB). Domácí zpravodajství pak bylo zcela podřízeno tiskovému odboru Předsednictva ministerské rady.⁴³ Generální ředitelem ČTK se od roku 1939 stal zpravodaj Miloš Novotný, který tuto funkci zastával až do 31. 8. 1950.

V Souborném přehledu pokynů pro tiskovou přehlídku byla Česká tisková kancelář uváděna jako hlavní garant zpráv určených pro uveřejnění v tisku. Zprávy pro tisk od ČTK až na výjimečné případy nemusely být opatřeny schvalovací doložkou Ústřední tiskové dozorčí služby. Jednalo se zejména o ekonomické, hospodářské a vojenské zprávy, které byly pokládány za nezávadné jenom v tom případě, pokud byly dodány prostřednictvím ČTK nebo německé zpravodajské agentury Deutsches Nachrichtenbüro. O schůzích výborů a komisí a o změnách ve vedení Národního souručenství, o Národní odborové ústředně a jiných celostátních organizacích bylo informováno také výlučně zprávami dodanými od České tiskové kanceláře.⁴⁴ Činností

⁴² BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 175. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

⁴³ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 93. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁴⁴ *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Editor Jakub KONČELÍK, editor Barbara KÖPPLOVÁ, editor Jitka KRYŠPÍNOVÁ. V Praze: Karolinum, 2003, s. 469-487. ISBN 80-246-0591-0.

ČTK se zabývaly pravidelné týdenní porady šéfredaktorů denního tisku pod vedením Wolfganga Wolframa von Wolmara. Na poradě v lednu 1941 šéfredaktor TO PMR Ctibor Melč upozornil na dodržování pokynu, aby zprávy, články a úvahy z ministerstev a členů vlády byly doručovány pouze prostřednictvím ČTK, dále se např. řešila rychlost při vydávání projevů Národního souručenství, kdy docházelo ke zpoždění oproti rozhlasovému vysílání až o tři dny.⁴⁵ Česká tisková kancelář tak ve válečném období let 1939–1945 sloužila jako další významný propagandistický nástroj nacistického Německa.

2.3 Správa rozhlasového vysílání

Pravidelné veřejné rozhlasové vysílání bylo zahájeno 18. května 1923 ve Kbelích, v červnu 1923 byla založena společnost Radiojournal, československé zpravodajství radiotelefonické, spol. s r. o. jako soukromá společnost. V roce 1925 vstoupil stát 51% podílem do vysílání prostřednictvím Ministerstva pošt a telegrafů a státní Československé pošty.

Zpočátku se rozhlas zaměřoval především na kulturu a zábavu, drobné zpravodajství, počasí a sportovní zprávy, od roku 1924 připravovala zprávy pro rozhlas Československá tisková kancelář a byly také pravidelně vysílány přednášky a rozhovory, besedy, reportáže a rozhlasové hry.⁴⁶

Rozhlas byl především rozšířen ve velkých městech, ve 30. letech 20. století se pak začal prosazovat jako masové médium, k 30. září 1938 bylo zaregistrováno přes jeden milion koncesionářů, jeden rozhlasový přijímač připadal na 15 obyvatel Československé republiky.⁴⁷

Po Mnichovské dohodě v roce 1938, a zejména po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava 16. března 1939 se také rozhlas dostal pod německou správu, od června 1939

⁴⁵ *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941.* Editor Jakub KONČELÍK, editor Barbara KÖPPOVÁ, editor Jitka KRYŠPÍNOVÁ. V Praze: Karolinum, 2003, s. 240. ISBN 80-246-0591-0.

⁴⁶ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti.* Praha: Grada, 2011, s. 178-180. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

⁴⁷ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století.* Praha: Portál, 2010, s. 63. ISBN 978-80-7367-698-8.

pak pod novým označením jako Český rozhlas. Německá správa převzala pobočky rozhlasu v Mělníku, Brně a Moravské Ostravě. Pobočka Praha II – Mělník pak byla určena jako hlavní říšský vysílač Böhmen und Mähren. Stejně jako tištěná média byl rozhlas podřízen Úřadu říšského protektora, spadal pod oddělení kulturně politických záležitostí vedené Lotharem Scurlou. Nacisté si uvědomovali dosah a vliv rozhlasu, kterým lze působit na posluchače, a proto všechny pořady procházely několikastupňovou cenzurní kontrolou. Dohled nad rozhlasovým vysíláním vykonával tiskový odbor Předsednictva ministerské rady. Cenzuru vykonávalo cenzurní oddělení Českého rozhlasu a německá rozhlasová a tisková cenzura. Cenzuře podléhala všechna oddělení rozhlasu, každý program musel být schválen před svým odvysíláním. Cenzurovány byly i projevy ministrů vlády a prezidenta. Dalším cenzurním krokem bylo v roce 1940 zavedení programové intendatury, která byla přímo podřízena Úřadu říšského protektora a řídila a kontrolovala programovou skladbu. Pořady byly kontrolovány protektorátními i nacistickými cenzory a následně nacistickou odposlouchávací službou.⁴⁸

Rozhlasové pořady byly ohlašovány nejprve německy a poté česky. Důraz byl kladen také na německé jazykové kurzy a vysílání pro školy a mládež. Hlavním cílem těchto programů nebylo jen jazykové vyučování, ale také seznámit posluchače: „*s celým nacionálněsocialistickým myšlenkovým světem a posluchač vnímá tyto myšlenky nikoliv jako pouhou theorii nebo propagandu, nýbrž jako životem dýšící jazykový celek. [...] Tím je dán celkovému programu hlavní cíl, jež možno heslovitě vyjádřit větou: Čechy a Morava v Říši – Říše v Čechách a na Moravě.*“⁴⁹ Například programová skladba rozhlasu zveřejněná v Lidových novinách 21. 5. 1942 obsahovala: zprávy Říšského rozhlasu vysílané pětkrát denně, zprávy ČTK vysílané čtyřikrát denně, večerní dvacetiminutové Německé vysílání a dvacetiminutový Kurs němčiny, pořady byly prokládány hudbou zábavnou, dechovou, populární a lehkou, vážná hudba byla uvedena v pořadu Deutschlandsender. Protektorátní rozhlas částečně přejímal také německé vysílání pro wehrmacht, kromě oficiálních zpráv o vojenských akcích zveřejňovaných v rubrice Zpráva vrchního velitelství, vysílal i reportáže např. ze školy dělostřelců.⁵⁰

⁴⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 208. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

⁴⁹ *Tři roky v Říši: Protektorát Čechy a Morava*. Praha: Orbis, 1942, s. 30. Knihnice Úřadu lidové osvěty.

⁵⁰ Rozhlas dnes. *Lidové noviny*. 21. 5. 1942, roč. 50, č. 255, s. 4.

Ke sloučení českého a německého vysílání došlo v březnu 1942 vznikem Vysílací skupiny Čechy a Morava. Stejně jako z tištěných médií byli i z rozhlasu odejiti pracovníci, kteří neměli německý původ. Mezi rozhlasovými novináři a zaměstnanci se objevila řada kolaborantů, z nichž nejvýraznější postavou byl redaktor Alois Kříž, který byl za svoji kolaborantskou činnost v roce 1947 odsouzen a popraven.⁵¹ Proslul jako autor pronacistických propagandistických komentářů, protižidovských přednášek a politických kabaretů „v nichž vedoucí čeští herci vystupují v rolích politických komiků rázu Benešova, Honzy Masaryka, Churchilla a jiných.“⁵² Na druhou stranu i v rozhlase byla řada redaktorů zapojena do ilegální odbojové činnosti. Rozhlasový reportér a spisovatel František Kocourek spolupracoval s Československým rozhlasem od roku 1933. František Kocourek přispíval svými články také do řady tištěných médií např. Lidových novin nebo týdeníku Přítomnost Ferdinanda Peroutky. Po nacistické okupaci odmítl, podobně jako Peroutka, nabízenou kolaboraci. Za svoji cíleně zlehčenou reportáž v Českém rozhlase z přehlídky wehrmachtu na Václavském náměstí z 19. března 1939 a přednáškovou činnost byl sledován gestapem, v roce 1941 zatčen a v roce 1942 usmrcen v koncentračním táboře Osvětim. Někteří rozhlasoví redaktoři pak svůj postoj projeví na konci války, kdy boj o rozhlas a jeho vysílání a volání o pomoc byly u zrodu ozbrojeného odporu obyvatel Prahy proti německým okupantům – Pražského povstání v květnu 1945.⁵³

⁵¹ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 100-101. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁵² *Tři roky v Říši: Protektorát Čechy a Morava*. Praha: Orbis, 1942, s. 31. Knižnice Úřadu lidové osvěty.

⁵³ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 101. ISBN 978-80-7367-698-8.

3 TIŠTĚNÁ LEGÁLNÍ MÉDIA V ÉŘE PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA

Snahou nacistické moci bylo dostat mediální produkci v Protektorátu Čechy a Morava zcela pod svoji kontrolu. Z původního počtu 2 125 titulů zprvu vycházejících na území Protektorátu Čechy a Morava jich do konce války bylo zakázáno 1887. Jak již bylo řečeno, řada z nich zanikla na počátku okupace, nejčtenější zákazy pak byly v letech 1940–1942. Například v roce 1941 zaniklo 623 titulů českého tisku mezi nimi od roku 1861 vycházející deník *Národní listy* a také např. *Expres*, *Telegraf* nebo *Moravská orlice*.⁵⁴ V roce 1941 zanikl tisk organizací *Sokol* a *Junák*.⁵⁵ Další výrazné zákazy českého tisku nastaly v srpnu a září 1944 a zasáhly například list *A-Zet*, *České slovo* – z deníku se stal list týdeníkem, *Moravské slovo* nebo *Večer*.⁵⁶ Na konci války vycházelo z původně velkého množství deníků jenom dvanáct listů: v Praze *Lidové listy*, *Lidový deník*, *Národní práce*, *Národní politika*, *Národní střed*, *Polední list*, *Večerní České slovo* a *Venkov*, v Plzni *Nová doba*, v Olomouci *Moravský večerník* a v Brně *Lidové noviny* a *Moravské noviny*.⁵⁷

Výjimečný je případ, kdy tiskový koncern Melantrich začal vydávat na pokyn ministra školství a lidové osvěty Emanuela Moravce v roce 1942 nový časopis *Přítomnost*. Časopis měl vyvolat asociaci jak grafickou úpravou, tak názvem, na list *Přítomnost* vedený od roku 1924 Ferdinandem Peroutkou. V končícím období první republiky měl časopis náklad více jak 30 000 výtisků.

Činnost časopisu byla ukončena k 1. září 1939 z rozkazu dr. Karla von Gregoryho. Ferdinand Peroutka byl uvězněn v koncentračním táboře Buchenwald a nacisté se ho v roce 1942 snažili získat pro opětovné vedení listu. Ferdinand Peroutka tuto kolaborantskou nabídku odmítl a v koncentračním táboře byl vězněn až do konce války. Šéfredaktorem se stal Emanuel Vajtauer, v té době již bývalý šéfredaktor

⁵⁴ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 199. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

⁵⁵ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 99. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁵⁶ VERNER, Pavel. *Historie mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013, s. 119. ISBN 978-80-7452-027-3.

⁵⁷ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 100. ISBN 978-80-7367-698-8.

Večerního Českého slova. První číslo Přítomnosti z 1. října 1942 obsahovalo mimo jiné příspěvky prezidenta Emila Háchy, ministrů Emanuela Moravce a Adolfa Hrubého.⁵⁸ Kromě jména časopisu Přítomnost, grafické úpravy a seznamu předplatitelů bylo převzato také číslování, první ročník Přítomnosti z roku 1942 byl uveden jako ročník č. 16, aby vzbuzoval dojem, že jde o pokračování Peroutkova časopisu z let 1924-1939.⁵⁹

Vznikala také nová periodika domácího fašistického hnutí jako například Arijský boj a již za první republiky vycházející list Vlajka, v období Protektorátu zaměřen výrazně nacionalisticky a protižidovsky.⁶⁰ Profašistické Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě vedené od roku 1942 Emanuelem Moravcem vydávalo v nakladatelství Orbis několik časopisů také pro děti a mládež: časopisy Zteč a Správný kluk pro chlapce, pro dívky časopis Dívčí svět, dalšími listy byl list Krumpáč pro zákopníky nebo list Služba Domova pro pracovníky domovů mládeže.⁶¹ Kuratorium pro výchovu mládeže byla státní mládežnická organizace založená mimo jiné ministrem školství a lidové osvěty Emanuelem Moravcem a členem vedení hnutí Vlajka lékařem Františkem Teunerem. Jeho činnost byla zahájena 17. června 1942 a členství bylo povinné pro všechny chlapce a dívky v Protektorátu Čechy a Morava ve věku od 10 do 18 let. Cílem Kuratoria pro výchovu mládeže bylo vychovávat i za pomoci časopisů pro děti a mládež z mladých lidí loajální příslušníky Protektorátu Čechy a Morava a stoupence Velkoněmecké říše.⁶²

Novináři nemohli díky rozsáhlým legislativním tiskovým opatřením a cenzurním zásahům objektivně popisovat život v Protektorátu Čechy a Morava. Řada jich byla z redakcí vyhozena a řada spolupracovala s odbojovým ilegálním hnutím, za což mnozí z nich zaplatili životem. Další skupinu tvořili pasivní novináři snažící se aktivní spolupráci s německým okupačním režimem vyhnout. Cílem německé okupační správy

⁵⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 201. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

⁵⁹ ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Strážce nové Evropy: prapodivná kariéra novináře Emanuela Vajtauera*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2002, s. 76-77. ISBN 80-86101-64-9.

⁶⁰ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 99. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁶¹ VERNER, Pavel. *Historie mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013, s. 118. ISBN 978-80-7452-027-3.

⁶² PASÁK, Tomáš a PASÁKOVÁ, Jana, ed. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999, s. 352-354. ISBN 80-7252-017-2.

bylo vytvořit skupinu loajálních proněmecky píšících novinářů, která by přetvořila český periodický tisk na nástroj německé propagandy.

Německým okupantům k šíření nacistické propagandy pomáhali tzv. aktivističtí novináři – dobový termín pro označení aktivní spolupráce s představiteli nacistické okupační správy.⁶³ Šéfredaktoři a vybraní prověřeni novináři legálně vycházejících periodik se pak účastnili pravidelně pořádaných tiskových konferencí s úkolem předávat získané informace a pokyny svým redakcím. Organizováním konferencí byl pověřen tiskový odbor Předsednictva ministerské rady.⁶⁴

Propagandistickým projektem nacistického Německa byly „vzdělávací“ cesty novinářů a kulturních pracovníků do Německa a později na obsazená území. Účastníci těchto cest měli za úkol informovat o vojenských, hospodářských a kulturních úspěších Německa, jak v tisku, tak v rozhlase a v jiných protektorátních médiích.

19. dubna 1939 se uskutečnila první cesta novinářů do Německa, kde byli přijati vedoucím říšského tiskového odboru Otto Dietrichem. Účastnili se jí zástupci periodického tisku: Rudolf Procházka zastupoval Národní listy, Edvard Havlíček Venkov, Karel Jíša České slovo, Vladimír Ryba Národní práci, Jan Scheinost Lidové listy, Václav Crha Národní politiku, Vladimír Vicovský Národní noviny, Ladislav Hájek Národní střed, František Paulus Polední list, Eduard Bass Lidové noviny, Antonín Cekota Zlín, Jaroslav Vašíček noviny Svoboda a Josef Jirout za Novou dobu.⁶⁵ Podle tehdejší propagandy: „*tím byl dán první a zcela reálný podklad pro novinářskou práci českého tisku. Účastníci výpravy mohli se na místě přesvědčiti o tom, jak nesmyslně byli dříve informováni o poměrech v Říši, mohli si udělati správnou představu, co znamená autoritativní režim a co znamená Vůdce pro Říši tím, že sjednotil německý národ a převychoval jej v krátké době tak, že bylo možno započítí s jedinečnou výstavbou hospodářskou i sociální.*“⁶⁶

⁶³ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 203. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

⁶⁴ GEBHART, Jan, Barbara KÖPPLOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. V Praze: Karolinum, 2010, s. 13. ISBN 978-80-246-1632-2.

⁶⁵ GEBHART, Jan, Barbara KÖPPLOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. V Praze: Karolinum, 2010, s. 105-106. ISBN 978-80-246-1632-2.

⁶⁶ *Tři roky v Říši: Protektorát Čechy a Morava*. Praha: Orbis, 1942, s. 16. Knihovna Úřadu lidové osvěty.

Další 14denní zájezd novinářů a zaměstnanců ČTK po Německu se konal v červnu 1939. Účastníci, mezi kterými byli např. Zdeněk Schmoranz, Jan Scheinost, Eduard Bass si mimo jiné prohlédli i ateliéry německé filmové společnosti.⁶⁷

Na přelomu září a října 1939 byli vybraní čeští novináři posláni na týdenní zájezd do poraženého Polska. V červnu 1940 pak skupina německých a protektorátních novinářů navštívila obsazené území Belgie a Francie. Do konce války bylo uskutečněno ještě několik cest do Německa nebo na obsazená území.

Významná byla cesta českých novinářů na východní frontu v září 1942 vedená Wolfgangem Wolframem von Wolmarem.⁶⁸ V témže roce byla o této cestě vydána kniha pod názvem „*Čeští novináři na Východě: Kyjev – Charkov – Oděsa – Krym*“. Kromě úvodní statě von Wolmara „*Pět tisíc kilometrů zemí Sovětů*“, do ní přispěli např. Václav Brož se statí „*Setkání se sovětským lidem*“, Vladimír Ryba s příspěvkem „*Za kulisami ráje*“, Karel Werner „*Život v Říši a na obsazené Ukrajině*“ nebo Jiří Zavřel, který příspěvkem „*Duch německé armády na Východě*“ uzavíral knihu slovy: „*S hukotem vlaků dovolenců, který nás odváží z východní fronty do Protektorátu, zní nám v uších velká přísaha německého vojáka: Přisahám při Bohu tuto svatou přísahu, že bezpodmínečně budu poslušen Vůdce Německé říše a národa Adolfa Hitlera, nejvyššího velitele branné moci...*“⁶⁹

Na zájezdu do Polska v roce 1939 se začala formovat skupina aktivistických novinářů, tzv. aktivistická sedmička, jejímiž členy se stali Vladimír Krychtalek, Jaroslav Křemen, Karel Lažnovský, Václav Crha, Vladimír Ryba, Karel Werner a Emanuel Vajtauer. Novináři se snažili získat větší podporu pro svoji činnost od protektorátní vlády vedené tehdejším předsedou vlády generálem Aloisem Eliášem. 18. září 1941 předseda vlády Eliáš přijal skupinu novinářů, kteří po setkání začali mít vážné zdravotní problémy. Jeden z nich – Karel Lažnovský – 10. října 1939 zdravotním problémům podlehl. Emanuel Moravec jeho smrti využil a prohlásil ji za politickou vraždu. Tuto tzv. chlebičkovou aféru se později pokusili nacisté mimo jiné také použít proti předsedovi protektorátní vlády Aloisi Eliášovi, který byl nakonec za svoji spolupráci s odbojem

⁶⁷ GEBHART, Jan, Barbara KÖPPLOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. V Praze: Karolinum, 2010, s. 106. ISBN 978-80-246-1632-2.

⁶⁸ GEBHART, Jan, Barbara KÖPPLOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*. V Praze: Karolinum, 2010, s. 112-122. ISBN 978-80-246-1632-2.

⁶⁹ WOLMAR, Wolfgang Wolfram von et al. *Čeští novináři na Východě: Kyjev – Charkov – Oděsa – Krym*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1942, s. 182.

zatčen gestapem a v roce 1942 popraven. Po Karlu Lažnovském bylo v Praze pojmenováno nábřeží a byla udělena novinářská cena nesoucí jeho jméno.⁷⁰

Hlavním úkolem novinářů v čele s aktivistickou sedmičkou bylo posilovat loajalitu českého obyvatelstva k Německé říši. Obsahová stránka deníků, zejména úvodníky a komentáře, musela být psána v duchu protektorátní propagandy. Pozornosti cenzorů neunikly ani rubriky nepolitické, kulturní a inzertní, také podléhající přísné cenzurní kontrole. Ke konci války se noviny věnovaly zejména válečnému zpravodajství a po formální stránce se zhoršovala kvalita, tisk i rozsah – většinou omezený na jednu až dvě strany.⁷¹ K zákazu tiskovin vedly zejména v počátečním období Protektorátu důvody politické, ke konci zejména hospodářské. Tiskový odbor Předsednictva ministerské rady určoval výši nákladu tiskovin i rozsah jednotlivých listů a také potvrzoval jmenování šéfredaktorů, vedoucích redaktorů a odpovědných redaktorů.⁷²

Následující kapitoly jsou podrobněji věnovány obsahové stránce deníků *Národní politika*, *Lidové noviny* a *Vlajka*.

3.1 *Národní politika*

České noviny *Národní politika* vznikly v roce 1885 z česky psané přílohy *Česká politika* německého deníku *Politik*, vycházejícího od roku 1862.⁷³ O deset let později byla *Národní politika* nejčtenějším českým listem s nákladem 32 000 výtisků.⁷⁴ *Národní politika* se prezentovala jako nezávislý nestraničný deník, ale v období první republiky

⁷⁰ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 204-205. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

⁷¹ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 97. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁷² BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 199. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

⁷³ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 117. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

⁷⁴ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 141. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

měla blízko k straně národních demokratů prvního předsedy vlády Karla Kramáře.⁷⁵ V roce 1934 vycházelo 200 000 výtisků ročně.⁷⁶

Národní politika až do roku 1938 patřila mezi nejúspěšnější české deníky, velmi oblíbená byla její rozsáhlá nedělní inzertní příloha Malý oznamovatel.⁷⁷ V lednu 1937 nastoupil do Národní politiky jako redaktor a od března 1937 jako vedoucí redaktor Polední Národní politiky Václav Crha. Václav Crha se od roku 1938 stal šéfredaktorem všech vydání Národní politiky: ranního, poledního, nedělního a pondělního. Václav Crha patřil mezi kolaborující novináře, do tzv. aktivistické sedmičky. Národní politika se stala listem Národního souručenství a Crha byl v roce 1940 jmenován členem Výboru Národního souručenství. Od ledna 1943 byl členem Presseklubu von 1939. V roce 1944 byl vyznamenán Čestným štítem Protektorátu Čechy a Morava se svatováclavskou orlicí.⁷⁸

Dalším šéfredaktorem Národní politiky byl v období od 1. května 1943 do počátku května 1945 Jan Scheinost. Ten byl v letech 1940–1942 členem výboru Národního souručenství, od listopadu 1940 členem a později předsedou Svazu pro spolupráci s Němci. Byl také členem Presseklubu, České ligy proti bolševismu, v roce 1940 se stal předsedou Českého svazu pro spolupráci s Němci pro Břevnov.⁷⁹

List Národní politika v končícím období tzv. druhé republiky nebyl ještě zcela ovládán německou okupační správou a cenzurními opatřeními, které následovaly po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava.

16. ledna 1938 vyšel v Národní politice článek popisující návštěvu prezidenta Edvarda Beneše a jeho projev ke studentům v Akademickém domě v Praze. Prezident Edvard Beneš zde apeloval na zachování klidu, který měl mít oporu ve dvacet let trvající první Československé republice a síle demokracie: „*Náš stát a národ nesmí býti touto třtinou. Musíme býti velikým žulovým balvanem. [...] Nechceme nikomu vnucovat své, ale*

⁷⁵ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 161. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

⁷⁶ VERNER, Pavel. *Historie mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013, s. 109. ISBN 978-80-7452-027-3.

⁷⁷ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 171. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

⁷⁸ BLODIGOVÁ, Alexandra a kol. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Matfyzpress, 2007, s. 25-26. ISBN 978-80-86732-96-1.

⁷⁹ BLODIGOVÁ, Alexandra a kol. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Matfyzpress, 2007, s. 111. ISBN 978-80-86732-96-1.

nedáváme si vnucovat cizí. Nemícháme se do věcí sousedových, ale nechceme, aby se on míchal do věcí našich. [...] Věřím v dobrý vývoj našeho státu a národa... ⁸⁰

Po odchodu Edvarda Beneše do emigrace byl na konci roku 1938 uveřejněn rozhovor nově zvoleného prezidenta Emila Háchy. Rozhovor byl reakcí na situaci po 22. listopadu 1938, kdy Národní shromáždění Československé republiky schválilo ústavní zákon o autonomii Slovenské krajiny a ústavní zákon o autonomii Podkarpatské Rusi. Prezident Emil Hácha apeloval na mírumilovnost obyvatelstva v té době ještě Česko-Slovenské republiky a odvolával se na nedávno přijaté ústavní zákony, kdy život Čechů, Slováků a Rusínů ve společném státě je jimi zaručen a Podkarpatská Rus je rovnocennou částí státu.⁸¹

Úvodník šéfredaktora Václava Crhy z 18. prosince 1938 se také zabýval ústavním zákonem o autonomii Slovenské krajiny. Vysvětluje v něm spěch s přijetím zákonů a podle něj: „*Jedině tak se může Slovensko dostat k sobě, může najít svou cestu k zařazení nového slovenského domova.*“⁸²

22. března 1939, týden po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava, vyšel v Národní politice komentář, kde byl Protektorát vysvětlován jako ochrana suverénního státu: „*Protektorátem povšechně nazýváme poměr dvou států, založených smlouvou, na základě které jeden stát se dává pod ochranu (protektorát) státu druhého, za což stát ochranu dávající chrání jej proti útokům vnějším. Obsah a rozsah ochrany jest určen smlouvou.*“⁸³

V květnu 1939 byl pak na titulní stránce zveřejněn článek o konání každoroční poutě na horu Říp, jako první poutě konané v nových poměrech Protektorátu Čechy a Morava. Pout' se konala od roku 1848 k oslavě zrušení roboty, v dalších letech k nabytí krátkodobé svobody, psalo se v článku. Na pouti se sešlo 60 tisíc věřících, kteří si vyslechli kázání libotenického faráře Bouška o rovnosti, obětavosti a svornosti: „*A já zapřísahám vás všechny, jimž je drahé slovo vlast – buďte svorni!*“⁸⁴

V témže vydání roku 1939 vyšel článek o téměř 100 % vstupu oprávněných Pražanů do Národního souručenství při náboru ve Velké Praze. Většina obyvatel tím,

⁸⁰ BENEŠ, Edvard. Proč u nás zůstane demokracie. *Národní politika*. 16. 1. 1938, roč. 56, č. 15, s. 1.

⁸¹ HÁCHA, Emil. President dr. Hácha pro přátelské styky se sousedy. *Národní politika*. 4. 12. 1938, roč. 56, č. 334, s. 1.

⁸² CRHA, Václav. Slovensko sobě. *Národní politika*. 18. 12. 1938, roč. 56, č. 348, s. 1.

⁸³ Protektorát Čechy a Morava. *Národní politika*. 22. 3. 1939, roč. 57, č. 81, s. 1.

⁸⁴ Šedesát tisíc věřících u kapličky na Řípu. *Národní politika*. 1. 5. 1939, roč. 57, č. 121, s. 1.

podle autora článku, vyjadřovala podporu vládě Národního souručenství.⁸⁵ Němci, kteří zpočátku vytváření Národního souručenství vítali, později svůj názor měnili. V posledních letech války bylo upuštěno i od označení novin List Národního souručenství.

V lednovém vydání Národní politiky roku 1940 byl uveřejněn rozhlasový projev říšského ministra lidové osvěty a propagandy Josepha Goebbelse kladně hodnotící první: „*největší a nejhrdější rok nacionálně-socialistického režimu.*“⁸⁶

Jarní vydání roku 1940 byla věnována výročí prvního roku trvání Protektorátu Čechy a Morava. Národní politika z 15. března 1940 zveřejnila projevy říšského protektora Konstantina von Neuratha a státního prezidenta Emila Háchy. Emil Hácha hodnotil pozitivně tu skutečnost že: „*osud českého národa se uprostřed dnešních velkých světových událostí utváří dosud způsobem podstatně klidnějším, než některých jiných malých národů*“ a fakt, že český národ byl také ušetřen bezprostředních následků války.⁸⁷

V roce 1940 se v hospodářské rubrice Národní politiky objevovaly seznamy opatření týkajících se zásobování obyvatelstva dříve běžně dostupnými potravinami.⁸⁸

V roce 1941 se hospodářské problémy Německé říše dotýkaly i novinových titulů. Na pravidelné tiskové konferenci z 29. srpna 1941 se probíralo hospodaření s papírem, na přechodnou dobu mělo dojít k omezení nedělního čísla Národní politiky na maximální počet 20 stran.⁸⁹

Národní politika v roce 1941 přinášela rozsáhlé zprávy z vojenských tažení nacistických vojsk. V Národní politice z 8. dubna 1941 byl uveřejněn projev Adolfa Hitlera k německému národu, kde obviňoval Anglii, Polsko a další národy z přepadení Německa s cílem rozvrátit německé hospodářství: „*boj však tehdy nebyl veden proti nacionálně-socialistické Třetí Říši, nýbrž proti konstitučně-demokratickému německému spolkovému státu.*“⁹⁰

⁸⁵ 99,03 procent oprávněných Pražanů se semklo v Národní souručenství. Národní politika. 1. 5. 1939, roč. 57, č. 121, s. 1.

⁸⁶ Byl to německý rok v dějinách Evropy. Národní politika. 1. 1. 1940, roč. 58, č. 1, s. 1.

⁸⁷ Rok Protektorátu Čechy a Morava. Národní politika. 15. 3. 1940, roč. 58, č. 74, s. 1.

⁸⁸ Výdej luštěnin na lístky. Národní politika. 7. 3. 1940, roč. 58, č. 66, s. 4.

⁸⁹ Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941. Editor Jakub KONČELÍK, editor Barbara KÖPPLOVÁ, editor Jitka KRYŠPÍNOVÁ. V Praze: Karolinum, 2003, s. 392. ISBN 80-246-0591-0.

⁹⁰ Tažení na jihovýchodě zahájeno. Vůdcovo svolání k německému národu. Národní politika. 8. 4. 1941, roč. 59, č. 98, s. 1.

Titulní stránka z 14. dubna 1941 obsahovala články o tažení německých vojsk do Bělehradu⁹¹, průniku německých a italských vojsk do Tobruku⁹² a o velkých úspěších německého a italského válečného námořnictva v Srbsku.⁹³

Na podzim roku 1941 pokračovaly zprávy o postupu spojeneckých vojsk na východě a zprávy o vojenské operaci ve Stalingradu, která byla jednou z klíčových bitev 2. světové války. Zprávy v rubrice „Z Vůdcova hlavního stanu“ z 10. 9. 1941 přinášely informace o statečném boji dělostřeleckého školního člunu „Bremse“, podporované bojovými svazy letectva východně od Leningradu u řeky Něvy: „*Tím byl uzavřen německo-finský kruh kolem Leningradu a město je nyní odříznuto od všech pozemních spojů. Bombardovací letadla bombardovala včerejšího dne a poslední noci zbrojní a zásobovací podniky v Leningradu.*“⁹⁴

Na jaře roku 1942 byl spáchán atentát na Reinharda Heydricha. 29. května 1942 byl v Národní politice, ostatně jako ve všech tehdejších novinách, zveřejněn Výnos říšského protektora v Čechách a na Moravě o vyhlášení civilního výjimečného stavu ze dne 27. května.⁹⁵

Úvodník z 3. června 1942 od Václava Crhy byl zaměřen proti Edvardu Benešovi a vysílání exilového londýnského rozhlasu, kteří byli podle něj nejvíce odpovědni za spáchání atentátu.⁹⁶ Následující vydání Národní politiky byla věnována článkům o hledání vrahů Reinharda Heydricha, přípravám na jeho pohřeb, zveřejňovány byly rozsudky stanného soudu a represivní opatření, které po atentátu následovaly.⁹⁷

22. června 1942 byly zveřejněny fotky pachatelů atentátu Jana Kubiše a Josefa Gabčíka a v článku byl popsán vliv Edvarda Beneše na organizaci a provedení atentátu.⁹⁸

V Národní politice byl 3. července 1942 uveřejněn Výnos říšského protektora v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 3. července o zrušení civilního výjimečného stavu a nařízení, kterým se trestem smrti trestal každý, kdo nepodal hlášení o akci proti

⁹¹ Německá vojska vtáhla do Bělehradu. *Národní politika*. 12. 4. 1941, roč. 59, č. 102, s. 1.

⁹² Bardia obsazena německými vojsky. *Národní politika*. 12. 4. 1941, roč. 59, č. 102, s. 1.

⁹³ Srbsko drceno rychlým postupem německých a italských vojsk. *Národní politika*. 12. 4. 1941, roč. 59, č. 102, s. 1.

⁹⁴ Letecké útoky na Petrohrad a na Moskvu. *Národní politika*. 10. 9. 1941, roč. 59, č. 252, s. 1.

⁹⁵ *Národní politika*. 29. 5. 1942, roč. 60, č. 145, s. 1.

⁹⁶ CRHA, Václav. Benešova vina. *Národní politika*. 3. 6. 1942, roč. 60, č. 150, s. 1.

⁹⁷ Dnes smuteční slavnost za mrtvého Zastupujícího říšského protektora R. Heydricha. *Národní politika*. 7. 6. 1942, roč. 60, č. 154, s. 1.

⁹⁸ Kdo byli pachatelé atentátu na SS-Obergruppenführera Heydricha? *Národní politika*. 22. 6. 1942, roč. 60, č. 169, s. 1.

Německé říši, kdo nebyl policejně přihlášen nebo neměl řádný osobní průkaz.⁹⁹ Úvodník Františka Ročka z téhož dne se věnoval zrušení civilního výjimečného stavu, audienci Emanuela Moravce a vlády u Vůdce a zdůrazňoval poslední varování a šanci, kterou Vůdce dal českému národu.¹⁰⁰

Článek uveřejněný 4. července 1942 pod názvem „*Slib národa u pomníku sv. Václava*“ byl věnován zprávě ministra Moravce o pořádku a čistkách v kulturním a osvětovém životě a slibům loajality českého národa k Říši.¹⁰¹

V roce 1943 Národní politika přinášela každodenní rozsáhlé zprávy o úspěších německé armády, a kromě toho se na počátku jarních měsíců roku 1943 začaly objevovat zprávy o hospodářských důsledcích války pro civilní obyvatele. Úřadovna pro uhelné hospodářství pro Čechy a Moravu vydala nařízení o šetření palivem nejen v zájmu vojenského hospodářství. Zakázáno bylo topit uhlím, zvláště v domech s ústředním topením, pokud venkovní teplota přesáhla 12 °C.¹⁰²

V Národní politice ze 4. dubna 1943 byl uveřejněn článek o nových úkolech českých pedagogů od ministra školství Emanuela Moravce: „*Český profesor musí býti nositelem nových idejí, které přejímáme z Říše, český profesor musí vychovávat z české mládeže obětavé a oddané občany Říše, hrdé na svou národní příslušnost a na českou kulturu.*“¹⁰³ V červnu roku 1943 byla titulní strana věnována kultuře a projevu ministra propagandy Josepha Goebbelse, proneseném na zahájení německé umělecké výstavy v Mnichově: „*Zatímco nepřátele Evropy projevují svou barbarskou kulturu hromadnými vraždami páchanými na bezbranných dětech a lidech a ničí kulturní památky, tak v Münchenu byla otevřena výstava při příležitosti 10 let co Vůdce založil Dům německého umění. [...] Tato výstava je tedy doplňkem války, která zuří venku na frontách, dává nejlepší vysvědčení našim výtvarným umělcům i jejich pracovnímu zápalu a tvůrčímu fanatismu.*“¹⁰⁴

⁹⁹ *Národní politika*. 3. 7. 1942, roč. 60, č. 180, s. 1.

¹⁰⁰ ROČEK, František. Český národ musí i nadále osvědčiti věrnost k Říši. *Národní politika*, 3. 7. 1942, roč. 60, č. 180, s. 1.

¹⁰¹ *Národní politika*. 4. 7. 1942, roč. 60, č. 181, s. 1.

¹⁰² Počátek jara – konec topení. *Národní politika*. 3. 4. 1943, č. 91, s. 2.

¹⁰³ MORAVEC, Emanuel. Český pedagog se musí postavit do služeb nacionálně socialistické revoluce. *Národní politika*. 4. 4. 1943, roč. 61, č. 92, s. 1-2.

¹⁰⁴ Německá umělecká výstava v Münchenu slavnostně zahájena. *Národní politika*. 27. 6. 1943, roč. 61, č. 173, s. 1-2.

V lednu 1944 Národní politika kromě vojenského zpravodajství uveřejnila zprávu z ČTK pochvalně hodnotící dva roky protektorátní vlády pod vedením Jaroslava Krejčího, ve které se konstatovalo: „*Český národ je plně zapojen do Říše, mládež je vedena v novém duchu, hospodářství pracuje plnou parou pro vítězství Říše a novou Evropu.*“¹⁰⁵ Pod vedením protektorátní vlády se rozvíjel nejen politický, ale i kulturní a hospodářský život v Protektorátu: „*Pracovalo se dobře a to může být nejen vládě dr. Krejčího ale i celému národu plným dostiučiněním.*“¹⁰⁶

O pracující lid, a zejména dělníky zbrojního průmyslu mělo být nadále dobře postaráno a pro všechny dělníky zbrojovek v Říši byla zajištěna péče jako v letech 1941 a 1942. 15. ledna 1944 začala vitamínová akce, která trvala tři měsíce a v jejímž průběhu bylo rozdáno dělníkům 750 milionů vitamínových tablet. Tablety byly rozděleny všem dělníkům ve válečně důležité výrobě, poříční plavbě, válečně důležitých řemeslech a obyvatelům krajů postižených leteckým terorem.¹⁰⁷ O ekonomické situaci obyvatelstva po pěti letech války vypovídaly inzeráty uveřejněné v inzertní rubrice. V listě, který měl v té době obvykle už jenom čtyři strany, byla inzerci věnována jedna. V rubrice „*Vyměním*“ bylo nejpožadovanějším zbožím ošacení: „*Pianino dám za šatstvo a prádlo. Dvoulůžkový gauč s polštáři dám za pánský balonový kabát. Elektrický mandl dám za pánské kalhoty.*“¹⁰⁸

Národní politika na jaře 1944 přinášela další rozsáhlé zpravodajství převzaté z ČTK o vojenských úspěších německé armády v rubrice „*Z Vůdcova hlavního stanu.*“¹⁰⁹

Také protektorátní vláda se v roce 1944, svým „*Provoláním*“ na stránkách tisku, snažila povzbudit český národ k loajalitě k Říši, výzvami k zachování klidu a pořádku, varováním před podobnými skutky, jako bylo provedení atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, ke kterému se ve svém prohlášení vracela.¹¹⁰

¹⁰⁵ Dva roky protektorátní vlády. Audience protektorátní vlády u Německého státního ministra K. H. Franka. *Národní politika*. 19. 1. 1944, roč. 62, č. 18, s. 1.

¹⁰⁶ Dva roky protektorátní vlády. Audience protektorátní vlády u Německého státního ministra K. H. Franka. *Národní politika*. 19. 1. 1944, roč. 62, č. 18, s. 1.

¹⁰⁷ Letos vitamínové akce pro všechny dělníky zbrojovek v Říši. *Národní politika*. 24. 1. 1944, roč. 62, s. 2

¹⁰⁸ *Národní politika*. 24. 1. 1944, roč. 62, č. 23, s. 4.

¹⁰⁹ Úspěchy v obraně na jihu východní fronty. *Národní politika*. 13. 4. 1944, roč. 62, č. 102, s. 1.

¹¹⁰ Provolání vlády Protektorátu Čechy a Morava. *Národní politika*. 14. 4. 1944, roč. 62, č. 103, s. 1.

Na počátku roku 1945 Národní politika přinášela další zprávy o vojenských úspěších německého letectva.¹¹¹ Uveřejněn byl telegram Adolfa Hitlera děkující prezidentu Emilu Háchovi a protektorátní vládě za blahopřání k Novému roku, v jehož závěru Adolf Hitler napsal: „*Naplňuje mne uspokojením, že z Vašeho telegramu mohu znovu vyčísti ujištění loyální spolupráce. Nastávající rok nás přiblíží konečnému cíli boje, ve kterém padne rozhodnutí, zda evropské národy budou žít či zaniknou. Nepochybují, že Německo a země s ním spojené zvítězí.*“¹¹² Úvodník z téhož dne, 3. ledna 1945, je věnován projevu Adolfa Hitlera, v němž Hitler neochvějně trval na blížícím se vítězství nacistického Německa: „*Evropa může žít jen při vítězství Říše. Dobyť tohoto vítězství je německý národ pevně odhodlán.*“¹¹³

Únorové zprávy roku 1945 se věnovaly vojenským neúspěchům nepřátel nacistického Německa, zejména Sovětského svazu.¹¹⁴ Úvodník Jana Vrby popisoval úroveň bydlení a výchovu dětí v Sovětském svazu: „*Český člověk i hospodářsky nejslabší bydlí nesrovnatelně líp. [...] Myslíme, že se nenajde ani jeden rozumný český člověk, který by si přál na kůži poznat požehnání sovětské bytové kultury a chtěl vidět své děti vadnout v hadrech na ulici jak je to v sovětech obvyklým zjevem. Nikdy český člověk nechce klesnout na stepní úroveň.*“¹¹⁵

13. března 1945 byla titulní stránka Národní politiky věnována provolání Adolfa Hitlera k německé branné moci: „*Co hrozí našemu národu, to prožíváme už nyní ve velkých částech Východu a v četných oblastech Západu. Proto je každému jasné, co máme dělat. Tak dlouho klást odpor a bit do nepřátel, až se nakonec unaví a přece jen zhrouť! Nechť proto každý splní svoji povinnost!*“¹¹⁶ V témže čísle se objevila krátká zpráva o oznámení z Londýna, kdy Edvard Beneš a většina členů jeho emigrantské vlády odcestovala do Moskvy: „*Tím učinil dr. Beneš rozhodující krok, kterým se plně vydává v moc sovětů.*“¹¹⁷

Vůdce a říšský kancléř Adolf Hitler se 30. dubna 1945 zastřelil ve svém bunkru v Berlíně. Čtyři dny poté, 4. května 1945, vyšel v Národní politice projev říšského

¹¹¹ Mohutný úder německého letectva. *Národní politika*. 3. 1. 1945, roč. 63, č. 2, s. 1.

¹¹² Vůdcův telegram státnímu prezidentu dr. Háchovi. *Národní politika*. 3. 1. 1945, roč. 63, č. 2, s. 1.

¹¹³ Na rozhraní roků. *Národní politika*. 3. 1. 1945, roč. 63, č. 2, s. 1-2.

¹¹⁴ Obrovské bolševické materiálové ztráty. *Národní politika*. 13. 2. 1945, roč. 63, č. 11, s. 1.

¹¹⁵ VRBA, Jan. Kletba šesti metrů. *Národní politika*. 13. 2. 1945, roč. 63, č. 11, s. 1.

¹¹⁶ Vůdcovo provolání k německé branné moci. *Národní politika*. 13. 3. 1945, roč. 63, č. 61, s. 1.

¹¹⁷ Beneš odcestoval do Moskvy. *Národní politika*. 13. 3. 1945, roč. 63, č. 61, s. 1.

ministra financí Lutze Schwerina von Krosigka o díle zkázy a posunující se východní železné oponě: „*Světů může být opatřen mír jenom tehdy, jestliže bolševická vláda nezaplaví Evropu.*“¹¹⁸ Ve stejný den byla zveřejněna fotka nástupce Adolfa Hitlera, velkoadmirála Karla Dönitze, který vyhlásil zahájení o vyjednávání úpravy politických poměrů v Protektorátu Čechy a Morava: „*Jakékoliv rušení klidného a spořádaného dalšího vývoje, které může vyvolat jen bolševický zmatek, bude potlačeno zbraněmi.*“¹¹⁹

Necelý týden před koncem druhé světové války 4. května 1945 byl úvodník Jaroslava Hofmana věnován výročí platnosti živnostenského řádu, který podle autora článku v roce 1945 patřil k nejstarším rakouským hospodářským zákonům platícím i v Protektorátu Čechy a Morava.¹²⁰

5. května 1945 Jan Scheinost ve svém úvodníku chválil dobrou vůli německých orgánů, projevující se tím, že Praha byla prohlášena za lazaretní město a vyzval Pražany k zachování naprostého klidu a pořádku, věnování se jen svému zaměstnání, nesrocování se v ulicích. Výzva směřovala k tomu, aby Pražané byli rozvážní a rozumní, tak jako se osvědčili v minulých šesti letech Protektorátu.¹²¹

6. května 1945 vyšlo svolání nové České národní rady, jakožto jediného oprávněného vládního činitele pověřeného československou vládou v čele s Edvardem Benešem o převzetí výkonné moci na území Čech, Moravy a Slezska. Portrét Edvarda Beneše byl uveřejněn na titulní straně Národní politiky.¹²²

7. května 1945 byl uveřejněn text o bezpodmínečné kapitulaci nacistického Německa: „*po boji trvajícím pět let a osm měsíců.*“¹²³ Ve stejný den byla vydána zpráva ČTK, kde Česká národní rada pověřila vedením tiskového odboru Františka Bauera.¹²⁴ František Bauer byl za nacistické okupace ve vedení ilegální odbojové organizace českých novinářů.

¹¹⁸ Svět před nejosudovějším rozhodnutím. *Národní politika*. 4. 5. 1945, roč. 63, č. 106, s. 1.

¹¹⁹ Praha prohlášena za lazaretní město. *Národní politika*. 4. 5. 1945, roč. 63, č. 106, s. 1.

¹²⁰ HOFMAN, Jaroslav. Významné výročí. *Národní politika*. 4. 5. 1945, roč. 63, č. 106, s. 1.

¹²¹ SCHEINOST, Jan. Pražané, osud svého milovaného města máte ve svých rukou. *Národní politika*. 5. 5. 1945, roč. 63, č. 107, s. 1.

¹²² Lide český. *Národní politika*. 6. 5. 1945, roč. 63, č. 108, s. 1.

¹²³ Bezpodmínečná kapitulace Německa. Pozor! Němci v Praze pokračují v boji. *Národní politika*. 7. 5. 1945, roč. 63, č. 109, s. 1.

¹²⁴ Dr. Fr. Bauer pověřen vedením Tiskového odboru ČNR. *Národní politika*. 7. 5. 1945, roč. 63, č. 109, s. 1.

10. května 1945 na titulní straně Národní politiky vyšly zprávy pod titulky: „Vítězná armáda nadšeně přivítána v Praze: oficiální uvítání zástupců Rudé armády Českou národní radou, obyvatelstvo provolává slávu rudoarmějcům. Nad pražským Hradem vlaje vlajka Sovětského svazu vedle vlajky československé.“¹²⁵ Další zprávy z téhož dne se věnovaly dopadení německého státního ministra pro Protektorát Čechy a Morava Karla Hermanna Franka „K. H. Frank dopaden v Rokycanech. Hrůzovláda nacistů na Hradě. Němečtí vojáci upálili českou rodinu.“¹²⁶ Karl Hermann Frank byl následně, stejně jako v poválečném období mnoho dalších představitelů nacistického okupačního aparátu nebo velitelů a dozorců koncentračních táborů a věznic, popraven ve věznici Praha-Pankrác dne 22. května 1946.¹²⁷

Poslední číslo listu Národní politika vyšlo 11. května 1945, poté bylo jeho vydávání zastaveno.

3.2 Lidové noviny

Lidové noviny vznikly v roce 1893 výsledkem sloučení Moravských listů a olomouckého časopisu Pozor v Brně. Vedl je Adolf Stránský, který se v roce 1898 stal jejich vlastníkem. Deník měl od roku 1903 vlastní tiskárnu a o dva roky později byl díky tomu rozšířen i o ranní vydání. V té době s deníkem spolupracoval například Leoš Janáček nebo Fráňa Šrámek.¹²⁸

Dva roky po vzniku Československa, v roce 1920, byla otevřena pobočka Lidových novin v Praze. Později přesídlila do Prahy, Topičova nakladatelství, i celá redakce. Významnými redaktory a zároveň organizačními pracovníky byli Arnošt Heinrich a František Šelepa. S novinami spolupracovala také řada známých spisovatelů nebo dramatiků – Ferdinand Peroutka, Karel Čapek, Karel Poláček nebo Eduard Bass.¹²⁹

¹²⁵ *Národní politika*. 10. 5. 1945, roč. 63, č. 112, s. 1.

¹²⁶ *Národní politika*. 10. 5. 1945, roč. 63, č. 112, s. 2.

¹²⁷ *Protektorát 1939-1945: okupace, odboj, denní život*. Vydání první. Brno: Extra Publishing, s. r.o., 2017, s. 139. ISBN 978-80-7525-113-8.

¹²⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 141. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

¹²⁹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 171. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

Lidové noviny patřily v období první republiky k nejkvalitnějším novinám v zemi.¹³⁰ V letech 1931–1933 působil v Lidových novinách jako zahraniční dopisovatel v Moskvě, později v Bělehradě, aktivistický novinář z období Protektorátu Čechy a Morava Vladimír Krychtálek.¹³¹

21. září 1939 vstoupilo v platnost Nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku, které stanovilo mimo jiné, že Židé nesmí bez povolení nakládat se svým majetkem a určovalo, který podnik bude považován za židovský.¹³² Majitel Adolf Stránský a jeho rodina byli židovského původu, proto po vzniku Protektorátu Čechy a Morava přešly Lidové noviny pod říšskou správu.¹³³ V tomto období působil v Lidových novinách Karel Zdeněk Klíma. Karel Zdeněk Klíma byl novinář, politický a kulturní komentátor. V letech 1927–1929 byl šéfredaktorem Lidových novin v Brně. Poté působil jako redaktor Českého slova a od ledna 1939 do roku 1941 byl šéfredaktorem Lidových novin. Za okupace spolupracoval s protinacistickým odbojem, v roce 1942 byl zatčen a popraven v Terezíně.¹³⁴

Dalším šéfredaktorem byl Eduard Bass novinář, fejetonista a spisovatel. V Lidových novinách působil od roku 1920, po smrti šéfredaktora Arnošta Heinricha se v roce 1930 stal šéfredaktorem brněnských Lidových novin. Od června 1938 řídil pouze pražskou redakci, v roce 1939 ustoupil ze šéfredaktorské funkce. V červenci 1941 odešel na dovolenou a od léta 1942 přestal s Lidovými novinami spolupracovat a protektorátní úřady ho penzionovaly.¹³⁵

Významným kolaborujícím novinářem byl pozdější šéfredaktor Lidových novin Leopold Zeman. Pracoval v Lidových novinách od roku 1921, kdy začínal jako externí sportovní dopisovatel Lidových novin v Brně. V letech 1934–1940 působil jako sportovní, politický a všeobecný redaktor v novinách Moravská orlice a Moravské

¹³⁰ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 69. ISBN 978-80-7367-698-8.

¹³¹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 207. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

¹³² Zákony týkající se majetku Židů. *Holocaust* [online]. ©2007-2011 [cit. 2018-11-06]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/zdroje/dokumenty/protizidovske-zakony-a-narizeni/protizidovska-narizeni-tykajici-se-majetku/>

¹³³ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 95. ISBN 978-80-7367-698-8.

¹³⁴ BLODIGOVÁ, Alexandra a kol. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Matfyzpress, 2007, s. 62. ISBN 978-80-86732-96-1.

¹³⁵ BLODIGOVÁ, Alexandra a kol. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Matfyzpress, 2007, s. 16. ISBN 978-80-86732-96-1.

noviny. Do Lidových novin nastoupil v roce 1940 jako redaktor, od roku 1941 do poloviny dubna 1945 působil jako šéfredaktor. V letech 1940–1941 byl členem České pracovní fronty a hnutí ČNTS-Vlajky. V lednu 1942 byl jmenován členem poradního sboru Národního svazu novinářů, byl mj. členem Presseklubu a nositelem ceny Karla Lažnovského.¹³⁶

Lidové noviny byly na konci tzv. druhé republiky a počátku Protektorátu Čechy a Morava listem, do kterého psali novináři, kteří se v průběhu okupace dostali na černou listinu.

Na počátku roku 1938 vyšel v Lidových novinách úvodník Karla Čapka zamýšlející se nad situací v Československu: „*Vláda silné ruky se obyčejně pozná podle nápadného počtu četníků, vojáků a vůbec lidí po zuby ozbrojených. Zvláštní úkaz, co taková ruka potřebuje šavli, aby mohla být silná!*“¹³⁷ V témže vydání byl další úvodník Bohdana Haluzického, věnován kritice Konrada Henleina a působení jeho Sudetoněmecké strany na Slovensku.¹³⁸

Na konci roku 1938 Karel Čapek umírá a Lidové noviny zveřejnily jeho velký portrét a články věnující se jeho práci, životu a jeho smrti.¹³⁹ V roce 1941 na pravidelné týdenní poradě šéfredaktorů o politických a tiskových věcech se již probíral zákaz zveřejňování jména Karel Čapek v protektorátním tisku a vedoucí skupiny Tisk Wolfgang Wolfram von Wolmar, na ní uvedl: „*Doporučoval bych Vám, abyste o těchto věcech nepsali. Bylo opětovně řečeno, že Nezval, Čapek atd. v budoucnosti pro žurnalistiku do jisté míry neexistují.*“¹⁴⁰

V prosinci 1938 vyšel článek o organizaci Sokol, kde byl uveřejněn telegram dr. Emilu Háchovi, v kterém ho představitelé Sokola ujišťovali i v nejtěžších dobách o spolupráci česko-slovenského Sokolstva.¹⁴¹ Organizace Sokol následně byla v roce 1941, jako mnoho jiných spolků, zrušena Karlem Hermannem Frankem.

¹³⁶ BLODIGOVÁ, Alexandra a kol. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Matfyzpress, 2007, s. 138-139. ISBN 978-80-86732-96-1.

¹³⁷ ČAPEK, Karel. Doba je vážná. *Lidové noviny*. 16. 1. 1938, roč. 46, s. 1.

¹³⁸ HALUZICKÝ, Bohdan. Němci na Slovensku. *Lidové noviny*. 16. 1. 1938, roč. 46, s. 1.

¹³⁹ Karel Čapek mrtev. *Lidové noviny*. 26. 12. 1938, roč. 46, s. 1.

¹⁴⁰ *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Editor Jakub KONČELÍK, editor Barbara KÖPPLOVÁ, editor Jitka KRYŠPÍNOVÁ. V Praze: Karolinum, 2003, s. 416-417. ISBN 80-246-0591-0.

¹⁴¹ Jednání Sokola o Slovensku. *Lidové noviny*. 19. 12. 1938, roč. 46., s. 2.

Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava vyšel v Lidových novinách 16. března 1939 článek o obsazení českých zemí, v kterém byl český národ ujišťován o pokračování autonomního vývoje a národní svébytnosti a popisoval klid v Praze i na jiných částech území.¹⁴²

22. března 1939 byl uveřejněn článek vyvracející zahraniční zprávy o hromadném zatýkání a zvýšeném počtu sebevražd po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. Popíral také zprávy o zřizování koncentračních táborů: „*V Čechách a na Moravě nebyl ještě vůbec žádný zřízen.*“¹⁴³ Německá DNB zveřejnila v článku další podrobnosti: „*Bylo celkem zatčeno 500 až 600 osob, aby byly zjištěny personalie komunistů a devisových šibrů a největší část byla opět propuštěna.*“¹⁴⁴

Na konci března byla uveřejněna zpráva o nařízení, kterým se od 1. dubna 1939 všechny denní a krajské noviny vycházející dosud v koncernech politických stran a hnutí staly orgánem Národního souručenství.¹⁴⁵

Lidové noviny z 1. května 1939 se věnovaly na titulní straně náboru členů do Národního souručenství, který skončil velkým úspěchem – sjednoceným národem.¹⁴⁶ Dále byl zveřejněn článek o plánovaném uložení ostatků Karla Hynka Máchy.¹⁴⁷

Podzim 1939 byl věnován v Lidových novinách článkům věnujícím se invazi německých vojsk do Polska. V článku z 16. září 1939 bylo Německo prezentováno jako národ, který bude jádrem zklidnění střední Evropy.¹⁴⁸ Polsko bylo popisováno jako poražený stát i v článku, který se věnuje líčení příčin polské porážky, polská porážka podle autora článku byla způsobena nedostatečným vojenským vedením a vlastnostmi polských vojáků neschopných snášet hlad: „*Jejich bojová hodnota závisí ve velké míře od výskytu gulášového kanonu, kdežto německý voják klade více důraz na skutečný kanon.*“¹⁴⁹

¹⁴² České země obsazeny. *Lidové noviny*. 16. 3. 1939, roč. 47, s. 1.

¹⁴³ Pravda o zatýkání. Přehnané zprávy o sebevraždách. *Lidové noviny*. 22. 3. 1939, roč. 47, s. 2.

¹⁴⁴ Pravda o zatýkání. Přehnané zprávy o sebevraždách. *Lidové noviny*. 22. 3. 1939, roč. 47, s. 2.

¹⁴⁵ Všichni do služeb národa. *Lidové noviny*. 31. 3. 1939, roč. 47, s. 1.

¹⁴⁶ Sjednocený národ. *Lidové noviny*. 1. 5. 1939, roč. 47, s. 1.

¹⁴⁷ Uložení Máchových ostatků v pražské půdě. *Lidové noviny*. 1. 5. 1939, roč. 47, s. 2.

¹⁴⁸ Poznámky ze dne 15. září. Vojenský konec Polska. *Lidové noviny*. 16. 9. 1939, roč. 47, s. 1.

¹⁴⁹ Příčiny polské porážky. *Lidové noviny*. 16. 9. 1939, roč. 47, s. 2.

19. října 1939 byl v Lidových novinách uveřejněn článek o rozhodnutí zrušit „*po souhlasu veškerého obyvatelstva*“ čestné občanství města Moravské Ostravy bývalému prezidentovi Edvardu Benešovi.¹⁵⁰

1. ledna 1940 přinesly Lidové noviny rozhlasový projev Josepha Goebbelse, který se věnoval úspěchům Německa v dobývání Evropy.¹⁵¹ Jaro 1940 je věnováno výročí roku Protektorátu Čechy a Morava, uveřejněny jsou projevy říšského protektora Konstantina von Neuratha a státního prezidenta Emila Háchy.

Úvodník Vladimíra Hrnčíře z 15. 3. 1940 komentoval první rok spolupráce Čechů a Němců a reagoval na vypuknutí války s Polskem: „*Představitelé říšské moci poznali v Čechách a na Moravě pracovitý, poctivý a nadaný lid, vysoce kulturní a charakterově vyhraněný, lid, který potřeboval jen lhůty, aby se vypořádal se smrtí historického dění, jež mu na čas sebral dech. [...] Polská válka, která vypukla na sklonku léta, a skončila se za osmnáct dní rozdrčením státu, představujícího proti bývalé republice územím, rozsahem i počtem obyvatelstva velmoc, byla po tomto základním poznání velkou učitelkou. Ukázala názorně, jaké pohromě se vyhnul český národ moudrým rozhodnutím svého nejvyššího představitele v březnových dnech.*“¹⁵²

15. března 1942 vyšly Lidové noviny poprvé bez podnázvu List Národního souručenství, vydání bylo věnováno třetímu výročí zřízení Protektorátu Čechy a Morava a na titulní stránce vyšel článek o vydání „*pozoruhodné*“ publikace *Tři roky v Říši* Úřadem lidové osvěty, vedeným Emanuelem Moravcem.¹⁵³

Na jaře roku 1942 došlo k atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Lidové noviny dva dny po atentátu 29. května 1942 zveřejnily výnos Karla Hermanna Franka o vyhlášení civilního výjimečného stavu a trestu smrti zastřelením i se svou rodinou, kterým bude potrestán každý, kdo přechovává osoby nebo má vědomost o osobách podílejících se na atentátu.¹⁵⁴

2. června 1942 byl článek šéfredaktora Leopolda Zemana věnován atentátu na Reinharda Heydricha. Leopold Zeman obviňoval z organizace atentátu Edvarda Beneše a Londýn a končí slovy: „*Ted' se musí každý dobrý Čech postavit do jedné řady se svou*

¹⁵⁰ Dr. Beneš zbaven titulu čestného občana. *Lidové noviny*. 19. 10. 1939, roč. 47, s. 2.

¹⁵¹ Německý rok v dějinách Evropy. *Lidové noviny*. 1. 1. 1940, roč. 48, s. 1.

¹⁵² HRNČÍŘ, Vladimír. Po Prvním roce spolupráce. *Lidové noviny*. 15. 3. 1940, roč. 48, s. 1.

¹⁵³ Průřez třemi lety. *Lidové noviny*. 15. 3. 1942, roč. 50, č. 135, s. 1.

¹⁵⁴ Výnos říšského protektora v Čechách a Moravě o vyhlášení civilního výjimečného stavu. *Lidové noviny*. 29. 5. 1942, roč. 50, s. 1.

*vládou, která odpověděla nemilosrdný boj všem elementům, které slouží Anglii a ostatním nepřátelům Říše. [...] V Čechách a na Moravě nepoteče krev proto, aby za peníze z té mzdy krve teklo v Londýně šampaňské!*¹⁵⁵

3. června 1942 šéfredaktor Leopold Zeman v úvodníku, kromě obvinění Edvarda Beneše z přípravy atentátu na Reinharda Heydricha, kladně hodnotil rozhlasový projev Emanuela Moravce, v kterém Moravec vyhlásil jménem vlády a všech Čechů boj proti příslušníkům českého národa vystupujících proti zákonné vládě a svému prezidentovi.¹⁵⁶ Zprávy ČTK pak hovořily o shromážděních českého dělnického lidu v závodech k odsouzení spáchání atentátu na Reinharda Heydricha.¹⁵⁷ V Lidových novinách vycházely rozsudky stanného soudu s trestem smrti pro občany, kteří schvalovali atentát nebo neoprávněně drželi zbraně.¹⁵⁸

V úvodníku šéfredaktora Leopolda Zemana ze 7. června 1942 byl Reinhard Heydrich líčen jako hrdina, který se: „*nedal hlídat ozbrojenými kordony, ani nenosil uprostřed Čechů pancéřovou vestu, jakou zde – notně opotřebovanou – po svém útěku zanechal Edvard Beneš co symbolické vyjádření svého poměru k českému národu.*“ Český národ podle Zemana bude muset smrt Heydricha odčinit.¹⁵⁹

Úvodník Rudolfa Hudce z 21. června 1942 popisoval dopadení atentátníků v kostele sv. Karla Boromejského v Praze: „*Bylo úředně zjištěno, že atentátníci i jejich pomahači jsou vesměs příslušníci českého národa, takže svým činem uvalili na národ velkou vinu. Hlavní původci hnusného zločinu jsou ovšem v Londýně.*“¹⁶⁰

15. března 1943 byla na celé titulní straně zveřejněna bilanční úvaha Emanuela Moravce k čtvrtému výročí Protektorátu Čechy a Morava: „*Vyhledávali jsme západní stařectví, místo abychom hledali vyrovnání s německým mládím a jeho novým politickým řádem. Stavěli jsme se proti nacionálnímu socialismu proto, že jej neměli v lásce demokraté, komunisté a Židé. Osud míchal českému národu karty dobře. Proto rok 1938 byl pro nás rokem obratu k záchraně.*“¹⁶¹

¹⁵⁵ ZEMAN, Leopold. Všichni škůdci národa! *Lidové noviny*. 2. 6. 1942, roč. 50, s. 3.

¹⁵⁶ ZEMAN, Leopold. Lhůta je u konce. *Lidové noviny*. 3. 6. 1942, roč. 50, s. 1.

¹⁵⁷ Dělnictvo Škodovky odsoudilo zločiny emigrantů a jejich agentů. *Lidové noviny*. 3. 6. 1942, roč. 50, s. 2.

¹⁵⁸ *Lidové noviny*. 7. 6. 1942, roč. 50, s. 1.

¹⁵⁹ ZEMAN, Leopold. Posvátný závazek národa. *Lidové noviny*. 7. 6. 1942, roč. 50, s. 1.

¹⁶⁰ HUDEC, Rudolf. K dopadení zločinných atentátníků. *Lidové noviny*. 21. 6. 1942, roč. 50, s. 1.

¹⁶¹ MORAVEC, Emanuel. Konečně na pevné půdě. *Lidové noviny*. 15. 3. 1943, roč. 51, č. 72, s. 1.

Na začátku roku 1944 vyšel článek o přijetí protektorátní vlády německým státním ministrem Karlem Hermannem Frankem kladně hodnotící její dvouletou činnost pod vedením Jaroslava Krejčího ve prospěch Velkoněmecké říše.¹⁶²

Lidové noviny přinesly na konci ledna 1945 v rubrice „Vůdcův hlavní stan“ rozsáhlé provolání Adolfa Hitlera k 11. výročí převzetí moci.¹⁶³

V prvních měsících roku 1945 byl stále hlavním příspěvatelem a autorem řady úvodníků ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec.

Úvodník Emanuela Moravce z 21. ledna 1945 se věnoval popisu sovětské ofenzivy a vládním změnám na předsednickém místě – Jaroslav Krejčí byl vystřídán Richardem Bienertem, autor článku v něm připouštěl konec Velkoněmecké říše a článek končil citací provolání nového předsedy vlády Richarda Bienerta: „*S Říší žijeme a s Říší zanikáme!*“¹⁶⁴ V témže vydání vyšlo také provolání České ligy proti bolševismu o zradě západních mocností v roce 1938 a o hrozícím nebezpečí nástupu bolševismu.¹⁶⁵

Článek z února 1945 od Emanuela Moravce byl věnován Edvardu Benešovi a jeho vlivu po válce: „*Ať už tento zápas dopadne jakkoli, Beneš končí svou úlohu s touto válkou. Je to přirozené. On je a zůstane přechodným válečným jevem. Kdyby tuto válku Říše prohrála, Beneše odstraní Moskva, která nepotřebuje na svém území žádného trojanského koně demokracie.*“¹⁶⁶

V březnu 1945 vyšlo v Lidových novinách provolání nové vlády podepsané předsedou vlády Richardem Bienertem, Jaroslavem Krejčím nově jako ministrem spravedlnosti a Emanuelem Moravcem ministrem školství a lidové osvěty vyzývající český národ k jednotnému postoji za protektorátním prezidentem Emilem Háchou.¹⁶⁷

Lidové noviny na jaře roku 1945 přinášely stále zprávy z „Vůdcova hlavního stanu“ o vojenských úspěších německé armády a ztrátách sovětské a americké armády.¹⁶⁸

1. dubna 1945 Emanuel Moravec napsal článek pod názvem „*Zrazení a zaprodání*“ o devatenácti malých národech, které byly Anglií nechány napospas: „*Kdyby tato válka dopadla tak, jak si nepřítel přeje, proměnily by se v poušť nejen kraje*

¹⁶² Dva roky práce pro národ. *Lidové noviny*. 19. 1. 1944, roč. 52, s. 1.

¹⁶³ Vítězství Říše znamená zachování Evropy. *Lidové noviny*. 31. 1. 1944, roč. 52, s. 1.

¹⁶⁴ MORAVEC, Emanuel. Jedna ke čtyřem. *Lidové noviny*. 21. 1. 1945, roč. 53, s. 1.

¹⁶⁵ Varovná slova ve vážné chvíli. *Lidové noviny*. 21. 1. 1945, roč. 53, s. 1.

¹⁶⁶ MORAVEC, Emanuel. Dnes jako tehdy. *Lidové noviny*. 25. 2. 1945, roč. 53, s. 1.

¹⁶⁷ Všichni svorně za státním prezidentem. *Lidové noviny*. 4. 3. 1945, roč. 53, s. 1.

¹⁶⁸ Nesmírné sovětské ztráty. *Lidové noviny*. 31. 3. 1945, roč. 53, č. 77, s. 1.

obývané Němci, nýbrž celá střední Evropa už proto, že by se pronikavě změnila její tvářnost hospodářská pod tlakem strategických potřeb sovětských a anglo-amerických.¹⁶⁹

2. května 1945 byl na titulní stránce Lidových novin zveřejněn velký portrét Adolfa Hitlera s článkem pod názvem „*Vůdce padl*“, oslavující hrdinskou smrt Hitlera a také projev jeho nástupce velkoadmirála Karla Dönitze k německému lidu a branné moci: „*Já požaduji kázeň a poslušnost. Jen tehdy, budou-li bezvýhradně plněny mé rozkazy, zabrání se zmatku a zániku. [...] Přísaha věrnosti, kterou jste složili Vůdci, přenáší se nyní za každého z vás ihned na mne, jako na nástupce, kterého Vůdce sám si určil. Němečtí vojáci, konejte svou povinnost, jde o život našeho národa.*“¹⁷⁰

V témže čísle vyšlo nařízení německého státního ministra pro Protektorát Čechy a Morava Karla Hermanna Franka: „*u příležitosti Vůdcovy hrdinné smrti vyvěsí od 2. května zrána všechny služební budovy v Protektorátu vlajky na půl žerdi.*“¹⁷¹

V Lidových novinách 5. května 1945 byla v úvodníku rozebírána situace politická situace v Čechách a na Moravě, která podle autora písíciho pod zkratkou PZD byla klidná. V článku byl dále rozebírán projev Karla Hermanna Franka: „*který působil v nejšířších kruzích nabádavě a uklidňujícím způsobem. K pozitivnímu přijetí projevu přispělo zejména to, že obyvatelstvo v Čechách a na Moravě ve svém celku je prodchnuto přáním dále pokračovat ve své práci ve spořádaných poměrech.*“ Úvodník končil varováním před slovanskými bolševiky: „*S naprostou jistotou je možno říci, že Češi, kdyby přišli bolševici, nebudou mítí vůbec žádného významu. Bude jim ponecháno právo, aby ve svém rodném jazyce jenom oslavovali Stalina a rozkoše sovětského režimu.*“¹⁷²

Lidové noviny byly po skončení Protektorátu Čechy a Morava přejmenovány na Svobodné noviny: list sdružení kulturních organizací. První číslo Svobodných novin vyšlo 23. května 1945 s úvodníkem od Eduarda Basse začínajícím slovy: „*Šest let jsme, svobodo, o tobě snili, po tobě toužili, o tebe usilovali i pro tebe jsme nasazovali životy i majetky, pro tebe jsme snášeli strádání i hrůzy, věřice v překonání toho pekla muk a béd a v opětný slavný tvůj návrat.*“¹⁷³

¹⁶⁹ MORAVEC, Emanuel. Zrazení a zaprodání. *Lidové noviny*. 1. 4. 1945, roč. 53, s. 1.

¹⁷⁰ Vůdce padl. *Lidové noviny*. 2. 5. 1945, roč. 53, č. 104, s. 1.

¹⁷¹ Vlajky na půl žerdi. *Lidové noviny*. 2. 5. 1945, roč. 53, č. 104, s. 1.

¹⁷² Situace v Čechách a na Moravě. *Lidové noviny*. 5. 5. 1945, roč. 53, č. 107, s. 1.

¹⁷³ BASS, Eduard. Nová svoboda. *Svobodné noviny*. 23. 5. 1945, roč. 1, č. 1, s. 1.

3.3 Vlajka

Vlajka vznikla původně jako bojový klub studentstva při Národní obci fašistické ve 30. letech 20. století. Klub zaměřený zpočátku na kulturu, byl později přeměněný v politické hnutí. Podstatným znakem tohoto hnutí byla výrazná opozice proti názorům prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka, později prezidenta Edvarda Beneše, liberalismu a demokracii. Program Hnutí Vlajka se vymezoval proti židovství a světovému zednářství, levičáckému intelektuáliství nebo německému šovinismu, zdůrazňoval nutnost silného a národního státu, křesťanské kultury, národní a hospodářskou samostatnost nebo vojensko-politické spojení s Polskem. Ideovým vůdcem byl významný mezinárodně uznávaný vědec, filosof a bývalý rektor Univerzity Karlovy František Mareš. Spolu se spisovatelem a básníkem Viktorem Dykem se stali nejvlivnějšími ideologickými představiteli Vlajky. Ustavující schůze politického klubu Vlajka se konala 30. dubna 1930 v Praze. Svoje programové cíle a názory zveřejňovalo hnutí v nezávislé revui Vlajka.¹⁷⁴

Mnichovské události, období tzv. druhé republiky a vznik Protektorátu Čechy a Morava vedl k zastavení činnosti mnoha politických stran i hnutí Vlajka, jehož činnost byla zastavena v listopadu 1938. Na jaře 1939 se vedoucím nově obnovené protektorátní Vlajky stal Jan Rys-Rozsévač. Jan Rys, vlastním jménem Josef Rozsévač, byl nedostudovaný medik věnující se více politice. V letech 1927–1929 působil v Národní obci fašistické a po vojenské službě se od roku 1934 stal členem Vlajky – Hnutí za Nové Československo. Od roku 1938, kdy začal používat pseudonym Jan Rozsévač, se stal vůdcem hnutí novodobých národovců Vlajka.¹⁷⁵

Od června 1939 pak začal vycházet deník Vlajka s podtitulem deník novodobého národovectví, od roku 1940 s podtitulem deník novodobého národovectví, ústřední list ČNTS (Českého nacionálněsocialistického tábora). Vydavatelem byl v letech 1939–1942 Otakar Polívka v Praze. Šéfredaktorem Vlajky byl stanoven Jan Rys-Rozsévač.

Deník Vlajka byl zaměřen, jak již bylo řečeno, výrazně nacionalisticky a protižidovsky. Vydávání deníku prosadil v té době státní tajemník Úřadu říšského

¹⁷⁴ NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojkovo nakladatelství, 2001, s. 7-14. ISBN 80-86183-24-6.

¹⁷⁵ NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojkovo nakladatelství, 2001, s. 313. ISBN 80-86183-24-6.

protektora, od srpna 1943 pak německý státní ministr pro Protektorát Čechy a Morava Karl Hermann Frank proti odporu ministerského předsedy protektorátní vlády generála Aloise Eliáše a státního prezidenta Emila Háchy.¹⁷⁶ Deník dostával finanční dotace od tiskového odboru říšského protektora, a to mu také určilo jeho politické zaměření. Hnutí Vlajka vystupovalo proti vládě Národního souručenství a předsedovi vlády Eliášovi a orientovalo se na spolupráci s gestapem. Členové hnutí organizovali protižidovské pogromy, vylepovali protižidovské plakáty a také hojně udávali. Slovo vlajkař se stalo synonymem nejsprostší nadávky.¹⁷⁷ Od Vlajky se distancovali i její zakladatelé v čele s Františkem Marešem, v té době spolupracujícím s listem Národní výzva.

29. dubna 1939 Jan Rys-Rozsévač dopisem oznámil prezidentu Emilu Háchovi, že hnutí Vlajka vstupuje do Národního souručenství.¹⁷⁸ V úvodníku Vlajky v červnu 1939 Jan Rys-Rozsévač vstup do Národního souručenství komentuje slovy: *„Tak jsme se ohlásili veřejnosti v krátké době dvakrát. Po prvé nastoupili naši kamarádi do Ústředního výboru Národního souručenství, ne ovšem s nadějí, že v počtu, kterým jsou zastoupeni v tomto ideologicky nejednotném a povětšinou demokraticky myslícím sboru docílí pronikavých úspěchů novodobé národovectví – program Vlajky. Po druhé ohlásili jsme veřejnosti Vlajka nastupuje 21. června. [...] To jest deník Vlajka – list novodobého národovectví, list ideového směru a programové náplně onoho nového myšlenkového proudu, jenž jako moderní nacionalismus jde vítězně světem v boji proti všem formám židovského internacionalismu, ať se již jedná o marxismus nebo čistý komunismus, a kapitalismus i jiné květy liberalismu, a zednářství, volnomyšlenkářství a jiné demoralizující proudy, namířené proti křesťanské morálce, nahrazované zmíněnými internacionálami židovskou nemorálností.“*¹⁷⁹

Ve Vlajce publikovali novináři a redaktoři v řadě rubrik. V kulturní: redaktoři Vaněk, Šulc, V. Bernášek, sportovní: A. Kříž a Otakar Polívka, sociálního zabezpečení: V. Slezák, hospodářské: Jan Jílek a Svoboda, protižidovské agitace: redaktoři rubriky Hlasy se Sionu: Jan Rys-Rozsévač, Peřina, Zdeněk Vaněk, soudničky: Jansa, humor,

¹⁷⁶ NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojtkovo nakladatelství, 2001, s. 107-108. ISBN 80-86183-24-6.

¹⁷⁷ PASÁK, Tomáš a PASÁKOVÁ, Jana, editor. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999, s. 306. ISBN 80-7252-017-2.

¹⁷⁸ NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojtkovo nakladatelství, 2001, s. 111. ISBN 80-86183-24-6.

¹⁷⁹ RYS-ROZSÉVAČ, Jan. *Vlajka nastupuje. Vlajka: deník novodobého národovectví*. 21. 6. 1939, s. 1.

vtipy a film: Šulc a Bernášek, redakčním tajemníkem byl Julius Pachmayer a mnoho dalších, z nichž byl znám Antonín Liška, který publikoval pod pseudonymem Žán Kudla. Další redaktori antisemitského zaměření byli Emil Šourek a Mohammed Abdulah Brikcius.

Obsah deníku byl cenzurován nejprve v redakci, poté v tiskovém ústředí úřadu říšského protektora, prošel vojenskou cenzurou a dohled vykonávalo také tiskové oddělení předsednictva ministerské rady pod vedením Ctibora Melče.¹⁸⁰

Na stránkách Vlajky byly pravidelně uveřejňovány výpady proti Janu Masarykovi a Edvardu Benešovi. Příkladem je článek referující o třetím veřejném shromáždění Českého nacionálněsocialistického tábora a projevu generála v. v. bývalé armády Bohumila Konopáska a Jana Rysa-Rozsévače namířeným proti Židům, Janu Masarykovi a Edvardu Benešovi. V článku je citován německý deník Der neue Tag a jeho pochvalná zmínka o sjezdu v jeho novinách.¹⁸¹

Deník Vlajka podporoval také adresné udávání z řad čtenářů v rubrice *Židovské okénko*: „*S povděkem sledujeme Váš boj za očistu života od neblahého vlivu Židů a s velkým zájmem pročitáme Váš židovský sloupek. Stále však marně tam hledáme jméno toho, který by více než kdokoli jiný zasluhoval, aby byl ve Vašem časopise pranýřován. Žid, kterého míníme, je Žid Friedmann, Praha XII., Vozová č. 8. Tento Žid – aniž by se jakkoliv ohlížel na nějaké tzv. nařízení to zakazující – žije pohromadě s nějakou árijkou, která bydlí vedle něho v témž domě.*“¹⁸²

V roce 1940 se list Vlajka začal potýkat s nedostatkem finančních prostředků, členové hnutí se museli stát povinnými odběrateli a Vlajka vycházela velmi nepravidelně.¹⁸³ V roce 1942 Vlajka vycházela pouze v úterý a v sobotu večer.¹⁸⁴ Tato skutečnost neunikla ani ilegálnímu odbojovému listu V boj, který o špatné hospodářské situaci Vlajky informoval své čtenáře. List V boj Vlajku ve svých zprávách „*Z domova*“ nešetřil, nazýval ji „*deníkem prodejných lumpů, vycházejících za německé peníze*“

¹⁸⁰ NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojtkovo nakladatelství, 2001, s. 152-153. ISBN 80-86183-24-6.

¹⁸¹ Na Pankrác a ne na hrad by byli vezeni Jan Masaryk a Beneš, kdyby se vrátili. *Vlajka: deník novodobého národovectví*. 11. 1. 1940, s. 1.

¹⁸² K. R. a N. M. Žid s árijkou. *Vlajka: deník novodobého národovectví: ústřední list ČNST-Vlajky*. 7. 1. 1942, s. 3.

¹⁸³ NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojtkovo nakladatelství, 2001, s. 152. ISBN 80-86183-24-6.

¹⁸⁴ *Vlajka: deník novodobého národovectví: ústřední list ČNST-Vlajky*. 31. 5. 1942, s. 1.

a vyzýval své české čtenáře k bojkotu nejen deníku, ale celého hnutí Vlajka.¹⁸⁵ Od 1. července 1942 Vlajka vycházela třikrát týdně, ale to už do zákazu jejího vydávání chyběly necelé tři měsíce.

Jan Rys-Rozsévač bojoval za legalizaci hnutí Vlajka a za její podíl na moci všemi prostředky, ale nacisté zavrhovali výrazné zapojení členů Vlajky do struktur protektorátní správy.¹⁸⁶ V roce 1939 bylo jedním z tiskových pokynů skupiny Tisk spadající pod Úřad říšského protektora a vedené Wolfgangem Wolframem von Wolmarem nařízení o zprávách z organizace Vlajka, které směly být otiskovány pouze v jejím listě Vlajka.¹⁸⁷

Kritika představitelů Vlajky adresovaná vládě Národního souručenství se objevovala při projevech na shromážděních, ale i v deníku Vlajka. Jan Rys-Rozsévač nebyl spokojen s rychlostí protektorátních úřadů, zejména Ministerstva vnitra, při schvalování žádosti o uznání stanov českého ideologického národoveckého hnutí Vlajka: „*Ani schválení, ani zamítnutí dosud nedošlo. Ticho po pěšinách. Vlajka jest opravdu mnohým pánům velmi nepříjemná. Žije v pololegalitě. Státní president přijal zástupce Vlajky již dvakrát a slíbil přihlížeti k výhradám Vlajky, jak byly v písemném podání uvedeny. [...] Vlajka pořádá přednášky jako jediná dosud organisace, čelící zbabělé a národu nebezpečné benešovské šuškané propagandě. A to se také mnohým nelíbí, protože sami zatíženi nepříjemnou minulostí, nemohou si dovolit hledět přímo vpřed.*“¹⁸⁸

Vlajka adresovala výzvy Národnímu souručenství, aby odešlo z politické scény a přenechalo ji Českému nacionálněsocialistickému táboru v čele s Vlajkou. Redaktor Vlajky Jiří Novotný se zabýval články Českého slova a Poledního listu, které chválili tisk za odvedenou práci, ale převýchova nebyla stoprocentní a za tím viděli špatnou práci agitátorů Národního souručenství při shánění nových členů strany. Jiří Novotný v článku za vzor dával práci příznivců hnutí Vlajka: „*A vzpomeňme stovky Rysových projevů, projevů jeho spolupracovníků, práce našeho tisku, knih našich kamarádů. Pokládají tuto*

¹⁸⁵ HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *V boj: edice ilegálního časopisu. D. 1. sv. 3.*, 1939. Editor Jiřina LUKEŠOVÁ, editor Bohumil PEKÁREK, editor Ivan ŠTOVÍČEK, editor František JANÁČEK. Praha: Historický ústav Čs. armády, 1992, s. 366.

¹⁸⁶ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 203. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

¹⁸⁷ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, s. 129. ISBN 80-85809-88-5.

¹⁸⁸ RYS-ROZSÉVAČ, Jan. *Potřebuje Vlajka legalitu? Potřebuje! Vlajka: deník novodobého národovectví*. 8. 8. 1939, s. 1.

práci za samozřejmou povinnost, jsou to ti drobní agitátoři, jichž u nás naprosto není nedostatek.“¹⁸⁹

Po zatčení a popravě ministerského předsedy protektorátní vlády generále Aloise Eliáše byla 19. ledna 1942 Reinhardem Heydrichem jmenována nová vláda v čele s Jaroslavem Krejčím, v níž se jedním z nejvýznamnějších členů stal ministr školství a národní osvěty Emanuel Moravec.¹⁹⁰

Jan Rys-Rozsévač to v deníku Vlajka mimo jiné komentoval slovy: *„Nebylo by správné, kdyby kdokoli ze stoupců, přátel nebo nepřátel hnutí se domýšlel a vyvozoval, že Vlajka může zaujímat k této změně a ke stavu z ní vzniklému nejmenší žárlivost nebo dokonce snad nepřátelství proto, že se nepodílí svou účastí na odpovědné práci této nové směny.*“¹⁹¹ Hnutí Vlajka podle Jana Ryse-Rozsévače, potřebovalo ještě čas, aby mohlo zodpovědně propracovat a dobudovat svoje organizační uspořádání a zároveň nechtělo být ve vládě se zednáři.

Titulek článků *„Kolik je položidů v Nár. souručenství? Kdy předloží vedoucí kancelářské síly a tajemníci NS doklady o svém arijském původu?*“¹⁹² byl dalším výpadem už proti nové vládě Národního souručenství a Židům. Autor podepsaný iniciálami J. H. napsal: *„Vždyť, kdo chce mluvit v korespondenci NS k příslušníkům našeho národa, musí být v první řadě nositelem čisté české krve. Bastardi a lidé, kteří mají za ženu Židovku, mohou mluvit jenom k Židům. Proto také očekáváme, že vedení NS vyzve v nejkratší době své zaměstnance, aby předložili úřední doklady o svém původu. [...] Uvidíme kolik nositelů židovské krve a tím i židovské morálky je na vedoucích místech v NS. My tím ovšem překvapeni nebudeme.*“¹⁹³

Členové Hnutí Vlajka i přes svoji snahu získat podíl na politické moci ztráceli oporu a důvěru německých okupačních struktur. Vláda Jaroslava Krejčího, a zejména Emanuel Moravec, kteří naopak jejich důvěru měli, nebyli nakloněni politice Jana Ryse-Rozsévače a jeho mocenským ambicím. Emanuel Moravec sliboval členům vedení Českého nacionálněsocialistického tábora místa na ministerstvu školství i v jiných

¹⁸⁹ NOVOTNÝ, Jiří. NS zřejmě nestačí – kde je mezera? Nedostatek drobných agitátorů. *Vlajka: deník novodobého národovectví: ústřední list ČNST-Vlajky*. 11. 1. 1942, s. 1.

¹⁹⁰ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, s. 345. ISBN 80-85809-88-5.

¹⁹¹ RYS-ROZSÉVAČ, Jan. Změnu přijímáme s radostí. *Vlajka: deník novodobého národovectví: ústřední list ČNST-Vlajky*. 26. 1. 1942, s. 1.

¹⁹² *Vlajka: deník novodobého národovectví: ústřední list ČNST-Vlajky*. 21. 1. 1942, s. 3.

¹⁹³ *Vlajka: deník novodobého národovectví: ústřední list ČNST-Vlajky*. 21. 1. 1942, s. 3.

úřadech. Jan Rys-Rozsévač tyto nabídky nepřijal a dál vystupoval s výpady proti vládě Národního souručenství a zejména proti Moravcovi. Emanuel Moravec se proto obrátil na Karla Hermanna Franka se stížností a ten 20. července 1942 zakázal na tři měsíce projevy a veřejné srazy Vlajky a 18. září v témže roce bylo tiskovým odborem Ministerstva školství a lidové osvěty, v jehož čele stál v té době Emanuel Moravec, zastaveno vydávání časopisu Vlajka.

V prosinci 1942 Karl Hermann Frank vydal rozkaz o zatčení Jana Ryse-Rozsévače a jeho spolupracovníka Josefa Burdy a oba byli internováni do konce války v koncentračním táboře Dachau.¹⁹⁴

Jan Rys-Rozsévač se rozhodl po osvobození 4. května 1945 vrátit s vojenským transportem do Československa, kde na něj ihned byla uvalena vazba. Soud se členy vedení Vlajky se konal ve dnech 21. května až 27. června 1946. Soud proběhl na základě dekretu prezidenta republiky o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů. Jan Rys-Rozsévač odmítal podle výslechových protokolů obvinění z udavačství a inkasování peněz od Němců pro Vlajku a pro sebe a snažil se prokázat, že Vlajka pod jeho vedením byla protiněmecká, o čemž podle něj svědčilo i jeho poslání nacisty do koncentračního tábora. V roce 1940 vyšel ve Vlajce článek s titulkem „*Na Pankrác a ne na hrad by byli vezeni Jan Masaryk a Beneš, kdyby se vrátili.*“ 27. června 1946 byl Jan Rys-Rozsévač odsouzen spolu s dalšími členy vedení Vlajky k smrti oběšením. Rozsudek byl týž den vykonán na nádvoří Pankrácké věznice v Praze.¹⁹⁵

¹⁹⁴ PASÁK, Tomáš a PASÁKOVÁ, Jana, ed. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999, s. 342-348. ISBN 80-7252-017-2.

¹⁹⁵ RATAJ, Jan. *Vůdce bez říše. Živá historie: historický magazín s dárkem*. Brno: Extra Publishing. 6/2017, s. 42-47. ISSN 1803-3326.

4 ŽIVOT ŽIDOVSKÉHO OBYVATELSTVA A TISK V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA

Téměř okamžitě po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava vznikla řada nařízení, vyhlášek a zákonů, která omezovala a následně vylučovala židovské obyvatelstvo z většinové společnosti. Projevy antisemitismu projevující se už během tzv. druhé republiky se pod okupací Němců stupňovaly a Němci vzali i přes slibovanou autonomii českého národa řešení židovské otázky v Protektorátu Čechy a Morava do svých rukou.

Pro legální vyloučení Židů ze společnosti byly v Německu přijaty německým Říšským sněmem (Reichstagem) v Norimberku dva zákony již v polovině září 1935, později byly označovány jako tzv. norimberské zákony. Zákon o říšském občanství určil, že občanem Německé říše může být pouze Němec nebo člověk s „příbuznou krví“. Zákon na ochranu německé krve a německé cti zakazoval uzavírání sňatků mezi Židy a Němci a také jejich mimomanželský styk. Norimberské zákony měly velmi propracovaný systém pro určení židovského původu – nejdříve byla rozhodující příslušnost prarodičů k židovské náboženské obci, posléze byl tento systém propracován až po míšence prvního a druhého stupně. V Protektorátu Čechy a Morava vešly 21. června 1939 v platnost předpisy vycházející z norimberských zákonů v Nařízení říšského protektora o židovském majetku.¹⁹⁶

Na území Protektorátu Čechy a Morava se k 15. 3. 1939 vztahovaly norimberské zákony na 118 310 Židů, z okupovaného území pak do konce roku 1939 emigrovalo 19 000 osob.¹⁹⁷ Nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku bylo později upravováno množstvím prováděcích doplňujících předpisů a výnosů až do 20. ledna 1942, kdy bylo rozhodnuto o „konečném řešení židovské otázky“ na konferenci ve Wannsee, Židé měli být evakuováni na východní dobytá území a počítalo se, že: „*při praktickém provádění konečného řešení bude Evropa pročesána*

¹⁹⁶ Norimberské zákony (1935). *Holocaust*. [online]. ©2001-2011 [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/udalosti/norimberske-zakony-1935/>

¹⁹⁷ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, s. 126. ISBN 80-85809-88-5.

*od Západu na Východ. Území říše včetně Protektorátu Čechy a Morava musí mít přednost, třeba už jen z důvodů bytových a jiných sociálně politických potřeb.*¹⁹⁸

Důsledkem uplatňování norimberských zákonů bylo, že Židé se nesměli účastnit politického, společenského a kulturního života, měli zakázán přístup do kaváren a restaurací a ve veřejných ústavech, nemocnicích, dopravě atd. museli být viditelně odděleni od ostatních občanů. Ve veřejném životě nemohli Židé působit jako redaktori periodických tiskopisů, s výjimkou tiskopisů určených pro Židy, jako byly například v Praze vycházející Židovské listy.¹⁹⁹ Od 1. září 1941 bylo stanoveno, že Židé, kteří dosáhli šesti let, musí být označeni židovskou šesticípou hvězdou a nosit ji viditelně přišitou na levé straně oděvu.²⁰⁰

Na pravidelné týdenní poradě šéfredaktorů denních listů dne 12. září 1941 toto nařízení komentoval Wolfgang Wolfram von Wolfram slovy: „*Rovněž může být komentováno, dokonce bych to vítal a mohu beze všeho říci, že skutečnost, že označování Židů Davidovou hvězdou bude i v Protektorátu od 15. září provedeno, jest dalekosáhlou zásluhou českého tisku, který již dlouho žádal a vítal, aby Židé byli označeni.*“²⁰¹

Lidové noviny v článku z října 1941 komentovali označení židovského obyvatelstva jako: „*obranné opatření, jehož smyslem je dosáhnout naprostého odlišení Židů od obyvatelstva Velkoněmecké Říše.*“²⁰²

Židé byli postupně separováni od ostatního obyvatelstva a nesměli například vyhláškou z ledna 1942 odebírat české noviny a časopisy. Noviny a časopisy nesměly být Židům ani prodávány v prodejních stáncích, a pokud je měli předplacené, tak musel být jejich odběr zastaven do konce léta 1942.²⁰³

¹⁹⁸ Protokol z konference ve Wannsee. *Holocaust* [online]. ©2001-2011 [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/zdroje/dokumenty/konecne-reseni-zidovske-otazky-2/protokol-z-konference-ve-wannsee/>

¹⁹⁹ PETRŮV, Helena. *Zákoné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011, s. 145. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3.

²⁰⁰ PETRŮV, Helena. *Zákoné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011, s. 205. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3.

²⁰¹ *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Editor Jakub KONČELÍK, editor Barbara KÖPPLOVÁ, editor Jitka KRYŠPÍNOVÁ. V Praze: Karolinum, 2003, s. 417. ISBN 80-246-0591-0.

²⁰² Žlutá hvězda židovská. Obranné opatření prastarého původu. *Lidové noviny*. 28. 10. 1941, roč. 49, č. 550, s. 2.

²⁰³ PETRŮV, Helena. *Zákoné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011, s. 220. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3.

Od 24. dubna 1940 byla na základě vládního nařízení o právním postavení Židů ve veřejném životě zahájena etapa vyřazování Židů z veřejné správy, škol, vědeckých ústavů, justice, lékařství a Židé nemohli vykonávat celou řadu povolání. Majetek byl Židům na základě nařízení říšského protektora o židovském majetku zabaven a připadl německým okupantům. Opatření na separaci židovského obyvatelstva vydávaly nejen orgány protektorátní státní a místní správy, ale například Svaz nakladatelů českých denních listů a periodických časopisů nebo Ředitelství pošt v Praze. Aktivně upozorňovaly na porušování zákazů a podílely se tak na podobě protektorátní protizidovské politiky.²⁰⁴

4.1 Židovské obyvatelstvo v protektorátním tisku

Přednáška vedoucího skupiny Tisk Wolfganga Wolframa von Wolmara z 25. 11. 1940 o úkolech německého tisku a německých redaktorů za války a za míru, přednesená před pražskými německými studenty, byla namířena především proti židovskému obyvatelstvu: *„Na světě nemohlo býti národa a země, která by musila zhoubnou koalici Židovstva, svobodného zednářstva a tisku poznati tak na vlastním těle, jak tomu bylo až do roku 1933 u Německa a německého národa. [...] Stačí, když si představíme, že na příklad největší tehdy v Německu existující zpravodajská kancelář Ústřední kancelář pro německý tisk, patřila panu Levinovi. Tím ten Žid měl redakčně a po stránce úpravy úplně v rukou nesčetně množství malých říšských provinčních listů a tedy i statisíce malých čtenářů, na něž se lehce dalo působit.“*²⁰⁵

Český periodický tisk nezůstával v protizidovské propagandě pozadu. Z českých periodik byl nejvýznamnějším protizidovským listem Arijský boj navazující na první antisemitský list Štít národa, který byl na konci první Československé republiky úřady zakázán. Vydavatelem listu Arijský boj, vycházejícího každou sobotu od května 1940 do dubna 1945, byla Protižidovská liga.²⁰⁶ Od července 1940 byl odpovědným redaktorem

²⁰⁴ PETRŮV, Helena. *Zákonné bezprávi: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011, s. 244-245. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3.

²⁰⁵ WOLMAR, Wolfgang Wolfram von. *Němec o českých problémech*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1941, s. 37-55.

²⁰⁶ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 202. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

a majitelem listu Jan Vladimír Břetenář, který v roce 1936 založil politickou stranu Všeslovanská liga, později Československý arijský svaz a od roku 1940 byl také vedoucím Protižidovské ligy pro Čechy a Moravu.²⁰⁷

V úvodníku prvního sobotního čísla 18. května 1940 vyhlásil redaktor Jan Vladimír Břetenář nesmlouvavý boj proti Židům: „*Jest tudíž naším úkolem zbaviti náš národ vlivu mezinárodního Žida i jeho domácích spřeženců, jichž jediným vodítkem jest jen osobní prospěch a tím budovati pod heslem: Od srdce k srdcím, most upřímného a srdečného dorozumění Čechů s velkým národem Němců.*“²⁰⁸

V článku o dodržování protižidovských opatření bylo aktivně voláno po jasných ustanoveních, kdo a jakým způsobem bude kontrolovat dodržování protižidovských opatření: „*Dosud toto ustanovení chybí a není nikdo tak prostoduchý, aby uvěřil, že Židé sami budou při vrozené drzosti těchto opatření dbát.*“ Podle autora článku jv je nutné stanovit kontroly na dodržování nákupních hodin určených pro Židy a kontrolovat jednání Židů v elektrických vozech.²⁰⁹

Vydání Arijského boje byla věnována adresným výpadům proti Židům, Edvardu Benešovi a denunciaci židovských občanů ve všech částech Protektorátu. Článek „*Bílí Židé mezi námi*“ se věnoval rozpoznávání židovské rasy, která se podle autora pišícího pod zkratkou oha: „*Líší od českého národa fysickými i psychickými znaky. Dobrý pozorovatel pozná okamžitě nejen Žida, ale i míšence, byť se podobá na první pohled člověku, neboť do jeho fysiognomie je semitský původ vryt nesmazatelným způsobem.*“²¹⁰ Denunciační výpady byly publikovány i v článku, kde obyvatelé domu žádají nápravu a upozorňují na případ, kdy: „*majitelka domu v Rytířské ulici č. 26 Židovka Clara Ascherová, která zde též bydlí, dostala před krátkým časem s dodávkou až do domu 12 pytlů brambor.*“²¹¹

Dalším významným antisemitským periodikem byl již zmíněný časopis Vlajka se svojí protižidovskou propagandou nejhrubšího zrna. Ve svých člancích neváhali

²⁰⁷ BLODIGOVÁ, Alexandra a kol. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Matfyzpress, 2007, s. 21. ISBN 978-80-86732-96-1.

²⁰⁸ BŘETENÁŘ, Jan Vladimír. Od obrany k útoku. *Arijský boj: ústřední list Protižidovské ligy*. 18. 5. 1940, roč. 1, č. 1, s. 1.

²⁰⁹ Židé musí dodržovat protižidovská opatření. *Arijský boj: ústřední list Protižidovské ligy*. 9. 11. 1940, roč. 1, č. 26, s. 1.

²¹⁰ Bílí Židé mezi námi. *Arijský boj: ústřední list Protižidovské ligy*. 1940, roč. 1, č. 12, s. 3.

²¹¹ 72letá Židovka má 18 pytlů brambor. *Arijský boj: ústřední list Protižidovské ligy*. 12. 12. 1940, roč. 1, s. 2.

redaktoři Vlajky denunciovat židovské obyvatelstvo články, jejichž obsahem bylo, že primář českobrodské nemocnice vyšetřil Žida Kieslera z Přistoupimi: „*Odstranění jejich prospěje Českému Brodu a okolí a arijské obyvatelstvo si oddechne, že se zbavilo konečně hnusných židovských pijavic.*“²¹²

Proti židovským občanům se vymezovala i běžná periodika, jejichž zaměření nebylo dominantně antisemitské, jako tomu bylo např. u Arijského boje.

V roce 1939 byl v Národní politice zveřejněn příspěvek o zamoření Sokola Židy v celém Protektorátu Čechy a Morava, jako příklad je uváděno město Chotěboř, kde v roce 1939 byl hlavním činovníkem sokolské jednoty: „*položid Tichý.*“²¹³

19. září 1941 na pravidelné týdenní poradě šéfredaktorů vedoucí skupiny Tisk vládní rada Wolfgang Wolfram von Wolmar doporučoval, aby novináři prostřednictvím tisku důsledně sdělili svým čtenářům: „*že s lidmi, kteří budou spatřeni ruku v ruce se Židy anebo se dokonce budou veřejně chlubití svými sympatiemi k těmto označeným Židům, musí býti nakládáno jako s každým Židem, tj. nedostanou lístek na oděv ani kuřivo, nebudou smět navštěvovat veřejné místnosti a instituce a budou rovněž označeni židovskou hvězdou.*“²¹⁴

23. září roku 1941 byl uveřejněn v Národní politice článek, převzatý z Večerního Českého slova od Vladimíra Krychtálka, věnující se podloudnému obchodu a doporučující kde hledat překupníky a nepoctivé obchodníky: „*Z nekázně v zásobování si nacpávají břicha jen boháči a Židé. Žádný pracující člověk ani sebelépe placený kvalifikovaný dělník, nebo úředník si nemůže dovolit platit 180k za kg másla nebo 7k za vajíčko. Takové ceny mohou si dovolit platit jen boháči a Židé, z peněz na českých lidech vydrhovaných. Lidé, kteří se propůjčují k podloudnému obchodu, nepatří do českého národa.*“²¹⁵

V Lidových novinách 6. října 1941 vyšel na titulní straně článek převzatý z ČTK věnující se označení židovských obyvatel bez výjimky, uzavření židovských synagog a modliteben a upozorňující: „*Konečně jisté české kruhy, jmenovitě v poslední době,*

²¹² Ještě českobrodská nemocnice. *Vlajka: deník novodobého národovectví*. 7. 1. 1942, č. 2, s. 3.

²¹³ Židovské zamoření sokola. *Národní politika*. 2. 11. 1941, roč. 59, č. 274, s. 2.

²¹⁴ *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Editor Jakub KONČELÍK, editor Barbara KÖPPLOVÁ, editor Jitka KRYŠPÍNOVÁ. V Praze: Karolinum, 2003, s. 423. ISBN 80-246-0591-0.

²¹⁵ KRYCHTÁLEK, Vladimír. Jak čelit podloudnému obchodu. *Národní politika*. 23. 9. 1941, roč. 59, č. 265, s. 3.

dávaly najevo příliš demonstrativně přátelství k Židům. Jde tu většinou o živly, které tímto chováním chtějí dokumentovat i jinak svůj postoj nepřátelský k Říši. Státní policejní úřady dostaly proto příkaz, aby proti všem osobám, které na ulicích nebo veřejných místnostech se budou ostentativně nebo přátelsky ukazovat nebo bavit se Židy, navenek označenými, se postupovalo státně policejními opatřeními (ochranná vazba).“²¹⁶

Týdenní porady šéfredaktorů denních listů se často věnovaly židovské otázce a přikazovaly, jak psát například o počtu židovských obyvatel v Protektorátu Čechy a Morava. Na poradě 24. října 1941 bylo doporučeno, aby se neuváděl počet 200 tisíc židovských obyvatel, ale pouze 48 tisíc Židů žijících v Praze a 90 tisíc Židů žijících v celém Protektorátu. Rozdíly v číslech podle Wolfganga Wolframa von Wolmara: *„Pocházejí patrně z doby, kdy se ještě nevystěhovali žádní Židé, tedy asi před 2 ½ roku. Mezitím se však vystěhoval značný počet Židů prostřednictvím vystěhovaleckého úřadu.“*²¹⁷

Ještě 15. března 1945 ve svém úvodníku v Lidových novinách Emanuel Moravec uváděl: *„Před touto válkou v prvních měsících Protektorátu Praha byla prolezlá Židy. Každý desátý obyvatel Prahy arijec patřil ke střední vrstvě. Ale vedle toho byl každý desátý obyvatel Žid. Mezi Čechem s lepší třídy a Židem byl tehdy ten rozdíl, že Žid byl desetkrát bohatší Čecha. [...] Tehdy mnohý Čech klel a ptal se, kde je ten německý protižidovský program.“*²¹⁸

„Německý protižidovský program“, jak se o něm zmínil Emanuel Moravec ve svém úvodníku, byl uplatňován od samého vzniku Protektorátu Čechy a Morava a jeho cílem byla postupná likvidace Židů z veřejného a hospodářského života Protektorátu Čechy a Morava a později i realizace tzv. „konečného řešení.“ Použité způsoby a prostředky, kterými toho mělo být docíleno, jsou popsány v následující kapitole.

²¹⁶ Označení Židů bez výjimky. *Lidové noviny*. 6. 10. 1941, roč. 49, č. 509, s. 1.

²¹⁷ *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Editor Jakub KONČELÍK, editor Barbara KÖPPLOVÁ, editor Jitka KRYŠPÍNOVÁ. V Praze: Karolinum, 2003, s. 457. ISBN 80-246-0591-0.

²¹⁸ MORAVEC, Emanuel. Pro silný český národ. *Lidové noviny*. 15. 3. 1945, roč. 53, č. 66, s. 1.

4.2 Reálný život židovského obyvatelstva v Protektorátu Čechy a Morava

Po celou dobu války probíhaly transporty židovských obyvatel do koncentračních táborů nejen z území Protektorátu Čechy a Morava. Tisk o těchto transportech a počtech židovských obyvatel určených k tzv. „konečnému řešení“ neinformoval, používal se termín „vystěhování“ a na stránkách tisku probíhala více či méně nenávistná antisemitská propaganda.

Jedním z příkladů skutečného života židovského obyvatelstva v Protektorátu Čechy a Morava byl osud rodiny Heleny Kaufmannové.

Helena Kaufmannová se narodila 7. května 1928 v Praze. Odchod do koncentračního tábora ji a dalších 1 000 lidí Transportu Cc z Prahy do Terezína 20. 11. 1942 postihl ve 14 letech. Byla jedním ze 154 lidí tohoto transportu, kteří se dožili osvobození, 843 jich zahynulo, 3 osudy nebyly zjištěny.²¹⁹ V Terezíně byla dva roky, do 18. 5. 1944, a poté byla transportována s 2 500 lidmi do Osvětimi a odtud šla pochodem smrti do Bergen-Belsenu. Na přihlášce k pobytu je její pobyt v koncentračním táboře označen zkratkou p. b. – přechodné bydliště Bergen Belsen, koncentrační tábor.²²⁰ Helena Kaufmannová přežila Terezín, Osvětim, pochod smrti a ve svých 18 letech se dočkala osvobození britskými a americkými spojenci, 15. dubna 1945 v koncentračním táboře nazývaném „peklem na zemi“ Bergen Belsenu.

Její otec Heřman Kaufmann byl spolu s nevlastní matkou Janou Kaufmannovou odveden gestapem už o půl roku dříve – 20. února 1942. 20. října 1942 mu byl doručen dopis od notáře o pozůstalosti, se zněním, že obsílka byla poštou vrácena s tím, že adresát odcestoval. Notář žádal policejní komisařství o sdělení adresy pana Heřmana Kaufmanna, který se pravděpodobně v Praze zdržuje, ale přestěhoval se do jiné části Prahy.²²¹

²¹⁹ *Terezínská pamětní kniha: židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941-1945. Díl druhý.* Editor Miroslav KÁRNÝ. Praha: Terezínská iniciativa, 1995. Edice Terezínská iniciativa, s. 1034 ISBN 80-7023-225-0.

²²⁰ Národní archiv. Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna, karton 5010, sig. K 1245/2, manipulační období 1941-1950, karton 5011, sig. K 1249/4, manipulační období 1941-1950 z 27. 11. 2017.

²²¹ Národní archiv. Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna, karton 5010, sig. K 1245/2, manipulační období 1941-1950, karton 5011, sig. K 1249/4, manipulační období 1941-1950 z 27. 11. 2017.

Heřman Kaufmann byl v té době již 9 měsíců v koncentračních táborech Terezín a poté Osvětim, kde také 1. 3. 1943 ve svých 47 letech zahynul.²²²

Vlastní matka Heleny Kaufmannové, Edith Kaufmannová, byla odvedena pravděpodobně v prvních transportech na počátku války, dochovala se pouze zmínka o její smrti v rodném listě její dcery Heleny Kaufmannové – zemřela v koncentračním táboře neznámo kde a kdy.²²³

Nevlastní matka Heleny Kaufmannové, Jana Hořčíčková-Kaufmannová, válku přežila, poté co jako nežidovka, ale manželka Žida, také skončila v koncentračních táborech Terezín a Ravensbrück.²²⁴ Na přihlášce trvalého pobytu má také uvedenu zkratku p. b. – přechodné bydliště koncentrační tábor Ravensbrück.²²⁵

Jak již bylo řečeno, podle úředních statistik a podle norimberské definice žilo na počátku německé okupace na území Protektorátu Čechy a Morava 118 310 Židů. Podle poslední úřední statistiky k 15. březnu 1945 zbylo na území Protektorátu Čechy a Morava, mimo koncentrační tábor Terezín a věznice, 3 030 Židů, tedy necelá tři procenta.²²⁶

Do koncentračních táborů bylo v letech 1941–1945 deportováno více než 81 tisíc Židů, osvobození se dožilo pouze 10 500. Dalších přibližně 8 tisíc židovských obyvatel bylo zatčeno, spáchalo sebevraždu nebo nenastoupilo do transportů a podílelo se na ilegální odbojové činnosti či se ukrývalo, z této skupiny podle odhadů přežilo necelých 850 osob. Nacistické „konečné řešení židovské otázky“ tak v Protektorátu Čechy a Morava připravilo o život 80 tisíc židovských obyvatel.²²⁷

²²² Auschwitz prisoners. *Auschwitz-Birkenau State Museum* [online]. ©2018 [cit. 2018-11-05]. Dostupné z: <http://auschwitz.org/en/museum/auschwitz-prisoners/>

²²³ Národní archiv. Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna, karton 5010, sig. K 1245/2, manipulační období 1941-1950, karton 5011, sig. K 1249/4, manipulační období 1941-1950 z 27. 11. 2017.

²²⁴ Holocaust Survivors and Victims Database -- Search for Names Results. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. ©2018 [cit. 2018-11-05] Dostupné z: https://www.ushmm.org/online/hsv/person_advance_search.php?Query=jana+kaufmann&SourceId=

²²⁵ Národní archiv. Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna, karton 5010, sig. K 1245/2, manipulační období 1941-1950, karton 5011, sig. K 1249/4, manipulační období 1941-1950 z 27. 11. 2017

²²⁶ *Terezínská pamětní kniha: židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941-1945. Díl první.* Editor Miroslav KÁRNÝ. Praha: Terezínská iniciativa, 1995. Edice Terezínská iniciativa, s. 54. ISBN 80-7023-209-9.

²²⁷ Epilog – Holocaust. *Holocaust* [online]. ©2001-2011 [cit. 2018-11-06]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/konecne-reseni-zidovske-otazky/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/epilog-3/>

Propaganda nacistického Německa pod vedením Adolfa Hitlera týkající se židovské otázky tak nabývala za druhé světové války reálné podoby směřující k jedinému cíli – úplnému vyhlazení židovského obyvatelstva nejen v Protektorátu Čechy a Morava. Důležitou úlohu v protektorátní nacistické propagandě týkající se židovské otázky plnila mimo jiné také tištěná média, jejichž snahou bylo vyvolat odpor a nenávisť vůči Židům mezi obyvateli Protektorátu Čechy a Morava.

5 VZNIK ODBOJE V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA V LEGÁLNÍM, ILEGÁLNÍM A EXILOVÉM TISKU

Vzrůstající tlak německé moci, projevující se přísnou kontrolou a cenzurními opatřeními, vedl k vytvoření domácího i zahraničního odboje působícího v tisku. Na protektorátním území působily tři typy médií: legální média řízená nacistickou okupační správou a administrativou, ilegální tisk vydávaný na území Protektorátu Čechy a Morava odbojem a exilová ilegální média působící ze zahraničí a působící v zahraničí pro občany, kteří emigrovali z Československa.²²⁸

Odboj působil i v legálních médiích. Tiskový odbor předsednictva ministerské rady, pod nějž patřila, i Česká tisková kancelář, vedl novinář Zdeněk Schmoranz. Okamžitě po obsazení českých zemí zahájila tzv. Schmoranzova skupina ilegální odbojovou činnost. Skupina se zaměřila především na zpravodajství odesílané do zahraničí přes francouzský konzulát, vydávání zahraničního agenturního zpravodajství, vytvoření sítě zahraničních zpravodajů ČTK, vybudování skupiny tiskových referentů a předávání vojenských informací. Díky Schmoranzově činnosti vznikla síť přibližně 70 tiskových referentů a úředníků protektorátní správy, která dodávala ministerskému předsedovi protektorátní vlády Aloisi Eliášovi či zástupcům zahraničního odboje zprávy o pohybech vojenských okupačních vojsk, o obsazení Škodových závodů a brněnské Zbrojovky a další důvěrné informace politického, hospodářského a vojenského charakteru. Některé ze zpráv byly skupině předávány také přímo předsedou protektorátní vlády Aloisem Eliášem. Němci měli informace o činnosti ilegální skupiny již v dubnu 1939. Podle jejich materiálu šlo o špionážní organizaci, jejímž cílem bylo zničení Protektorátu Čechy a Morava a znovuoobnovení Československé republiky. V srpnu 1939 proběhlo rozsáhlé zatýkání tiskových referentů nejen v Čechách, v tiskovém odboru předsednictva ministerské rady a České tiskové kanceláři, ale i na Moravě, kde byl zatčen i Zdeněk Schmoranz, redaktori Osvald Svoboda a Josef Vajs. V září 1939 byl zatčen Schmoranzův nástupce redaktor ČTK Arnošt Bareš. Budova České tiskové kanceláře

²²⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 196. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

byla obsazena německými vojenskými oddíly a působil v ní již vedoucí skupiny Tisk Wolfgang Wolfram von Wolmar.

Soudní přelíčení se zatčenými se konalo v listopadu 1941. Zdeněk Schmoranz, Osvald Svoboda a Josef Vajs byli odsouzeni k trestům smrti a popraveni. Arnošt Bareš byl odsouzen k sedmi letům vězení, na konci války absolvoval pochod smrti do koncentračního tábora Dachau a dožil se osvobození. Dalších 25 příslušníků skupiny (tiskových referentů nebo zakladatelů skupiny) zahynulo na popravištích nebo v koncentračních táborech.²²⁹

Dalším příkladem ilegální odbojové aktivity v legálním tisku byl týden bojkotu protektorátního tisku. V týdnu od 14. do 21. září 1941 poklesl prodej protektorátních periodik až o 80 %.²³⁰ Bojkot byl vyhlášen po dohodě s domácím odbojem a londýnským zahraničním odbojem na den úmrtí Tomáše Garrigua Masaryka. Ve výzvě londýnského rozhlasu se uvádělo, že zničením novin: „*keré jsou sice česky psané, ale německy myšlené, nezničíte nic více nežli jednu zbraň Goebbelsovu a Frankovu, kterou útočí na naši vnitřní frontu.*“²³¹

Šéfredaktor TO PMR Ctibor Melč tuto situaci rozebíral na pravidelné tiskové konferenci 26. září 1941. Podle něho se londýnská propaganda snažila vnést do života českých lidí neklid. Propaganda nabádala české občany, aby nenavštěvovali kina a nekupovali české noviny. Tiskový odbor PMR proto požadoval přesné výkazy o poklesu prodeje novin v týdnu bojkotu a zdůraznil nutnost vypracovávání těchto výkazů po celou dobu války.²³²

Příkladem odbojové činnosti v legálním tisku bylo také zveřejnění básně „Přísaha českého dělníka“ v periodiku Večerní České slovo. Báseň byla otištěna 15. června 1942, týden po vyvraždění Lidic, v čtenářské rubrice „Básník jde s dobou“, kterou zavedl jeden z předních aktivistických novinářů, redaktor Večerního Českého slova Emanuel Vajtauer. Věta vytvořená z prvních slov každého verše zněla: „*Vám vrahové dětí i žen, všechno, až náš čas bude, splatit krví nezapomenem, nezapomenem!*“ O toto vydání Večerního

²²⁹ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, s. 129-136. ISBN 80-85809-88-5.

²³⁰ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 98. ISBN 978-80-7367-698-8.

²³¹ PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, s. 316. ISBN 80-85809-88-5.

²³² *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Editor Jakub KONČELÍK, editor Barbara KÖPPLOVÁ, editor Jitka KRYŠPÍNOVÁ. V Praze: Karolinum, 2003, s. 426. ISBN 80-246-0591-0.

Českého slova byl mezi obyvateli Protektorátu Čechy a Morava zvýšený zájem, čehož si všimlo i gestapo. Emanuel Vajtauer byl zatčen a periodikum bylo na měsíc pozastaveno. Po vyšetřování se zjistilo, že čtyři zaměstnanci tiskárny o dvojsmyslu věděli. Po jejich odhalení gestapem, byli za tento čin odsouzeni k smrti. Emanuela Vajtauera jako představitele kolaborantských novinářů čekalo pouze propuštění z Večerního Českého slova.²³³ Pracoval poté jako vedoucí překladatelské kanceláře pro listy Melantrichu. Od října 1942 do května 1945 byl šéfredaktorem periodika Přítomnost. Činnost periodika byla zastavena v roce 1939 a znovu obnovena v říjnu 1942 Emanuelem Moravcem. Emanuel Vajtauer byl po válce v roce 1947 v nepřítomnosti odsouzen k trestu smrti za kolaboraci, tento trest však nikdy nebyl vykonán. Emanuel Vajtauer buď uprchl do zahraničí, nebo podle tehdejšího tisku, spáchal sebevraždu.²³⁴

5.1 Ilegální tisk

V období Protektorátu Čechy a Morava vycházelo na jeho území přes 140 titulů ilegálního tisku, časopisů a letáků.

Mezi nejvýznamnější a nejrozšířenější periodika patřil list V boj. První číslo vyšlo v květnu 1939. Vydávání listu V boj zajišťovala odbojová skupina Družstvo v prvním sledu, jejímiž členy byli legionáři z okruhu Památníku osvobození v čele s Jaroslavem Šaldou a malířem Vojtěchem Preissigem. Po odhalení Šaldovy skupiny gestapem na podzim 1939 převzali vydávání časopisu další skupiny. Pokračující skupina Náš V boj vedená Vojtěchem Preissigem a Inkou Bernáškovou-Preissigovou byla odhalena gestapem v roce 1940. Holešovická skupina Obrana národa souběžně vydávala V boj, který byl označován jako „vydání H“. Skupina byla zlikvidována gestapem na jaře v roce 1941.²³⁵

List V boj obsahoval překlady článků ze zahraničního tisku a rozhlasu, např. „*Provolání dr. Edvarda Beneše v londýnském rozhlase dne 19. září 1939*“, vlastní

²³³ ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Strážce nové Evropy: prapodivná kariéra novináře Emanuela Vajtauera*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2002, s. 73-74. ISBN 80-86101-64-9.

²³⁴ BLODIGOVÁ, Alexandra a kol. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*. Praha: Matfyzpress, 2007, s. 127. ISBN 978-80-86732-96-1.

²³⁵ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 209. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

redakční úvahy a rozbory reagující na aktuální zahraniční a vnitropolitické události, přispívali do něj i lidé se svými zkušenostmi z reálného praktického života v Protektorátu Čechy a Morava. Článek od autorky Blovské „*Českým ženám*“ se zabýval rolí žen v boji proti nacismu, výchovou dětí, doporučoval čtení českých autorů dětem a končí slovy: „*Tys voják dneška, česká ženo a matko, voják, který jde za tyto věčné hodnoty do boje s holýma rukama, ale zato se srdcem nadšeným a statečným. A ve jménu svých dětí a jejich lepší budoucnosti tento boj vyhraješ.*“²³⁶

V úvodním článku „*Nezradíme-zvítězíme!*“ z roku 1939 se psalo: „*Dostáváme stále zprávy, kterak náš časopis navzdory všem nepřátelům a zaprodancům se stále více šíří ve všech vrstvách obyvatelstva. Náš dík patří nejen dělníkům a zemědělcům, kterými je horlivě čten a rozšiřován, ale v první řadě obětavým písařkám, úředníkům, kteří po své práci na psacích strojích jednotlivá čísla opisují a dále rozšiřují. Historie našeho národního zápasu o svobodu národa musí jednou náležitě oceniti tuto nezištnou a obětavou práci.*“²³⁷ V roce 1941 kdy bylo vydávání V boj násilně ukončeno, dosáhl list nákladu 5–7 tisíc výtisků.²³⁸

Dalším významným ilegálním periodikem byl Český kurýr, který vycházel od listopadu 1939. Pracovníci periodika spolupracovali s odbojovými organizacemi Petiční výbor Věrní zůstaneme, Politické ústředí a Komunistickou stranou Československa v ilegality. Český kurýr vedl Rostislav Korčák a Miroslav Satran, kteří mimo jiné spolupracovali s odbojovým pracovníkem ČTK Václavem Königem.²³⁹ Rostislav Korčák kryl svoji odbojovou činnost psaním článků do legálních tištěných novin Venkov.²⁴⁰

²³⁶ HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *V boj: edice ilegálního časopisu. D. 1., sv. 5., 1939.* Editor Jiřina LUKEŠOVÁ, editor Bohumil PEKÁREK, editor Ivan ŠTOVÍČEK, editor František JANÁČEK. Praha: Historický ústav Čs. armády, 1992, s. 646-648.

²³⁷ HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *V boj: edice ilegálního časopisu. D. 1., sv. 1., 1939.* Editor Jiřina LUKEŠOVÁ, editor Bohumil PEKÁREK, editor Ivan ŠTOVÍČEK, editor František JANÁČEK. Praha: Historický ústav Čs. armády, 1992, s. 3.

²³⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti.* Praha: Grada, 2011, s. 209. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

²³⁹ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století.* Praha: Portál, 2010, s. 103. ISBN 978-80-7367-698-8.

²⁴⁰ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století.* Praha: Portál, 2010, s. 97. ISBN 978-80-7367-698-8.

10. 11. 1939 byl v Českém kurýru zveřejněn článek „Pravidla pro styk s Němci“, popisující osm bodů důležitých pro odbojovou protinacistickou činnost.²⁴¹ Výzva k pasivní rezistenci, ochromování říšského válečného hospodářství a organizování svépomocného zásobování českého obyvatelstva byla zveřejněna v článku „Když nemůžeme bojovat za svobodu se zbraní v ruce, musíme pro ni pracovat a síly nepřítele oslabovat všemi jinými prostředky.“²⁴² Náklad periodika Český kurýr byl 200–1 000 výtisků. V září 1941 vyšlo poslední číslo a v prosinci 1941 byli Rostislav Korčák, Miroslav Satran a další spolupracovníci zatčeni gestapem.²⁴³

Prvním ilegálním tiskem Komunistické strany bylo Rudé právo, které vyšlo v srpnu 1939. Ve vedení byl nejdříve Eduard Urx, který byl v roce 1941 zatčen, poté pokračoval Miloš Krásný, po něm byl redaktorem Julius Fučík, který také redigoval další ilegální periodika vydávaná komunisty, jako bylo periodikum Tábor, Dělnické noviny aj. V roce 1942 byl Julius Fučík zatčen gestapem a ve vydávání pokračovali Stanislav Brunclík, Josef Molák, Josef Košťálek a Karel Aksamit. Po jejich zatčení převzal úlohu Rudého práva na půl roku časopis Předvoj. Poté vydávání Rudého práva pokračovalo až do 1. května 1945, kdy vyšlo poslední číslo. Hlavním obsahem periodika byly komentáře k současné situaci.²⁴⁴

Ilegální komunistickou organizací byla také skupina Aktiv, která působila v Praze od r. 1939 a v pozdějších letech měla odbojové pobočky i v Třeboni, Pečkách, Plzni a Mělníce. Vrcholem její odbojové práce byla léta 1944–1945, kdy Aktiv vydával čtyři druhy ilegálních tiskovin – Aktiv, Rudý aktiv, Do boje a Zprávy. Vydával je úzký okruh odbojových spolupracovníků – Ludvík Mahler, Antonín Anger a Jaroslav Havelka.²⁴⁵

Odbojová organizace Petiční výbor Věrní zůstaneme vydávala formou sešitových detektivních románů Detektivky. Zprávy obsahovaly domácí i zahraniční události, které komentovaly s humorem a satirou, vycházely od září do prosince r. 1939.²⁴⁶ Významnou

²⁴¹ Český kurýr: podzemní časopis domácího revolučního odboje. Praha: K. Korčák, 10. 11. 1939, s. 2-3.

²⁴² Český kurýr: podzemní časopis domácího revolučního odboje. Praha: K. Korčák, 29. 4. 1941, s. 2-3.

²⁴³ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 210. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

²⁴⁴ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 210. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

²⁴⁵ PASÁK, Tomáš. Ilegální komunistická organizace Aktiv a její tisk v letech 1944-1945. In: HOLEC, František, editor. *Pražský sborník historický. X*. Praha: Panorama, 1977, s. 121-122.

²⁴⁶ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 209. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

roli v činnosti odbojové organizace hrály odbojové skupiny poštovních zaměstnanců, železničářů a kovodělníků. Velmi aktivní byla organizace Petiční výbor Věrní zůstaneme na Moravě.²⁴⁷

Důležitým centrem její odbojové činnosti byla pošta v Přerově nacházející se na místním vlakovém nádraží. Přerovská poštovní skupina přepravovala ilegální tiskoviny, ničila udavačské dopisy adresované gestapu a podílela se na rozsáhlé zpravodajské činnosti, která se týkala zjišťování důvěrných informací v poštovním styku, rozmístění a přesunu vojenských sil, zajímala se i o kolaborantskou činnost hnutí Vlajka.²⁴⁸

Dalšími ilegálními periodiky byly např. Informační služba národního osvobození, Přítomnost českého podzemí, K situaci.²⁴⁹

Ilegální tisk vycházel také v koncentračních táborech. V ženské věznici ve Waldheimu vyšlo v letech 1943–1944 sedmdesát šest čísel časopisu Rudá zář. Další časopis vycházel v koncentračním táboře Dachau. V židovském ghettu Terezín od jara 1942 do podzimu 1944 vycházel ručně rozmnožovaný časopis Přehled. Židovský chlapec Petr Ginz, jako čtrnáctiletý, začal krátce po příjezdu do Terezína, v roce 1942, vydávat obrázkový časopis Vedem.²⁵⁰ Do časopisu, který také redigoval a ilustroval, psal kromě úvodníků i články a básně. Za články od jiných autorů platil často potravinami, které mu jeho rodina posílala v balíčcích. 28. září 1944 byl transportován do Osvětimi, kde zemřel.²⁵¹

²⁴⁷ KOPEČEK, Pavel. Odbojové skupiny Petičního výboru věrní zůstaneme a Moravské pětky na Přerovsku a jejich činnost v průběhu 1. a 2. stanného práva. In: ZEMAN, Pavel, ed. *Válečný rok 1942 v Protektorátu Čechy a Morava a v okupované Evropě*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013, s. 68. ISBN 978-80-87211-99-1.

²⁴⁸ KOPEČEK, Pavel. Odbojové skupiny Petičního výboru věrní zůstaneme a Moravské pětky na Přerovsku a jejich činnost v průběhu 1. a 2. stanného práva. In: ZEMAN, Pavel, ed. *Válečný rok 1942 v Protektorátu Čechy a Morava a v okupované Evropě*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013, s. 71-75. ISBN 978-80-87211-99-1.

²⁴⁹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 209. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

²⁵⁰ VERNER, Pavel. *Historie mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013, s. 120. ISBN 978-80-7452-027-3.

²⁵¹ Petr Ginz 1928–1944. *Holocaust* [online]. ©2001-2011 [cit. 2018-11-23]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/osobnosti/petr-ginz/>

5.2 Exilový tisk a zahraniční rozhlas

Tiskoviny vycházející a působící ze zahraničí a v zahraničí byly další významnou složkou odboje proti nacistickému režimu. Zahraniční tisk se do Protektorátu dostával zejména z Velké Británie a Sovětského svazu. Ve Velké Británii od roku 1940 vycházel týdeník *Čechoslovák*, úzce spjatý s exilovou vládou v Londýně v čele s prezidentem Edvardem Benešem. V Londýně působila exilová Československá tisková kancelář, od roku 1940 také Syndikát československých novinářů vedený sociálně demokratickým politikem Bohumilem Laušmanem. V témže roce vznikl časopis stejnojmenné organizace Mladé Československo, v lednu 1943 na něj navázal časopis *Nové Československo*. Organizace Mladé Československo pomáhala emigrantům s vyřizováním sociálních záležitostí a věnovala se kulturním a sportovním akcím. Další periodikum vzniklé z podnětu českých, rakouských a německých emigrantek, které se scházely v Londýně v Klubu žen a založily zde časopis *Frau in Arbeit*, se jmenovalo *Pracující žena*. Československá příloha se v roce 1941 osamostatnila a od roku 1943 vycházela pod jménem *Československá žena*. Jiným exilovým periodikem ve Velké Británii byl sociálně demokratický časopis *Nová svoboda*.²⁵²

V Sovětském svazu sídlilo zahraniční vedení exilové komunistické strany v čele s Klementem Gottwaldem. Hlavním periodikem exilové komunistické strany byly *Československé listy*. V závěru války byly častým obsahem listu polemiky vedení československých komunistů s exilovou vládou v Londýně.²⁵³

Dalšími zahraničními periodiky byly vojenské deníky. V Buzuluku v Sovětském svazu vojáci vydávali od roku 1942 strojopisné *Denní zprávy*, v roce 1948 přejmenované na časopis *Naše vojsko v SSSR*. List vycházel v češtině, slovenštině a ukrajinštině a byl distribuován na postupně osvobozovaném území. Československý armádní sbor v SSSR vydával od srpna 1944 do května 1945 deník *Za svobodné Československo*. Letákový frontový deník *Útok* byl určen vojákům ve Slovenském národním povstání.²⁵⁴

²⁵² BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 211. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

²⁵³ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 104. ISBN 978-80-7367-698-8.

²⁵⁴ VERNER, Pavel. *Historie mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013, s. 119. ISBN 978-80-7452-027-3.

Ve Francii ilegální vedení zahraničního odboje vydávalo v letech 1938–1939 Zprávy, které se v roce 1940 spojily s časopisem Československý boj, orgánem Československého národního výboru v Paříži.²⁵⁵

V odbojové exilové činnosti nelze opomenout působení zahraničního vysílání rozhlasu v českém i slovenském jazyce. Německé okupační orgány se snažily vliv zahraničního vysílání na české obyvatelstvo od počátku vzniku Protektorátu Čechy a Morava omezit. Ministerskou radou pro obranu Německé říše v Berlíně bylo 1. září 1939 vydáno nařízení o zákazu poslechu a rozšiřování zpráv ze zahraničních vysílačů. Za tuto činnost hrozilo občanům Protektorátu Čechy a Morava vězení nebo trest smrti. Vysílání britské stanice BBC Volá Londýn bylo zahájeno 8. září 1939 projevem exilového ministra zahraničních věcí Jana Masaryka. Nejdříve byly programem rozhlasu zprávy vysílané v češtině a slovenštině, následovaly komentáře a přednášky, v roce 1940 vznikl pořad Hovory k domovu. Především Jan Masaryk a také Prokop Drtina, který používal pseudonym Pavel Svatý, reagovali ve svých pravidelných komentářích na protektorátní tisk a rozhlas.²⁵⁶ Vysílání londýnského rozhlasu povzbuzovalo obyvatele Protektorátu k pasivnímu i aktivnímu odporu proti okupantům. Na pravidelné tiskové konferenci šéfredaktorů denního tisku dne 26. září 1941 tuto situaci komentoval Ctibor Melč slovy: „*Všimli jste si londýnské propagandy, která se snaží vnést do našeho života neklid a vyzývá české lidi, aby nenavštěvovali biografy a nekupovali české noviny? Dále vyzývá, aby dělníci ve výrobě a v dopravě pracovali pomalu a špatně. Vy jako novináři odpovědní za zdárný vývoj našeho života dovedete si představit, jaké důsledky by to mělo, kdyby londýnská propaganda byla poslouchána. [...] Český tisk byl první, který se postavil proti londýnské propagandě a varoval před ní nejen ve vlastním zájmu, nýbrž i v zájmu celého českého národa, a zasluhuje proto všemožné a všestranné podpory.*“²⁵⁷ V Lidových novinách vyšel v listopadu 1941 článek s názvem „*Důrazná výstraha stoupencům Národního souručenství*“, kde byli občané varováni před posloucháním londýnského rozhlasu a vyzýváni k loajálnímu postoji za svým vedením, vládou

²⁵⁵ VERNER, Pavel. *Historie mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013, s. 120. ISBN 978-80-7452-027-3.

²⁵⁶ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 105-106. ISBN 978-80-7367-698-8.

²⁵⁷ *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941*. Editor Jakub KONČELÍK, editor Barbara KÖPPOVÁ, editor Jitka KRYŠPÍNOVÁ. V Praze: Karolinum, 2003, s. 426. ISBN 80-246-0591-0.

a prezidentem. V článku se dále důrazně varovalo a upozorňovalo před jakýmkoliv napomáháním nepřátelské propagandě: „*at' již přímým nasloucháním anebo nepřímým nečinným přihlížením, a abychom také upozornili na následky, jaké by takové počínání mělo nejen pro jednotlivce, ale i pro celý národ.*“²⁵⁸ Pomocí vysílání zahraničního rozhlasu BBC došlo v roce 1941 k bojkotu protektorátního tisku, jak již bylo popsáno v předchozích kapitolách, to vedlo k dalším zákazům, gestapo mohlo českému obyvatelstvu zabavovat rozhlasové přijímače, v roce 1943 musely být dokonce všechny odevzdány, aby z nich bylo vyňato zařízení pro příjem krátkých vln umožňující poslech ze zahraničí.²⁵⁹

Počátkem roku 1942 byla v USA zřízena stanice Hlas Ameriky, jejímž vedoucím se stal Adolf Hoffmeister, ve vysílání vystupovali také Jan Werich a Jiří Voskovec.

Do Protektorátu Čechy a Morava se vysílalo nejen ze západu, ale i z území Sovětského svazu. České vysílání z Moskvy bylo zahájeno v roce 1941 českým programem *Za národní osvobození* a slovenským programem *Za slovenskú svobodu*, později se připojil také vysílač Sudetendeutscher Freiheitssender. Vysílání zajišťovalo vedení Komunistické strany Československa v Moskvě vedené Klementem Gottwaldem.²⁶⁰

Ilegální a exilový tisk, letáky nebo časopisy a také rozhlas patřily v období Protektorátu Čechy a Morava mezi informační zdroje nepoznamenané nacistickou propagandou a byly proto cenným zdrojem informací pro české obyvatelstvo okupované nacistickým Německem.

²⁵⁸ Důrazná výstraha stoupencům Národního souručenství. *Lidové noviny*. 18. 11. 1941, roč. 49, č. 589, s. 2.

²⁵⁹ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 106. ISBN 978-80-7367-698-8.

²⁶⁰ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 213. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

6 STRUČNÝ NÁSTIN VÝVOJE TISKU PO ROCE 1945

Média byla po skončení 2. světové války spojována jak s protinacistickým odbojem (ilegální tisky, exilový tisk a zahraniční rozhlasová vysílání), tak s působením většiny legálních titulů v duchu protektorátní propagandy a s tím souvisejícím podílem na upevňování pozice nacistické okupační moci a správy v Protektorátu Čechy a Morava.²⁶¹ Základním dokumentem budoucího vývoje znovuobnovené Československé republiky (s územní ztrátou Podkarpatské Rusi ve prospěch Sovětského svazu) se stal tzv. Košický vládní program – programové prohlášení nové vlády z 5. dubna 1945. Jedna ze zásad obsažená v Košickém vládním programu týkající se tisku byla, že se tisk nesměl stát předmětem soukromého podnikání a nesměl patřit soukromé osobě.²⁶² Důležitým nástrojem řízení a regulace tisku v poválečném Československu se také staly potíže papírenského průmyslu a železniční dopravy a s tím související nedostatek papíru.

Správu médií převzalo Ministerstvo informací, řízením byl pověřen dlouholetý redaktor Rudého práva, člen vedení Komunistické strany Československa Václav Kopecký, do dalších vedoucích funkcí pak povolal například Františka Bauera, Františka Halase, Ivana Olbrachta nebo Vítězslava Nezvala. Tiskový odbor Ministerstva informací v čele s Františkem Bauerem začal již od května 1945 organizovat novou strukturu periodického tisku spočívající v přeregistraci veškerých titulů. Povolení k nové registraci a vydávání tisku mohly od státu dostat státem uznané politické strany a organizace sdružené v Národní frontě, státní úřady a významné národní společenské organizace. Zanikl tak např. tisk původně agrární strany, která nemohla po osvobození obnovit svou činnost – Venkov a Večer, tisk německý, deník Národní politika, protizidovský deník Arijský boj. Obnoveny byly tituly Rudé právo – ústřední deník Komunistické strany Československa, Národní osvobození – list Čs. obce legionářské a Právo lidu – ústřední deník Československé strany sociálně demokratické. Tituly vycházející za Protektorátu Čechy a Morava musely změnit název, např. Lidové noviny se přejmenovaly na Svobodné noviny – list Sdružení kulturních organizací, z Českého slova se stalo Svobodné slovo – ústřední deník Československé strany národně socialistické,

²⁶¹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 222. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

²⁶² VERNER, Pavel. *Historie mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013, s. 121. ISBN 978-80-7452-027-3.

z Lidových listů Lidová demokracie – ústřední deník Československé strany lidové. Vznikly i nové listy např. deníky Mladá fronta – list Svazu české mládeže, Zemědělské noviny – deník Jednotného svazu českých zemědělců nebo Práce – list Revolučního odborového hnutí.²⁶³ Obnoven byl také např. list Tvorba, který vydával Ústřední výbor Komunistické strany Československa a v březnu 1946 začal vycházet pod vedením Ferdinanda Peroutky týdeník Dnešek navazující na prvorepublikovou Přítomnost.²⁶⁴

Restrukturalizace médií (např. rušení novinových titulů, obnovování a zakládání nových, legislativní úpravy atd.) byla jedním z klíčových procesů, které charakterizují vývoj médií v prvním poválečném období od května 1945. Druhým výrazným procesem byla personální očista médií od kolaborujících novinářů. Košický vládní program deklaroval soudní postih válečných kolaborantů i záměr dosáhnout celospolečenské politické a morální očisty veřejného života, média nevyjímaje.²⁶⁵

Soudní vypořádání s kolaboranty bylo vyhlášeno dekrety prezidenta republiky o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných soudech (tzv. velký retribuční dekret) z 19. června 1945, na které navázaly v říjnu 1945 dekret o očištění komisí pro přezkoumání činnosti veřejných zaměstnanců a dekret o trestání některých provinění proti národní cti (tzv. malý dekret). Tyto dekrety byly vyhlášeny prezidentem Československé republiky Edvardem Benešem a podepsány všemi členy vlády pod vedením Zdeňka Fierlingera. V dekretech prezidenta republiky bylo podrobně určeno, kdo a jak bude stíhán a potrestán.²⁶⁶

Důležitým orgánem v očištném procesu se stal 17. března 1946 nově vzniklý Svaz českých novinářů s předsedou Otakarem Wünschem (šéfredaktorem tisku Ústřední rady odborů) a komise pro očistu médií ustanovená rozhodnutím konference zástupců tisku při České národní radě, předávající vyšetřujícím orgánům spisy a přehledy činnosti osob, u nichž existovalo podezření, že se za okupace v období 1938–1945 provinili proti ustanovením retribučních dekretů. Členem této komise byli novináři působící v domácím i zahraničním odboji např. František Bauer, Vladimír Koucký nebo Zdeno Ančík. Očištná

²⁶³ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 115-116. ISBN 978-80-7367-698-8.

²⁶⁴ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 235. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

²⁶⁵ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 223-224. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

²⁶⁶ PASÁK, Tomáš a PASÁKOVÁ, Jana, ed. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999, s. 378-379. ISBN 80-7252-017-2.

komise působila až do března 1946. Během této doby vyloučila 109 redaktorů definitivně z novinářských řad a 40 novinářů postihla dočasným zákazem výkonu novinářského povolání, 73 novinářů navrhla k potrestání podle velkého retribučního zákona k vysokým trestům nebo trestům smrti. K trestu smrti byli odsouzeni tzv. aktivističtí novináři Antonín Jaromil Kožíšek, Vladimír Krychtálek, Alois Kříž, Karel Werner a Rudolf Novák, Emanuel Vajtauer byl odsouzen v nepřítomnosti, Václav Crha, Jiří Stříbrný a Jaroslav Křemen dostali doživotní tresty, posmrtně byl odsouzen Karel Lažnovský.²⁶⁷ Kromě nich byli před Národní soud postaveni i vedoucí činitelé protektorátní správy, členové protektorátních vlád, členové vedení Vlajky např. Jan Rys-Rozsévač, Josef Burda, Otakar Polívka, členové Kuratoria pro výchovu mládeže v čele s Františkem Teunerem, člen Kuratoria a ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec se za květnového povstání v roce 1945 sám zastřelil, členové České ligy proti bolševismu a řada dalších.²⁶⁸ V letech 1945–1948 obdržely Národní soudy a mimořádné tzv. Lidové soudy 132 549 obvinění a odsouzeno bylo 29 853 osob, z toho více jak polovina byla německé národnosti a další polovina české a slovenské. K smrti bylo odsouzeno 713 osob v Čechách a 65 na Slovensku.²⁶⁹

28. května 1947 přijalo Ústavodárné národní shromáždění zákon č. 101/1947 Sb. o postavení redaktorů a Svazech novinářů. Na území Československa byl zřízen Ústřední svaz československých novinářů tvořený Svazem českých novinářů a Zvazem slovenských novinářů. Zákon nařizoval členství ve svazech všem redaktorům, určoval také jejich práva např. právo novináře psát svobodně v souladu se svým svědomím a také stanovoval jejich povinnosti.²⁷⁰ V roce 1947 měl Ústřední svaz československých novinářů 1394 členů v Čechách a 200 členů na Slovensku.

V květnu 1946 se v Československu konaly první poválečné demokratické volby, v kterých vyhráli komunisté, předsedou vlády se stal komunistický politik Klement Gottwald. Na stránkách tisku pak probíhaly polemiky komunistů např. Václava Kopeckého nebo komunistického novináře Gustava Bareše s názorovými odpůrci, mezi

²⁶⁷ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 225-226. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

²⁶⁸ PASÁK, Tomáš a PASÁKOVÁ, Jana, ed. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999, s. 379-380. ISBN 80-7252-017-2.

²⁶⁹ VERNER, Pavel. *Historie mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013, s. 121. ISBN 978-80-7452-027-3.

²⁷⁰ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 229. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

které patřili například již zmiňovaný Ferdinand Peroutka, Pavel Tigrid nebo Václav Černý. K vyhrocení situace pak došlo 25. února 1948, kdy prezident Edvard Beneš pod hrozbou občanské války podal demisi a Komunistická strana Československa převzala moc v zemi.²⁷¹ V roce 1946 vycházelo v celém Československu 44 deníků a 400 časopisů, tvořil je tradiční tisk stran – komunistické, národních socialistů a sociální demokracie, noviny a časopisy společenských organizací a anonymní tisk (např. Svobodné noviny). Postupně vytvořená struktura tisku v období od května 1945 do února 1948 se pak zásadně neměnila s výjimkami v roce 1968 – až do roku 1989.²⁷²

²⁷¹ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 126. ISBN 978-80-7367-698-8.

²⁷² VERNER, Pavel. *Historie mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013, s. 124-125. ISBN 978-80-7452-027-3.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo popsat vznik Protektorátu Čechy a Morava a protektorátních úřadů a souvisejících právních předpisů, které vedly k omezení vydávání periodického tisku a analyzovat šíření nacistických a antisemitských postojů a nacistické propagandy v českém tisku.

V první kapitole byly popsány historické světové i domácí události předcházející vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Zlomovým bodem pro vývoj situace v tehdejší Československé republice byla dohoda čtyř mocností o formě postoupení československého pohraničí nacistickému Německu, tzv. Mnichovská dohoda z 30. září 1938, a následný vznik druhé Československé republiky. Velmi krátké historické období 164 dnů trvající tzv. druhé republiky bylo předstupněm změny státního a národnostního uspořádání republiky a vzniku Protektorátu Čechy a Morava 16. března 1939. První regulační zásahy v mediální oblasti začaly již po Mnichovu 1938, kdy byla zřízena Ústřední cenzurní komise při ministerstvu vnitra, která mimo jiné cenzurovala tisk, a Ústřední tisková dozorcí služba. Také přestaly vycházet první české tituly, v období od října 1938 do ledna 1939 zaniklo 1900 titulů periodického tisku.

Českému národu byla zaručena autonomní a samostatná správa Výnosem vůdce a říšského kancléře Adolfa Hitlera o Protektorátu Čechy a Morava z 16. března 1939. Ovšem prakticky ihned od vzniku Protektorátu se nacistická správa snažila upevnit svou moc k docílení plné zdrženlivosti v tisku, veřejných projevech, divadle a rozhlase. V bakalářské práci bylo dále chronologicky popsáno vydávání legislativních předpisů, zřizování říšských úřadů a s tím souvisejících regulačních a cenzurních opatření týkajících se mediální oblasti. Správu nad médii převzalo oddělení kulturně politických záležitostí Úřadu říšského protektora vedené Karlem von Gregorym a následně v tomto oddělení byla zřízena skupina Tisk, jejímž vedením byl pověřen důstojník SS Wolfgang Wolfram von Wolmar. Vládním nařízením ze dne 4. května 1941 č. 175/1941 Sb. O úpravě poměrů v českém tisku pak byl legislativně potvrzen zánik svobody slova, vydavatelům tiskovin v něm bylo uloženo, aby o každé tiskovině vedli přesné záznamy. Všechny změny v nákladu tisku, změny v obsazení redaktorů a šéfredaktorů atd., bylo nutné uskutečňovat se souhlasem tiskového odboru Předsednictva ministerské rady. Legislativní změny a úřady zabývající se cenzurou a organizací tisku vznikaly na základě

zkušeností budování úřadů v Německu a klíčovým cenzurním nástrojem se stalo také pravidelné pořádání tiskových konferencí od září 1939 až do roku 1942. Pravidelné týdenní tiskové konference byly nástrojem řízení tisku formou doporučení témat, pokynů a zároveň výtek za uveřejnění zpráv, které nebyly v souladu s politickým směřováním Německa. Příručkou cenzorské práce byl po celou dobu války Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku vydaný tiskovým odborem PMR 17. září 1939. Hlavním garantem zpráv byla Česká tisková kancelář podřízena přímo tiskovému odboru Úřadu říšského protektora – přestala vysílat do zahraničí, připravovat zprávy pro rozhlasové vysílání a stala se dalším nástrojem propagandy protektorátních úřadů. Zprávy ze zahraničí byly přejímány od říšské zpravodajské agentury Deutsches Nachrichtenbüro. 15. ledna 1942 zanikl tiskový odbor Předsednictva ministerské rady a jeho agendu převzala nová instituce Úřad lidové osvěty. Do čela úřadu byl jmenován publicista Emanuel Moravec, který se také stal ministrem školství a národní osvěty. 15. června 1942 byl Úřad lidové osvěty sloučen s Ministerstvem školství a národní osvěty a Emanuel Moravec byl jmenován ministrem nově vzniklého Ministerstva školství a lidové osvěty, jehož II. sekce, rozdělená na redakční službu a tiskovou dozorčí službu, měla na starosti řízení tisku až do května 1945 pod vedením Ctibora Melče.

Analyzované deníky Lidové noviny, Národní politika a Vlajka tak podléhaly stejným agenturním zdrojům a řídily se stejnými cenzurními direktivami. Lidové noviny i Národní politika byly za první republiky demokratickými listy. Lidové noviny měly blízko k politikům spadajícím do okruhu prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka, Národní politika byla blízká demokratům prvního ministerského předsedy Československé republiky Karla Kramáře. V roce 1938 v Lidových novinách stejně jako v Národní politice, lze vysledovat ještě stopy tohoto odkazu. Do Lidových novin přispíval svými úvahami např. Karel Čapek. Později nesmělo být citováno ani jeho jméno, natož text, jak ostatně bylo nařízeno prostřednictvím doporučení vedoucího skupiny Tisk Wolfganga Wolframa von Wolmara na tzv. tiskové konferenci. V Národní politice na konci tzv. druhé republiky publikoval i Edvard Beneš, v pozdějším období byl on a působení exilové vlády v Londýně činěn odpovědným za spáchání a organizaci atentátu na Reinharda Heydricha, tomuto obsahu se např. věnoval úvodník z 3. června 1942 od aktivistického novináře Václava Crhy. Osoba Edvarda Beneše byla na stránkách analyzovaných novin napadána a zesměšňována v podstatě po celé období trvání Protektorátu Čechy a Morava.

V počátcích Protektorátu se také ještě psalo o konání národních poutí a připomínali se různé osobnosti české kultury např. Karel Hynek Mácha. Po roce trvání Protektorátu se propaganda v novinách pravidelně zvyšovala při výročích vzniku Protektorátu 15. března, 20. dubna na narozeniny Adolfa Hitlera, při výročích zahájení války. Vojenské zprávy nebo provolání Adolfa Hitlera byly převzaté z České tiskové kanceláře, respektive z německé tiskové agentury Deutsches Nachrichtenbüro a publikovány v rubrice „Z Vůdcova hlavního stanu“, která byla stejná ve všech analyzovaných denících. Shodně listy často přejímaly nebo citovaly také zprávy z německého deníku Der neue Tag. Propaganda se také snažila vzbudit dojem, jak je postaráno o pracující, zejména dělnický lid, jak po hospodářské, tak kulturní stránce. Nesmělo se psát o nedostatku předmětů denní potřeby, přesto některé informace, zejména na konci války, unikly pozornosti cenzorů, jak o tom svědčí inzeráty uveřejněné v rubrice „Vyměním“ v Národní politice z roku 1944, kdy piano byli inzerující ochotni směnit za oblečení apod. V Lidových novinách publikoval také hojně ministr školství a národní osvěty Emanuel Moravec. Zejména v roce 1945 jeho články a úvodníky na titulní straně Lidových novin nabraly na intenzitě. Věnoval se v nich zejména varovným úvahám před vítězstvím nepřátelských mocností a pravděpodobně jako dobře informovaný kolaborující ministr již připouštěl možnost porážky nacistického Německa. Paradoxem je, že některé názory Emanuela Moravce na Edvarda Beneše nebo situaci Československa po válce publikované v Lidových novinách v končícím období Protektorátu Čechy a Morava se v průběhu doby staly realitou. Osoba Edvarda Beneše se na dlouhá léta dostala v tisku opět na černou listinu a znovuobnovené Československo se stalo po roce 1948 satelitní zemí Sovětského svazu. Ke konci války se analyzované noviny shodně věnovaly ve velké míře válečnému zpravodajství, líčení úspěchů německých vojsk na bojových frontách po celé Evropě a po formální stránce se zhoršovala kvalita, tisk i rozsah, například Lidové noviny měly na začátku května 1945 rozsah pouhé dvě strany. Ze stránek Lidových novin a Národní politiky v letech 1944 a 1945 také zmizely útoky proti židovskému obyvatelstvu a nahradily je útočné články proti bolševikům a Sovětskému svazu. V periodiku Národní politika nebyla v posledním roce války v roce 1945 připouštěna jiná možnost než vítězství Velkoněmecké říše. I po sebevraždě Adolfa Hitlera 30. dubna 1945, která byla prezentována jako hrdinská smrt a všechny noviny přinesly černě orámovaný portrét Adolfa Hitlera a velký titulek „Vůdce padl“, se stále v novinových článcích v Národní

politice objevovaly výzvy k loajalitě k Velkoněmecké říši, k zachování klidu a pořádku. V roce 1938 lze ještě v tisku pozorovat určitou svobodu slova, po roce 1939 psali kolaborující novináři až do posledních dnů trvání války zcela v duchu nacistické propagandy.

Nacionálně a antisemitsky orientovaný deník Vlajka se na svých stránkách věnoval nejen štvání proti židovskému obyvatelstvu, Edvardu Benešovi a Janu Masarykovi. Vlajka, na rozdíl od Lidových novin a Národní politiky, kromě svého výrazně antisemitského obsahu, byla zejména tiskem stranickým. Redaktoři Vlajky byli čelnými představiteli a členy fašistického politického hnutí Vlajka a stránky listu Vlajka často využívali k prosazování svých politických názorů a cílů. Sepětí s Českým nacionálněsocialistickým táborem a politické ambice šéfredaktora deníku Jana Ryse-Rozsévače se projevovaly v obsahu článků vymezujících se proti vládě Národního souručenství, až do té míry, že byla činnost periodika na pokyn nacistických úřadů v roce 1942 zastavena.

Téměř okamžitě po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava vznikla řada nařízení, vyhlášek a zákonů, které omezovaly a následně vylučovaly židovské obyvatelstvo z většinové společnosti. Tisk se proti Židům vymezoval od počátku vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Zveřejňoval varování českým občanům před styky s židovským obyvatelstvem, velká pozornost byla v člancích věnována označení židovských obyvatel a často novinové články také popisovaly obohacování židovských obyvatel na úkor Čechů. Zvláště aktivně v tomto směru působila výrazně nacionálně a antisemitsky zaměřená periodika, jako byl Arijský boj nebo již zmíněná Vlajka. Na stránkách těchto periodik probíhalo adresné označování nepřátelských osob, tzv. denunciantství, které mohlo vést až k ohrožení života dotyčných osob. Čtenáři tohoto tisku byli kolaborantskými novináři povzbuzováni k udávání, v rubrikách speciálně k tomu určených, např. Židovské okénko v deníku Vlajka. Autoři článků, písíciích většinou pod zkratkami, aktivně upozorňovali na porušování zákazů a volali po přísných trestech pro židovské obyvatelstvo. Ač se například Vlajka, potýkala s finančními problémy, patřila spolu s Arijským bojem mezi periodika, která byla tištěna i červenou barvou. Po celou dobu války probíhaly transporty židovských obyvatel do koncentračních táborů nejen z území Protektorátu Čechy a Morava. Tisk o těchto transportech a počtech židovských obyvatel určených k tzv. „konečnému řešení“ neinformoval, používal se termín „vystěhování“. Propaganda nacistického Německa, pod vedením Adolfa Hitlera, týkající

se židovské otázky tak nabývala za druhé světové války reálné podoby a směřovala k jedinému cíli – i za velké pomoci tisku a kolaborujících novinářů – úplnému vyhlazení židovského obyvatelstva, jak bylo také dokázáno na reálném osudu židovské rodiny žijící v Protektorátu Čechy a Morava.

Období nacistické okupace je také spojeno s hrdinstvím příslušníků domácího i zahraničního odboje. V tisku odboj působil, zejména v počátečním období Protektorátu, také v legálních médiích, popsána byla např. činnost nacisty poměrně brzy odhalené skupiny soustředěné kolem vedoucího tiskového odboru Předsednictva ministerské rady Zdeňka Schmoranze, do níž bylo zapojeno více než 70 tiskových referentů a úředníků protektorátní správy. Zdeněk Schmoranz a jeho další dva nástupci ve vedení tiskového odboru PMR – Arnošt Bareš a František Hofman skončili v koncentračních táborech nebo na popravišti, až Ctibor Melč setrval ve funkci od roku 1941 do konce války. Na území Protektorátu vycházelo kolem 140 titulů ilegálního tisku, časopisů a letáků. Většina periodik vycházela zejména v počátečním období Protektorátu Čechy a Morava, pokud byli ilegální novináři odhaleni gestapem a následně odvečeni do koncentračních táborů nebo popraveni, nastupovala další skupina, která pokračovala v činnosti. Většina ilegálních periodik ale zanikla po roce 1941, jako například významné ilegální periodikum V boj. Ilegální periodika vydávána na území Protektorátu se tak stala jedním z mála zdrojů nepoznamenaných nacistickou propagandou. Nevýhodou však bylo poměrně brzké odhalení jejich činnosti gestapem, poměrně malý náklad a omezená dostupnost. Za práci v ilegálním tisku byli novináři po odhalení gestapem posíláni do koncentračních táborů nebo rovnou odsuzováni k trestům smrti, podobné tresty hrozily i čtenářům těchto periodik – i za pouhý poslech vysílání zahraničního rozhlasu hrozil trest smrti. Zahraniční novináři působící jak v exilových periodicích, tak v zahraničním vysílání rozhlasových stanic, byli aktivní po celou dobu trvání Protektorátu až do jeho konce a velmi významnou roli sehrál legální i zahraniční rozhlas za květnového povstání na konci války v roce 1945.

V poválečném období znovuobnoveného Československa po roce 1945 pak byla řada kolaborujících novinářů odsouzena k vysokým trestům doživotních vězení nebo trestům smrti. Trestům se nevyhnuli, pokud se jim nepodařilo včas uprchnout, ani vedoucí činitelé protektorátní správy, členové protektorátních vlád, členové České ligy proti bolševismu nebo Kuratoria pro výchovu mládeže a řada dalších.

Téma bakalářské práce je stále aktuální. Cenzura a propaganda v médiích a s tím související kolaborace novinářů je stále součástí života společností v mnoha totalitních režimech. Ale i v liberálně demokratických režimech existuje snaha v různých rovinách ovládat mediální sféru. Pokud se politik stane vlastníkem médií, má jejich prostřednictvím velkou možnost ovlivňovat veřejný život. Svoboda tisku úzce souvisí se svobodou projevu a ta patří k základním lidským právům zakotvených v Listině základních práv a svobod. V demokratické společnosti je zárukou svobodného utváření názorů a možnosti vyjadřovat se bez cenzury a bez omezení. V této práci bylo ukázáno, jak velkou moc má slovo – že může být zbraní, kterou lze ovládat masy, což si nacisté plně uvědomovali.

Stěžejním zdrojem informací pro napsání bakalářské práce byly české zdroje. Jedná se například o publikace se zaměřením na dějiny médií od kolektivu autorů Petra Bednaříka, Jana Jiráka a Barbary Köpplové *„Dějiny českých médií: od počátku do současnosti“*, od Pavla Verneru *„Historie mediální komunikace“* a *„Dějiny českých médií 20. století“* od Jakuba Končelíka, Pavla Večeři a Petra Orsága. Dále dvě monografie historika Tomáše Pasáka *„Pod ochranou říše“* mapující veřejný a politický život v Protektorátu v letech 1939–1941 a odbojovou činnost nejen novinářů a kniha *„Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945“* zabývající se kromě jiného aktivistickou politikou tisku a kolaborací novinářů za nacistické okupace. Významným zdrojem informací popisujících řízení tiskových protektorátních porad a práci nacistických úřadů v oblasti propagandy a cenzury byla, pro napsání této práce, kniha *„Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939–1941“* sestavená editory Jakubem Končelíkem, Barbarou Köpplovou a Jitkou Kryšpínovou, v jejíž příloze je také otištěno plné znění Souborného přehledu pokynů pro tiskovou přehlídku platných ode dne 17. září 1939, které se stalo závazným pro tisk až do roku 1945. Kromě odborných publikací jsou v práci využity také materiály z Národního archivu v Praze a například pramenný materiál *„Tři roky v Říši: Protektorát Čechy a Morava“* z roku 1942 jako ukázka dobového díla sloužícího nacistické propagandě.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

Arijský boj: ústřední list Protizidovské ligy. Praha: V. Břetenář, 1940-1945.
ISSN 1803-8859.

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti.* Praha: Grada, 2011, 439 s. Žurnalistika a komunikace.
ISBN 978-80-247-3028-8.

BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948.* Praha: Gallery, c2002, 302 s. ISBN 80-86010-55-4.

BLODIGOVÁ, Alexandra a kol. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945.* Praha: Matfyzpress, 2007.
159 s., xvi s. obr. příl. ISBN 978-80-86732-96-1.

ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Strážce nové Evropy: prapodivná kariéra novináře Emanuela Vajtauera.* Šenov u Ostravy: Tilia, 2002, 204 s. ISBN 80-86101-64-9.

Český kurýr: podzemní časopis domácího revolučního odboje. Praha: K. Korčák, 1939-1941.

Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939-1941. Editor Jakub Končelík, editor Barbara Köpplová, editor Jitka Kryšpínová. V Praze: Karolinum, 2003, 503 s. ISBN 80-246-0591-0.

EMMERT, František. *Německá okupace českých zemí.* Praha: Mladá fronta, 2016, 205 s. ISBN 978-80-204-4222-2.

GEBHART, Jan, Barbara KÖPPLOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava.* V Praze: Karolinum, 2010, 146 s. ISBN 978-80-246-1632-2.

HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *V boj: edice ilegálního časopisu. D. 1., sv. 1., 1939.* Editor Jiřina Lukešová, editor Bohumil Pekárek, editor Ivan Šťovíček, editor František Janáček. Praha: Historický ústav Čs. armády, 1992, xii, 143 s.

HLUŠIČKOVÁ, Růžena. *V boj: edice ilegálního časopisu. D. 1., sv. 5., 1939.* Editor Jiřina Lukešová, editor Bohumil Pekárek, editor Ivan Šťovíček, editor František Janáček. Praha: Historický ústav Čs. armády, 1992, s. 642–801.

KÁRNÝ, Miroslav, ed. a kol. *Terezínská pamětní kniha: židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941-1945.* 1. vyd. Praha: Melantrich, 1995. 2 sv. Terezínská iniciativa. ISBN 80-7023-209-9.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8.

KOPEČEK, Pavel. Odbojové skupiny Petičního výboru věrní zůstaneme a Moravské pětky na Přerovsku a jejich činnost v průběhu 1. a 2. stanného práva. In: ZEMAN, Pavel, ed. *Válečný rok 1942 v Protektorátu Čechy a Morava a v okupované Evropě.* Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013, 183 s. ISBN 978-80-87211-99-1.

Lidové noviny. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany, 1893-1945. ISSN 1802-6265.

NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu.* Praha: Chvojko nakladatelství, 2001, 332 s. ISBN 80-86183-24-6.

Národní archiv. Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna, karton 5010, sig. K 1245/2, manipulační období 1941-1950, karton 5011, sig. K 1249/4, manipulační období 1941-1950 z 27. 11. 2017.

Národní politika. V Praze: V. Nedoma, 1883-1945. ISSN 1805-2444.

NEUDORFLOVÁ, Marie L. *T. G. Masaryk – politický myslitel.* Praha: ARSCI, 2011, 254 s. ISBN 978-80-7420-023-6.

PASÁK, Tomáš a Jana PASÁKOVÁ, ed. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999. 486 s., [48] s. obr. příl. ISBN 80-7252-017-2.

PASÁK, Tomáš. Ilegální komunistická organizace Aktiv a její tisk v letech 1944-1945. In: HOLEC, František, editor. *Pražský sborník historický. X*. Praha: Panorama, 1977, s. 121-122.

PASÁK, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. 429 s., [32] s. obr. příl. ISBN 80-85809-88-5.

PERNES, Jiří. *Až na dno zrady: Emanuel Moravec*. Praha: Themis, 1997, 239 s. ISBN 80-85821-51-6.

PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011, 262 s. 20. století. ISBN 978-80-87284-19-3.

Protektorát 1939-1945: okupace, odboj, denní život. Vydání první. Brno: Extra Publishing, s.r.o., 2017. 143 stran. ISBN 978-80-7525-113-8.

RÁKOSNÍK, Jakub a Jiří NOHA. *Kapitalismus na kolenou: dopad velké hospodářské krize na evropskou společnost v letech 1929-1934*. Praha: Auditorium, 2012, 333 s. 20. století. ISBN 978-80-87284-29-2.

RATAJ, Jan. Vůdce bez říše. *Živá historie: historický magazín s dárkem*. Brno: Extra Publishing. 6/2017, s. 42-47. ISSN 1803-3326.

Svobodné noviny: list Sdružení kulturních organizací. Praha: Sdružení kulturních organizací, 1945-1948. ISSN 1802-6273.

Tři roky v Říši: Protektorát Čechy a Morava. Praha: Orbis, 1942. 103 s., [xiii] obr. příl. Knižnice Úřadu lidové osvěty.

VERNER, Pavel. *Historie mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013, 192 s. ISBN 978-80-7452-027-3.

Vlajka: měsíčník pro národní a světovou kulturu. Praha: Miloš Maizner, 1928-1942. ISSN 1803-1919.

WOLMAR, Wolfgang Wolfram von et al. *Čeští novináři na Východě: Kyjev – Charkov – Oděsa – Krym*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1942. 181 s., [32] s. obr. příl.

WOLMAR, Wolfgang Wolfram von. *Němec o českých problémech*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1941. 55 s.

Seznam použitých internetových zdrojů

Auschwitz prisoners. *Auschwitz-Birkenau State Museum* [online]. ©2018 [cit. 2018-11-05]. Dostupné z: <http://auschwitz.org/en/museum/auschwitz-prisoners/>

Epilog – Holocaust. *Holocaust* [online]. ©2001-2011 [cit. 2018-11-06]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/konecne-reseni-zidovske-otazky/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/epilog-3/>

Holocaust Survivors and Victims Database – Search for Names Results. *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. ©2018 [cit. 2018-11-05]. Dostupné z: https://www.ushmm.org/online/hsv/person_advance_search.php?Query=jana+kaufmann&SourceId=

Norimberské zákony (1935). *Holocaust* [online]. ©2001-2011 [cit. 2018-11-01]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/udalosti/norimberske-zakony-1935/>

Petr Ginz 1928–1944. *Holocaust* [online]. ©2001-2011 [cit. 2018-11-23]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/osobnosti/petr-ginz/>

Protokol z konference ve Wannsee. *Holocaust* [online]. ©2001-2018 [2018-11-07]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/zdroje/dokumenty/konecne-reseni-zidovske-otazky-2/protokol-z-konference-ve-wannsee/>

Výnos Vůdce a říšského kancléře o Protektorátu Čechy a Morava ze dne 16. března 1939. *Holocaust* [online]. ©2001-2011 [cit. 2018-09-05]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/zdroje/dokumenty/protektorat-cechy-a-morava/vynos-vudce-a-riskeho-kanclere-o-protektoratu-cechy-a-morava-ze-dne-16-brezna-1939/>Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/>

Zákony týkající se majetku Židů. *Holocaust* [online]. ©2001-2011 [2018-11-06]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/zdroje/dokumenty/protizidovske-zakony-a-narizeni/protizidovska-narizeni-tykajici-se-majetku/>

SEZNAM ZKRATEK

ČTK	Československá tisková kancelář, Česká tisková kancelář
DNB	Deutsches Nachrichtenbüro (Německá tisková kancelář)
Gestapo	Geheime Staatspolizei
NS	Národní souručenství
NSN	Národní svaz novinářů
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
PMR	Předsednictvo ministerské rady
SdP	Sudetendeutsche Partei (Sudetoněmecká strana)
TO PMR	tiskový odbor Předsednictva ministerské rady
TO	Tiskový odbor
ÚŘP	Úřad říšského protektora
ÚTDS	Ústředí tiskové dozorčí služby

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Národní politika s úvodníkem od Václava Crhy	I
Příloha B – Lidové noviny s článkem od Emanuela Moravce	II
Příloha C – Vlajka.....	III
Příloha D – Arijský boj s úvodníkem od Jana Vladimíra Břetenáře	IV
Příloha E – Dokumenty z Národního archivu v Praze – přihláška k pobytu a policejní přihláška.....	V
Příloha F – Dokument z Národního archivu v Praze – záznam o zatčení gestapem	VI
Příloha G – Ilegální tisk – Rudé právo: Ukázka obálky + obsahu.....	VII
Příloha H – Ilegální tisk – V Boj: Ukázka titulních stránek od malíře Vojtěcha Preissiga	VIII

Příloha C – Vlajka

PRAHA, STŘEDA 6. BŘEZNA 1940.

ROČNÍK X. CÍSLŮ 54.

Naše idea zvítězí

Nová přednáška **JANA RYSA** v Lucerně.

11. března t. r.

Před ním mluví kam. FRANT. MELENA
a dr. JAN JÍLEK

Nejen vy, ale i lidé z vašeho okolí musí přijít

RAND KAVÁRNA DRAHŇOVSKÝ

Příjemným překvapením
pro Prahu je náš nový
orchestr v čele s mistry
Tučkem. Diriguje
K. Peček

VODICKOVA 34

Chybí rovná páteř.

Je skutečně velmi těžkým pítvat a sondovat dějišteského národa, jak byla zformována naše duševní. Jest to třeba a někdy přímo neprospěšné i pro nás samotné Čechy. Před jakým národním úkolem stane teprve člověk, kterému je náš národ cizí, který z našeho národa není z dějin a z kritéria, neovlivněného našimi poměry.

Náš národ prošel bohatou, pestrou a skutečně vynikající historií. Náš národ vynikl ne sice v silách, ale zato tím více duchem. Stal si významným, kolik vynikajících, skutečně českých lidí dal český národ Evropě i světu. Kolik vynikajících ryzech Čechů se již vyskytlo v dějinách českého národa, jejichž obor nemohl přesáhnout území našeho jazyka. Spisovatelé, básníci a jayeh vynikajících lidí svobodných poddaných. Před světovou válkou znali jsme tyto lidi, byli jsme s nimi. Nikdy nikdo by se býval neobtěžoval dělati smutku do rad těchto lidí, na které ani by český lid hrdy a pyšný, nějakého národa, který nadobře mluvil anebo psal český jazyk. Byl by šel s nimi, aby jejich mateřským jazykem nahládl českým jazykem, a aby se český národ byl býval různě vypořádal.

Připravujeme nový slavný večer v »Lucerně«.

Pro zajištění šťastné budoucnosti českého národa.

Již dnes těší se všichni stoupenci a přátelé ČNSST na 11. března, na příští pondělí, kdy bude v »Lucerně« další veřejná přednáška kamaráda Rysa, dr. Jilka a Fr. Melena, kteří promluví na náměty dnes nejaktuellnější.

Kam. dr. Jan Jílek seznámí posluchače s naší prací a bojem na úseku sociálního a hospodářského, zejména se smahali hnutí ČNSST o vypracování a uskutečnění české »Carta di Lavoro« — českého národního řádu práce. Starý parlamentní socialismus prádných slov a frazí bude nahrazen zákonem, kterým i práce statek dělnika bude povýšena na nejvyšší statek národní a jako taková respektována a hodnocena.

Kam. Fr. Melena vysvětlí, proč hnutí ČNSST žádá definitivní vyřešení židovské otázky a proč do všech díleček i v Protektorátu Čechy a Morava. Židů nakradený a podvodný získaný majetek musí se vrátit opět do arijských rukou a český národní život musí být oprostěn od všech vlivů židů i jejich pomocníků — svobodných zednářů.

Všech vyvrhenců přednáškou kam. Jana Rysa, který vypomene desetiletého boje českých novodobých národovců proti nadvládě židů a zednářů v býv. republice. Svým přesvědčivým a nesmlouvavým způsobem stanoví další postup k vítězství naší hnutí ČNSST o zajištění šťastné budoucnosti českého národa v duchu hesla — »Pravdou třeba provést všem«.

Nezapomínejte nás, že opět by našemu hnutí hlášený všeobecný přeskáky. Všechny je su šťastně přivítáme a pokud se ještě snad vyskytnou nové zloděje i tyto, je však třeba, aby všichni naši stoupenci, přátelé a všichni, kdož si uvědomují význam naší práce pro budoucnost českého národa, pracovali všude mezi svými známými a ve svém okolí pro velkou záležitost a tím ke zdaru tohoto večera, o kterýž jest tenkrát národní zájem.

Zašli jsme již několik slavných večerů. Zašli jsme na vás, kamarádi, na vaši vytrvalost a působivě agitaci, aby tento večer byl slavnější všech předcházejících!

Wells proti starému řádu. I v Anglii svítá.

Známy anglický spisovatel H. G. Wells napsal pro anglickou revui »The Fortnightly« o budoucím vývoji evropských a světových věcí. Americká politická revue »Current History« uvedla z této úvahy výtah, v němž čteme m. j.

»Lidé z naší vládnoucí strany, kteří dik svému vlivu vedou pohodlný život, stále ještě se vzpírají uznání to, co je naprosto jasné: že totiž jejich doba je ta tam, že politika »rovnovahy silic a nekontrolovaných hospodářských metod je odbytou věcí. Systém národního individualismu a nekontrolovaného podnikání — to jest choro, kterou trpí svět. Tento celý systém musí změnit a být nahrazen novým. Rozhodně však nemáme doufat, že se mu podaří propaťnat se«.

Jesté jednou nyníjsí krizi příjemně, marnotratně a nebezpečně.

Světový mrn znamená právě tolik jako revoluci. Cím dále tím více je mezi námi těch, kdož si uvědomují, že nemáme znamenati méně.

Premýšleli-li o základních problémech světového mrnu, první, co si musíme nezbytně uvědomit, jest, že prožíváme konec určitého dějinného období. V osmdesátých letech minulého století jsme žili v období »Prožíváme období přechodu. Nyní si tedy uvědomujeme určitou pronikavou miru tohoto přechodu. Je to období lidského života, které může vésti buď k novému způsobu života pro nás a naše potomky nebo

Minim tím ovšem určitou část i nášeho. Naši lidé, kteří dovovali krok za krokem a prošli svou krev s národem německou, stáli stranou toho krve páteř. Zato tato část našeho národa začla čím dále tím se odčleniti naseplaváním z řad židů, kteří v tomto této rase vlastní zůstali doma a boje svůj boj pouze na poli politickém a obecním. K této židovské příslušnosti se přidali i lidé, zejména však lidé, kteří tehdy vladli v našem anebo pádu, neboť oni právě nejpele namágnějí podléhali židovskému naseplavání. Že i nás venkov byl tímto morem zachváten, není ani divu, vzpomene-li, že bývalou dobu agrární založil Žid Alfons Štátný a že až někdy vedení strany vložilo do rukou spolutvář a jemu oddaných.

Přela válka s její hídou a hrůzou v demagogii bývalé rakousko-uherské monarchie. Žid demagogické a ono pověstné »vítězné národem. Oslavovány byly švejkoviny a jiné nepravdivé projevy zbabělosti a osobní neodpovědnosti.

Bylo nám suděleno osvobozen. Nikdo neměl ani proč a ani za. To vše se prostě náhodou stalo. Že za to, že nový stát bude židovské, to čekám Anglie a Francie. Že proto, aby se stal domovem a státem, kde budou vládnout žid a zednáři. A že za to všechno, za tyto věci, židov semel český člověk pražádněbž zájmu, to bude plátnit desetiletí tučný »osvobození«.

Proti liberalismu za sociální spravedlnost.

(S.S.) — V první kapitole, otištěné v sobotní »Vlajce« ze dne 2. března, vysvětlili jsme poslavení dělníka. Národ nebyl dělník sám, protože to byl národ jedinců (sobců), společnost, která dělníka ze svého středu vytvářela jako měřicího tvora (pod zorným úhlem péče bylo o dělníka postarano jeho než o dobyteč, a stejným způsobem zůstávala nedocenená i jeho hodnota pro hospodářství národa) a tím jicila jeho vědomí národní příslušnosti, vřadně jej do řad různých internacionál. Dokazují jsme zločinou zámernost liberalismu, který používal způsobem dokazování, že morálka do ujařmení širokých mas — trvalého nedostatku. Liberalismus je soustavou čistého sobectví; odporuje zásadám solidarity, pospolitosti a základní poučce křesťanské morálky — lásce k bližnímu. Je tedy opakem této morálky. Svět přijal křesťanskou morálku, podléž však soustavu, která jest jejím výsměchem. Dospěli jsme tak daleko, že advokáti liberalismu, oficiální mluvčí národohospodářské vědy v rozpachých před soudem veřejného mínění musili krkolomným způsobem dokazovati, že morálka do hospodářství nepatří. Tím vlastně řekli a dozvali, že liberalistické společenské rády jsou bez morálky, jsou nemravné. I dělník, organizovaný v masách, přichýňoval se o opatření, která byla namířena proti němu, protože i tehdy, aniž by si toho byl vědom, byl ovlivňován způsobem myšlení liberalismu — soustavou nedostatku. Zakazoval se pokrok a budoucí se sociální pojištění v nejrychlejší kapitalistické formě. Dělník řekl sám věc, na níž se dle. Rozal větev práce, ze které pochází všechn blahobyt. Dokazují jsme, že II. internacionála byla pouhou odnoží liberalismu, jeho spojitou nádobou, a protože liberalismus jest vyhrančenou soustavou nedostatku (býdy), jest boj proti liberalismu zápasem za sociální spravedlnost.

V článku »Sociální spravedlnost ve »Vlajce« ze dne 21. února t. r. objasnili jsme zákonitost a spojitost mezi jednotlivými druhy bezpracných důchodů. Ukázali jsme zejména na to, jak kas chtěla narovnatí svému vlastnímu národu pokrivenou páteř, pokud nebudé ještě pozdě, který má být bojem každého pravého Čecha, nesrovnalé a bezohledné dle. I když jest za to pravdyřována, ostozněna, silkořována a již předem odsuzována k smrti ukrytými gangstery v pozadí. A jen hnutí ČNSST věří, že jeho boj v rovnost páteře národa bude bojem vítězným.

M. A. Brikcius

Úrok mezi ostatními druhy bezpracných důchodů (podnikatelské zisky, diváctví, nájm, pachty a spekulativní zisky) má sílu vedoucí, jak se velikost těchto druhů bezpracných důchodů řídí podle výše úrokové sazby a skom gili jsme poznáním, že míru sociální spravedlnosti můžeme v tom kterém státě upravití přílně podle míry úrokové.

Úrok a životní úroveň.

Tam, kde je úroková sazba nízká, jest životní úroveň širokých vrstev vyšší a naopak. Jako příklad může sloužit porovnání dvou kontrastů: poměry ve státech skandinávských a poměry na Balkáně. Zatím co ve státech balckánských běžná úroková míra 10—15 procent

nebyla neobvyklou, vypíňoval si svědský mlisnek financí krátkodobé peníze i na pouhý zlomek procenta ročně. Tím ovšem nechceme tvrditi, že by ve Švédsku bylo dosaženo ideální sociální spravedlnosti. O té bude možno mluvití snad tehdy, až se naučíme používatí peněz jako pouhého prostředku — služebníka — a vyvrátíme starou pověru o úrokové nutnosti. I když se tento záver zde trochu akvapeným, můžeme poukázat na bezúročné úvěry, poskytnuté na příklad na stavbu různých veřejných odvodňovacích staveb v zejména dělnických obytyných domů — v Řísi.

Bezúročné úvěry užívá se však i tam, kde je to hospodářství prospěšné a v zájmu celku nátné.

Nezrádné pozadí sociálního pojištění.

V roce 1923 vstoupil v platnost zákon o starobním pojištění. Nebyla to sýmžnosten buržoasní a práce jim byla jaksi položena mezi, kterou životní úroveň širokých vrstev nesměla přestoupiti. Je málo známé, ale přes to nesmíme zanedbaté a poučné jednání o přímých rezervách starobního pojištění. Dělnické strany jednaly, jako by vůbec nevěděly, co to úrok je, jakou hraje úlohu v soustavě bezpracných zisků, a zdli se, že černé ruce v pozadí (Žid Schönbauer) použily u nich svého vlivu k tomu, aby zabezpečily liberalistickou soustavu bezpracných důchodů v bezúrokových zákonech 4% úroku. Přímové rezervy starobního pojištění skládaly se z valné části v půjčkách veřejné ruce. Protože sociální pojištění bylo Židem Schönbauerem vystavěno na mimálníních 4% úroku, nebylo možno nikdy pomýšleti na to, aby veřejné půjčky byly zřídčeny nízkí sazbou. Ani v dobách, kdy generaci tří mohli bez nesnází poskytnouti úvěry za daleko příznivějších

(Dokonalen na str. 4.)

Příloha D – Arijský boj s úvodníkem od Jana Vladimíra Břetenáře

Ročník I. - číslo 19. V Praze 12. září 1940.

Poctivě Židům pravdou a činy!

Arijský boj

K 1-

Židé jsou proti nám, my musíme být proti nim, v každém ohledu. ♦ Je to národ cizí, nejde s námi, ba jen proti. Na to nesmíme nikdy zapomenout.
Jan Neruda.

Vychází každou sobotu.

Vydavatel V. Břetenář.

ÚSTŘEDNÍ LIST PROTIŽIDOVSKÉ LIGY, PRAHA

Vladimír Břetenář:

Poctivě a upřímně s Říší k velkému rozmachu

Minulý týden přijal ministr propagandy dr. Goebbels české novináře a učelce a promlouval k nim řeč, která je důležitá pro další vývoj českého národa v rámci Velkoněmecké říše.

Ministrův proslavil přinesl denní noviny, takže jej naši čtenáři znají doslova. S uspokojením můžeme říci, že od počátku své činnosti propagujeme, aby český národ vědomí se docela opravdově do rámce říše, a to nikoliv jen formálně, nýbrž z přesvědčení.

Vývoj událostí směřuje k vytvoření velkého pevninového celku pod vedením Velkého Němce.

Každý si dovede představit, jak v rámci tak velkého a organizovaného celku, mohli by český národ vyniknout a uplatnit své schopnosti, zejména na poli hospodářském!

Ministr dr. Goebbels na to upozornil, současně však se zmínil o tom, že musíme se rozhodnout nyní, zda chceme bezesně s říší pracovat.

Nesmíme čekat na výsledek posledního zápolení s Anglií, nýbrž již nyní utouho se rozhodnout pro upřímnou spolupráci s německými kamarády. Čekat na to, až jak to dopadne, bylo by nerozumným čtyřlístvím, které by se nevyplatilo.

Nikdo na nás nečepe, abychom se vzdali svého čestí. Naopak! Nové Německo vyrostlo z nacionální myšlenky a proto dovede respektovat i naši národní čest.

Ale musíme sami zachovat svou národní čest, to jest musíme dodržet, co jsme slibili.

Nemáme přece chít výhody, které nám plynou z nové uspořádaných poměrů a při tom slibat za hranice a očekávat nějaký záruk.

Musíme si uvědomit, že už teď rodí se nová Evropa pod vedením říše, a že proto nesmíme ztratit zbytečně ani minutu času a že je nutno přiklonit se hned česně k novému pořádku.

Také Národní souručenství musí svou činnost zaměřit tímto směrem. Jsme rádi, že vedoucí N. S. Německý v zahajovací řeči zdůraznil tuto okolnost, když pravil:

„Je na nás, abychom svou práci a pil v nových dosud neučených možnostech velkého říšského prostoru pesovali nejen v přesvědčení, ale i v činných říšskou myšlenku.“

Jak jsem již uvedl, pracujeme v tomto smyslu od počátku naší činnosti. Proto jsme se vždy ostře stavěli proti židovské šuškadě, proti všem, kdož tuto nezmyslnou šuškadu podporují z řad Arije.

Český národ neměl se strachovat o svou budoucnost, postouchne-li raly svého moudrého satulního presidenta a přimkne-li se poctivě k říši, která nám nabízí čestnou ruku k spolupráci na velkém díle: k vybudování sociálně spravedlivé a hospodářsky zdravé Evropy.

Židovský lékař vystavil úmrtní list pro živou osobu

Zločiny židovského lékaře Viktora Krause z Řičan, který obětem vyhrožoval bláznivě.

V posledním čísle našeho časopisu popsali jsme v rozsáhlé reportáži zločiny židovského upíra, Dr. Tibora Rosnera, majitele sanatoria v Mikatově, který má na svědomí smrt několika desítek nešťastníků, kteř u něho

hledal — jako u lékaře — poslední úchramu.

Podobných židovských zrád bylo na sta. Je ještě v dobré paměti případ vrchního oficiála Karla Makovičky, který za hřv. re-

žimu měl být soudně prohlášen za kverkulana-soudce. Ten však své právo energicky obhajoval a současně poukázal na celou řadu zločinů židovského lékaře V. Krause.

Pro řízení o zblavení svěprávnosti Karla Makovičky tvořil podklad posudek židovského lékaře MUDr. Viktora Krause z Řičan v tomto znění: „Mhuvi logicky a zorničky ten gupl na světo. Paranoie quereblas“, což je vyloučené diletantské nesmysl, ale stačil k tomu, aby Makovička byl zbaven svěprávnosti.

Vrchní oficiál Karel Makovička se však bouzevnatě bránil. Opatřil si vysvědčení od skutečného odborníka, které potvrzovalo jeho naprostou duševní svězeň a foto příložil k své obhajobě, ve které citoval známou Haskovu knihu Dobrý volák Švejk, v níž je popsána činnost tohoto židovského lékaře ve světové válce. Dokonce příložil i skvělou perokresbu mistra Lady, představující Žida Krause.

Abychom vyvalili činnost židovského lékaře Viktora Krause, podotýkáme, že před několika léty vystavil úmrtní list jisté pomocnici v domácnosti, která se otráвила z nešťastné lásky, a nařídil její odvezení do márnice. Když však pro ni přijeli zřízení pohřebního ústavu, buška na zavřené dveře márnice a bouřlivě se dozadovala, aby byla puštěna ven. Na výtky zmíněné dívky Žid křčil jen rameny a potvrdil jí, buďto o tomto případě hovořil, že jí nechá zavřít do bláznice.

Zetelnířare Vojtěcha V. z Řičan, poslal do bolnického ústavu pro chronovlácn, kde však po několika týdnech poznal, že je duševně zdrav. Židovský lékař Kraus nerozpoznal v tomto případě záměr střelbu úchod od duševní choroby. Způsobil tak pacienta a jeho rodině strašná duševní muka a poskození na zdraví, nehlédě k finančním výlohám.

V anglické sněmovně je 20 poslanců Židů

—C. Der Stürmer oznamuje, že právě jest v Anglii podle židovských zpráv 300.000 Židů. Jen v samotném Londýně je jich 132 tisíc a v britských koloniích je dalších 300 tisíc Židů. Dolní sněmovna má 20 židovských poslanců.

Dá se soudit, že skutečně počet Židů bude však v Anglii a jejich zámožných osadách daleko větší.

Arijský boj. Židovský lékař byl nejúčinnějším nástrojem svobodných zednářů a nejvřetnější vyznač Talmudu.

Co bude s nemanželskými dětmi Židů?

Otázka nemanželských dětí Židů jest velmi palčivým zjevem. Řešení této otázky muselo by se bezpodmínečně vřikat současně i dětí smíšených židovských manželství, jelikož tyto děti děl mějra vzrůcní, ale což je obzvláště důležité, i povahu židovského rodu.

Podobný pseudarije, který má všude přístup a může se libovolně pohybovat mezi ariji, jest v mnohém ohledu daleko nebezpečnější než samotný Žid. Je proto naléhavým příkazem doby, aby tyto děti byly prohlášený za Židy.

Současně bude též nutno řešit finanční otázku svobodných matek, svedených Židy.

Pro členy Protižidovské ligy a čtenáře „Arijského Boje“ zařídili jsme pravidelnou právní poradnu.

Potřebujeme soupis všech křivd, spáchaných Židy na českých lidech a žádáme všechny postižené, aby se na nás obraceli. Naš právní zástupce v pravidelných poradách každou středu od 5. do 6. hod. večer v místnostech sekretariátu Protižidovské ligy Vám poradí!

I v jiných otázkách, zejména odkladu vyklizení obratce se na nás. K písemným dotazům přilože na odpověď známku, jinak neodpovídáme.

Příloha E – Dokumenty z Národního archivu v Praze – přihláška k pobytu a policejní přihláška

Jména osob		Místo		Náb.	Slav	Povolání	Domovská příslušnost	Den, rok a místo sňatku
mužských	ženských	den	rok	nazpění				
Kaufmannovi	Helena	16/9	1942	Prague		ditka	Prague	
Prováděna za Kant. Chomyn-ho nar. 5. 11. 1900 v Praze								

Změna bydliště							Odhláška		
den	rok	čp.	čtvrť	ulice, náměstí	or. čís.	u koho bydlí	den	rok	kam
16/9	42	445	IX	Leischnmarkt 9		u Ferd. Kaufmann	19	42	Bubč
16/9	45	216	IX	Leischnmarkt 9	10	u Fr. Křížka			

Polizeiliche Anmeldung. II Policejní přihláška.

Name: KAUFMANN		10. Familienstand: verheiratet	12. Beruf: Graveur	13. Geburts- - Narozeni: Tag - 9en Mon. - Més. Jahr - Rok 11. 10 1896	Ort - Místo: Jungbunzlau
Vorname: HEIMAN		11. Religionskenntnis: ohne	14. Staatsangehörigkeit: Poltschdort	15. Jude? Ja ☐ Nein ☒	
geborene (Mädchenname): rozená (příjmení dítě):		16. Kinder unter 15 Jahren, die mit der meldepflichtigen Person zusammen leben: Dají do 15 let, které žijí s osobou hlášením povinnou:		1. geb. nar.: 2. " 3. " 4. " 5. "	
2. Neue Wohnung: Ort: Místo: Prag I; Bezirk (Stadtteil): I; Okres (čtvrť): 1. in 702; Straße: Leischnmarkt; Nr.: 9; Ulice: 6.: 9		17. Familienname und Vorname: des Vaters: Ferdinand Kaufmann; Příklad a jméno: der Mutter: Louise Kaufmann		18. Des Ehefrau: Vorname: Jausa; Jméno: Jausa; Mädchenname: Koričková; Divčí příjmení: Koričková; Geburts-: Tag - Den Mon. - Més. Jahr - Rok 17 K 11 1907	
3. Tag des Zuzuges: - Den příchodu: 16. 9. 1942		19. Bei Ausländern und Staatenlosen U cizinců a bezdomovců: Paß-Nr. und Datum: Ausstell. Beh.: vydal úřad:		20. Unterschrift d. Meldepflichtigen: Kaufmann; Podpis osoby hlášením povinné:	
4. Wird alte Wohnung beibehalten? - Podrží starý byt? nein		21. Unterschrift des Wohnungsinhabers: Helena Bondyová; Podpis majitele bytu:		22. Unterschrift des Hauseigentümers: Korbourek; Podpis majitele domu:	
5. Schon einmal hier gewohnt? - Bydlel zde již? ja		23. Ort: Prag; den dne: 19. IX. 1942			
6. Vorige Wohnung: Přečhozí bydliště: Ort: Místo: Prag; Bezirk (Stadtteil): XIX; Okres (čtvrť): 1. in 107; Straße: Johann Sazavský; Nr.: 27; Ulice: 6.: 27		24. Ort: Prag; den dne: 19. IX. 1942			
7. Bei Zuzug aus dem Ausland, von Reisen, Wanderschaft, RAD oder Wehrmacht letzte Wohnung im Inland: PŘI příchodu z ciziny, z cest, říš. prac. služby n. branné moci poslední bydliště v tuzemsku:		25. Ort: Prag; den dne: 19. IX. 1942			
8. Ich besitze die Kraftfahrzeuge Nr.: Jsem majitelem motor. vozidel č.:		26. Ort: Prag; den dne: 19. IX. 1942			
9. Verwendung im Luftschutz (als was?): Ciny v protiletcké ochraně (jako?):		27. Ort: Prag; den dne: 19. IX. 1942			

Příloha F – Dokument z Národního archivu v Praze – záznam o zatčení gestapem

Se vypočetím v bytě u Bondyho bytného v čp. 702/1
kde H. Kaufmann posledně bydlel, byl
byť dne 2/ii 42 zatčen, pravděpodobně Gestapem
a dvěma orgány i s manželkou odvezen
neznámou kam.

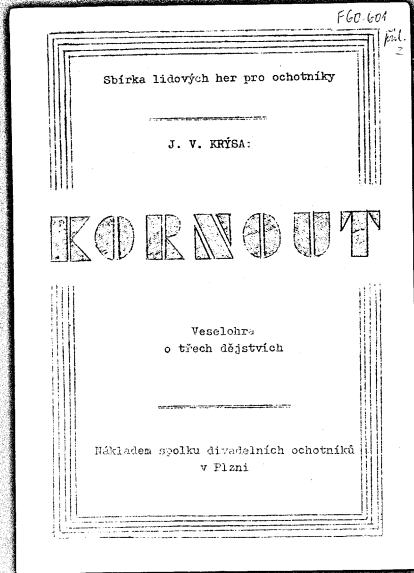
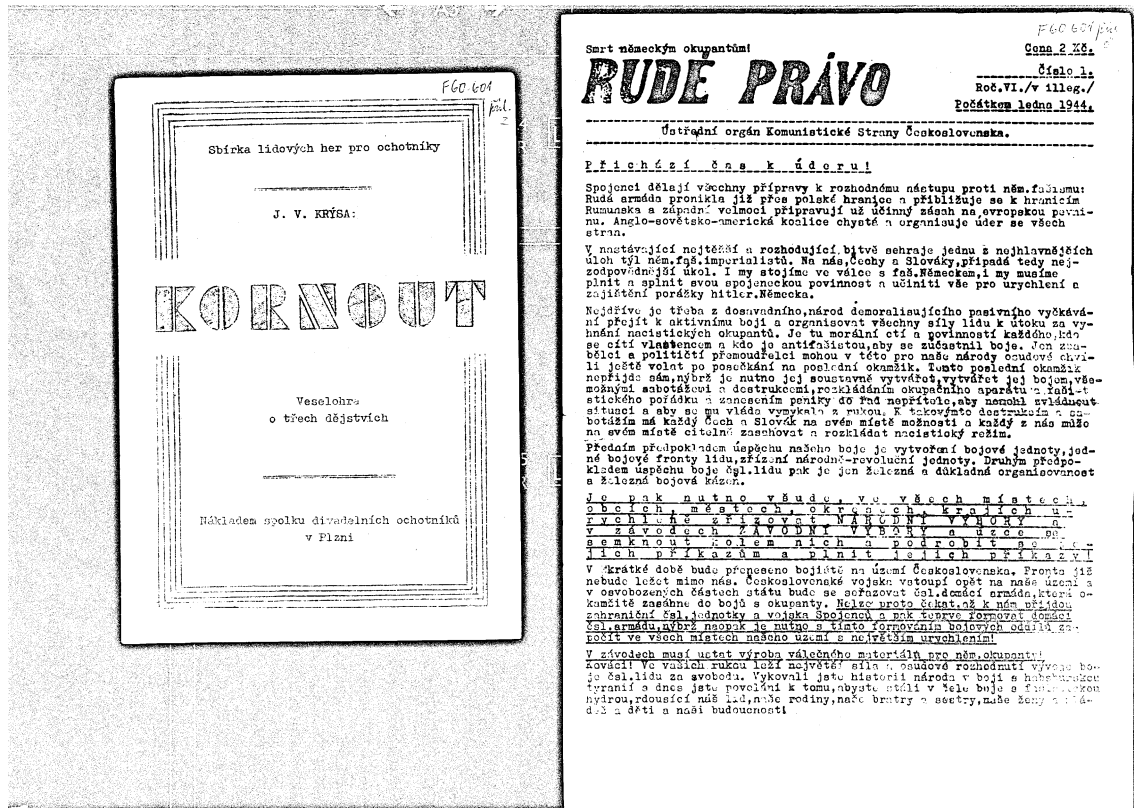
20/ii 42

K č. 11350/1

11/iii 1896 rgeb. Jungbunzlau -
Protektorátangehörige - verheiratet
Gattin: ~~Alfred~~ geb. ~~B.~~
Jana, geb. Horčíková

5

Příloha G – Ilegální tisk – Rudé právo: Ukázka obálky + obsahu

Sart německým okupantům

RUDÉ PRÁVO

F60 601
Cena 2 Kč.

Číslo 1.
Roč. VI. / v illeg. /
Počátkem ledna 1944.

Ústřední orgán Komunistické Strany Československa.

Příběh československého lidu

Spojenci dělají všechny přípravy k rozhodnému nástupu proti něm. fašismu: Rudá armáda pronikla již přes polské hranice a přibližuje se k hranicím Rumunska a s podporou velmocí připravují už účinný zásah na evropskou povítku. Anglo-sovětsko-americcká koalice chytá a organizuje úder se všech stran.

V nastávající nejtěžší a rozhodující bitvě sehraje jednu z nehlavnějších úloh tým něm. faš. imperialistů. Na nás, Čechy a Slováky, připadá tedy nejodpovědnější úkol: I my stojíme ve válce s faš. Německem, i my musíme plnit a splnit svou spojeneckou povinnost a učinit vše pro urychlení a zajištění porážky hitler. Německa.

Nejdříve je třeba z dosavadního, národ demoralizujícího pasivního vyžívání přejít k aktivnímu boji a organizovat všechny síly lidu k útoku na vyhnání nacistických okupantů. Je to morální a povinností každého, kdo se cítí vlastencem a kdo je antifasista, aby se zúčastnil boje. Jen zúčastnění a političtí přesvědčení mohou v této pro naše národy osudové chvíli ještě volat po posledním na poslední okamžik. Tento poslední okamžik nepřijde sám, výběr je nutno jej soustavně vytvářet, vytvářet jej bojem, všemožnými sabotážemi a destrukcemi, rozkládáním okupačního aparátu a řadit si k tomu pořádek a zvrácení poměry do řad nepřítel, aby nemohl zvládnout situaci a aby se mu vláda vymykala z rukou. K takovému destrukcím a sabotážím má každý Čech a Slovák na své místo možnosti a každý z nás může na svém místě cíleně zasahovat a rozkládat nacistický režim.

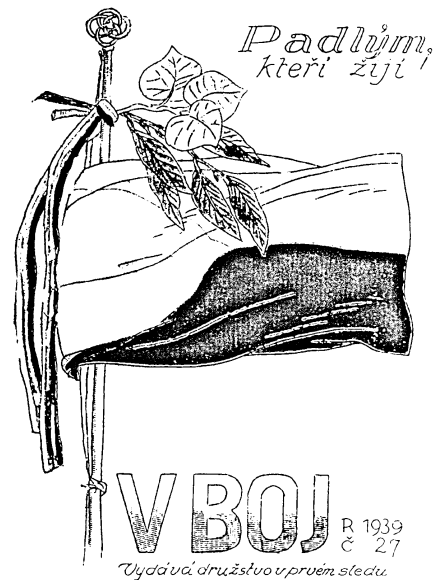
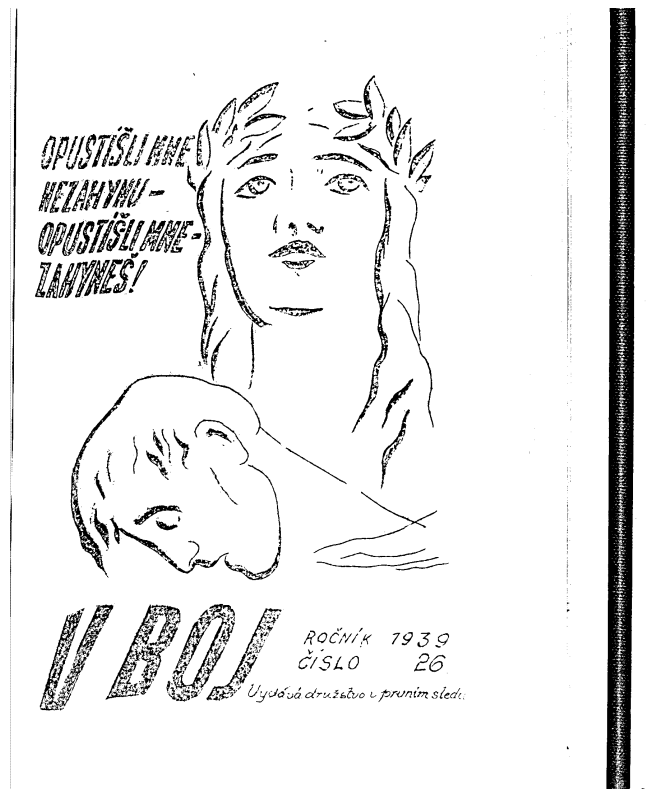
Předání předpokladem úspěchu našeho boje je vytvoření bojové jednoty, jedné bojové fronty lidu, sjednocení národně-revoluční jednoty. Druhým předpokladem úspěchu boje čsl. lidu pak je jen železná a důkladná organizovanost a železná bojová kupa.

Je pak nutno všude, ve všech místech, v obcích, městech, okrajích, krajinách, v závoděch, ZAVODNÍ VYBORŮ, a sešknout kolektivně a podrobně všechny příkazy a plnit je s jistým přikazem.

V krátké době bude přeneseno bojiště na území Československa. Prouto již nebude ležet mimo nás. Československé vojsko vstoupí opět na naše území a v nerozbitných řadách státní bude se odrazovat čsl. armáda, která okamžitě zasáhne do boje s okupanty. Někdo proto čeká, že k nám přijdou zahraniční čsl. jednotky a vojska Spojenců a pak tvorba formovat jednoty čsl. armády, která myslí je nutno a třeba zorganizovat bojových odřadů, spojit ve všech místech nášho území s největším urychlením.

V závoděch musí ustát výroba válečného materiálu pro něm. okupanty, kováci! Ve vašich rukou leží největší síla a rozhodně rozhodnutí vývoje boje čsl. lidu za svobodu. Vykovali jste historii národa v boji a hubehancem tvrdění a dnes jste pověřeni k tomu, obrátit státi v této bitvě a československou hrdou, rdoucíci náš lid, naše rodiny, naše bratry a sestry, naše ženy a děti a děti a naši budoucnosti!

Příloha H – Ilegální tisk – V Boj: Ukázka titulních stránek od malíře Vojtěcha Preissiga

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Markéta Holasová

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Český periodický tisk v období Protektorátu Čechy a Morava – cenzura, kolaborace a nacistická propaganda

Rok: 2019

Počet stran textu bez příloh: 76

Celkový počet stran příloh: 8

Počet titulů českých použitých zdrojů: 33

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 8

Vedoucí práce: PhDr. Hugo Schreiber